

ПЛАМЪК

2025

ПРОЛЕТ

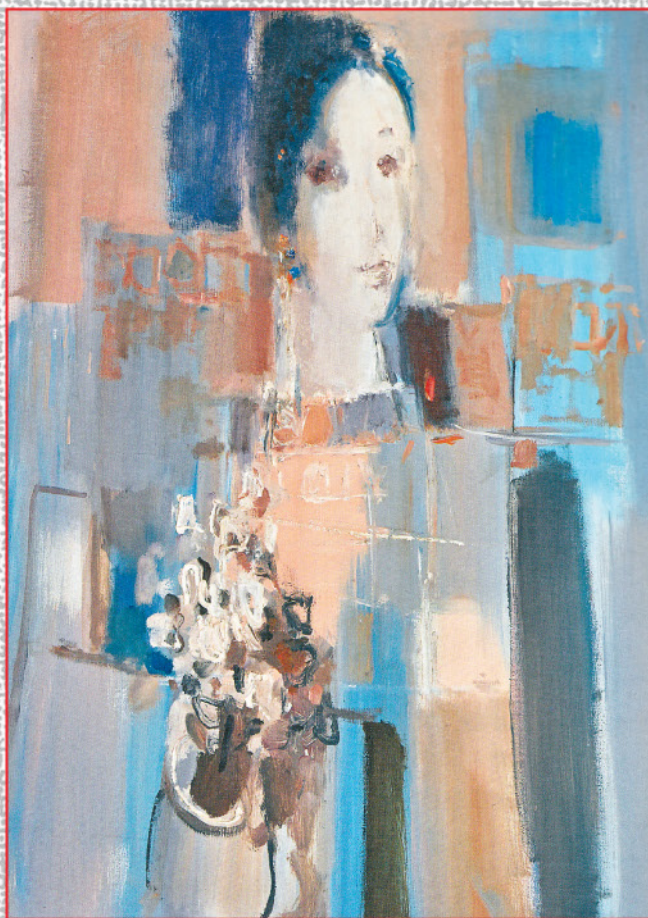
1

литература ◦ изкуство ◦ публицистика

Памет за български писатели
Гео Милев, Пеньо Пенев, Никола Инджов

Нова
българска
поезия

Поетически
портрети

Нова
българска
проза

Интервю
с Владимир
Зарев

Хоризонти
Критически отзиви
Театрална сцена „Пламък“

Новото начало.
Година
шестдесет
и девета
брой 1
2025 г.

ПЛАМЪК

Списание-алманах за литература,
изкуство и публицистика
Издание на Съюза на българските писатели
Основано от Гео Милев

СЪДЪРЖАНИЕ

НОВА БЪЛГАРСКА ПОЕЗИЯ

5	Асен Димитров – Феликс	СТИХОТВОРЕНИЯ
9	Рагка Илчева	СТИХОТВОРЕНИЯ
11	Галина Ганчева	СТИХОТВОРЕНИЯ
13	Ивелина Радуонова	СТИХОТВОРЕНИЯ
16	Валери П. Петров	СТИХОТВОРЕНИЯ

НОВА БЪЛГАРСКА ПРОЗА

18	Катя Ташева	МАХА. Документален разказ
21	Пенка Бангова	ЩЕДРОСТТА. НЕОБИКНОВЕНИЯТ МИГ. Разкази
25	Юлиан Ризов	НАСЛЕДСТВО. Разказ
27	Величка Драганова	СЪДБА. Разказ
29	Любомир Лозанов	ДНЕВНИК НА ЕДИН НЕВИДИМ ЧОВЕК. Есеистика

ПАМЕТ

37	Лалка Павлова	НИКОЛА ИНДЖОВ (1935 – 2020) ПОЕТЪТ, КОЙТО НОСИ СВЕТЛИНА И ПЪТИЩА В СЪРЦЕТО СИ (поемата му „Дългосвет“)
----	---------------	--

ИНТЕРВЮ „ПЛАМЪК“

43	Огнян Стамболиев	Разговор с Владимир Зарев за новия му роман „ОБЪРКАНИ В СВОБОДАТА“
----	------------------	--

ПОЕТИЧЕСКИ ПОСВЕЩЕНИЯ

50	Димитър Васин	СТИХОТВОРЕНИЯ,
посветени на Пеню Пенев |
|-----------|---------------|---|
-

ЛИТЕРАТУРНИ ПОРТРЕТИ

54	Лалка Павлова	АЛХИМИЯ НА
„ПРОБОДЕНИТЕ НОСТАЛГИИ“
НА БОЯН АНГЕЛОВ |
|-----------|---------------|--|
-

БЪДЕЩА КНИГА

61	Бойко Беленски	АЛЮРЪТ НА ГЕНЕРАЛ КОЛЕВ
(Откъс от подготвян за печат
роман) |
|-----------|----------------|---|
-

**КЪМ СТОГОДИШНИНАТА
НА СПИСАНИЕ „ПЛАМЪК“**

72	Катя Зографова	ГЕО МИЛЕВ И ЗАБРАВЕНИТЕ
СЪТРУДНИЦИ на „ПЛАМЪК“ |
|-----------|----------------|---|
-

ИЗ ИСТОРИЯ НА СВЕТОВНАТА ХИГИЕНА

77	Огнян Стамболиев	НЕПОЗНАТАТА ИСТОРИЯ
За Сър Чърчил, за „честита
баня!“ и немцата Западна
Европа |
|-----------|------------------|---|
-

ХОРИЗОНТИ

80	Драган Данилов, Сърбия	СТИХОТВОРЕНИЯ
84	Филип Ларкин	ЕДНО СТРАННО ЯВЛЕНИЕ В
АНГЛИЙСКАТА ПОЕЗИЯ
-

КРИТИЧЕСКИ ОТЗИВИ

91	Юлий Йорганов	ОТ КОРЕН ДО ВЪРХА –
ПЕРОТО ЩОМ ПЪРХА.
За Пенка Чернева
95	Атанас Рогозов	ТРАДИЦИЯ И МОДЕРНОСТ.
„НИШКА“ от Виктория
Бешлийска
-

ТЕАТРАЛНА СЦЕНА „ПЛАМЪК“

98	Румен Шомов	ГИЛОТИНА ЗА ЕДНОКРАТНА
УПОТРЕБА.
Едноактна пиеса |
|-----------|-------------|--|
-

НОВА КНИГА В ИЗДАТЕЛСТВО „ПЛАМЪК“

116	Рони (Рагослав) Райк	НАГОРЕ И НАДОЛУ КЪМ РАЯ И АДА. (Шест континента и еден бележник). Пътеписи
------------	----------------------	---

На корицата:

Дечко Узунов. „Композиция в синьо“

*Този брой на „ПЛАМЪК“ е илюстриран с картини
на големия български художник Дечко Узунов*

Дечко Узунув • „Вдъхновение“

Асен Димитров – Феликс СТИХОТВОРЕНИЯ

Асен Димитров – Феликс (1967) е поет и публицист, член на Съюза на българските писатели и на Съюза на българските журналисти. Дългогодишен учител по история и география в Пловдив. Завършва същата специалност във Великотърновския университет (1994) и Журналистика в Пловдивския университет (1997). Сътрудничи на различни периодични издания. През 2004 г. печели наградата на СВП за литературен дебют – за поетичната си книга „До доказване на противното“, издадена през 2003 г. От 2004 до 2008 г. ръководи пловдивския литературен клуб „Метафора“. През 2009 г. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“ издава неговия сборник „Бисери от часовете по история“, който предизвиква медиен интерес поради наболелите проблеми в образованието.

АПОКРИФ

**Да се обичаме ни посъветва Ти,
но кой, по дяволите, заповяда
наг рицарските брони да блести
изгърбеният клюн на лешояда?!**

**Къде са рицарите? За отплата
при себе си ли ги повика Ти?
Тук броните ръждясаха в земята,
а лешоядът още си лети.**

1396-та

**Когато паднал каменният Бгин –
наследникът на гревна Рацария,
сред победителите ни един
не вярвал, че ще има пак България.**

**Повярвали, че тяхна е земята,
а тя превърнала ги в пръст и прах.
И като в стара приказка позната,
България останала след тях.**

БЯЛО И ЧЕРНО

Капчица бяла боя,
пусната в баката с черна,
само за миг устоя
преди да бъде почернена.

Капка от черната бака,
случайно изпусната в бялата –
само частица от мрака,
а сива направи я цялата.

ЕЖЕДНЕВИЕ

Животът ни е бягане с препятствия,
без правила и без учители,
менюто ни е списък от предястия,
целта ни – търсене на заместители.

ДЪХЪТ НА ЛИПИТЕ

Искаше душата му да отлитне
от пустия нощен паваж пред блока...
На балкона усети дъха на липите...
И се върна, отлагайки скока.

ЕСЕН В ПЛАНИНСКО ГРАДЧЕ

Няма гларуси, няма делфини,
няма шумни, внезапни коли.
С наръч старец по пътя ще мине
и красиво цял ден ще вали...

Ще се спускат мъгли и дечица
по жълтеещи близки била,
ще излита във тъмното птица,
от отвъдното сякаш дошла.

**А после ще скрие пейзажа
на нощта избелелият креп
и тихичко аз ще ти кажа:
„Тази есен е пълна със теб!“**

**Още много сезони ще минат
през душата ми – двор разграден.
Няма гларуси, няма делфини,
но е важно, че ти си до мен!**

СТАРИК

**В изоставен фургон в планината,
покрай път криволичещ и тесен,
го завари веднъж тъмнината
на мъглива и сънена есен.**

**Геолози – търсачи на руди
бяха струпали клони и клечки,
та когато студът го събуди,
той запали ръждивата печка.**

**В миг големи осци от стените
(дето оводи тука им казват)
право в огъня взеха да влитат –
като бойни летци камикадзе.**

**И тръпчивият дим от телцата
загорча като вкиснало вино...
Със зловеща цена топлината
заплатиха летците невинни!**

**Старикът захлопна капака
на печката. Нека изстине!
Той божия ден ще дочака,
но божи живот да не гине.**

ВЪЛЧАН ДОЛ

По-красива гледка не познавам:
месецът издига своя лък –
снеговете нощем осветява
над земя със името на вълк.

Щом във мрака бавно просветлее
бялата Родопска планина,
аз усещам – сведени над нея,
пращат ѝ звездите топлина.

И потъва в преспите дълбоки
споменът за делника ни луг
с бързащите хора и посоки,
водещи към истинския студ.

СПОМЕН

Гущерче в едно далечно лято,
стреснато от скокове хлапашки,
стрелна се край мен като крилато,
но остави своята опашка.

Друга ще му е израсла, зная,
вместо падналата сред тревите,
но била е малка и докрая
тя останала е заместител.

Тази жертва, никому ненужна,
е, уви, тъй често повторима –
от настъпената теменужка
до забравянето на любима.

А не би могла ръка без пръсти
вече истински да се ръкува,
нищо да погали, да прекръсти
или падащ лист да нарисува.

Но светът не е, не е обречен,
щом вина горчива се прокрадна
в нас през онзи юлски ден далечен
за опашката, която падна.

Радка Илчева
СТИХОТВОРЕНИЯ

Родена е в гр. Бургас. Завършила е ВПИ в гр. Шумен специалност „Начална педагогика“. Притежава първа професионално-квалификационна степен. Има публикации в сборници по педагогически въпроси.

Пише за деца и възрастни. Публикувала е творби в антологии, алманах „Бризове“, маринистичното списание „Море“ и местния печат.

ТЪЖЕН СПОМЕН

Отнася нанейде денят ми умора,
 любов и суетност, мечти и копнежи...
 Вървя аз самотна сред толкова хора,
 звъни тишината – гърветата са още свежи.

Тъй нежно докосвам бреза белокора.
 Загъхана есен събира одежди
 и сплита косите на пъстрата флора.
 Мъгла и сълзи очилата замрежи...

Ухае на есен и кестени пагат.
 Съмнения вятър ли тайно отвява,
 че чувствата крехки понякога страдат...

На улица чува се – някой запява:
 младеж и девойка свирят с цигулка
 и тъжният спомен във мен се стопява...

ДЯДОВАТА КЪЩА

Дядова къщичка –
 с килнат чердак
 и със бели прозорчета,
 кихат и кашлят,
 и мира не дават
 на малкото дворче,

където черешата
още за мене си спомня
и мене сънува
във шарена люлка...
И баба, която тревожно будува
и песен дочувам да пее
за патенца жълти и агънца,
блейнали нейде в кошарите...
Спомен простирам замрежен...
Мил ли е? Скъп ли?
По стълбите слиза,
разтворила баба ръце,
мен да гушне, мен – своето пиленце малко...
Поливам цветята...
Кокиче ли? Нарцис ли?
Вечер, огнището
приказка иска и чака
с детето копнежно,
а там – побеждава доброто...
Герои различни...
Снежанка ли? Вълчо ли?
Детска обувчица –
ладийка малка,
във кофата още ли плува?
В долани се скривах,
в коритото спях,
че завита с кожуха
на милия дядо бях...
Прилеп на покрив –
звездите брой
и тревожният вятър
гърветата брули,
и гони листата,
които тъгуват
за дядо и баба...
О, само лозата
изстена и капна сълзица...
Къщичка... Пуста ли? Глуха ли?
Скъпа и мила!
И стълби, които ме водят
при моето детство щастливо...

Галина Ганчева
СТИХОТВОРЕНИЯ

СВЕТУЛКА

Пак си мисля за теб...
В непознатото съм цяла...
А в познатото съм малка...
Малка, като прашинка...
Прашинка, паднала върху самото ти...
И светя...
Като светулка, светеща в тъмното
и показваща частица от себе си...
А когато съм в непознатото, се показвам цялата...
И там не светя, защото няма на кого...
Там няма и сако... И няма къде да падна...
И къде да светя... Непознатото е несигурността,
която ме гържи цяла и нащрек...
А познатото ме кара да се разпадам... И да светя...
Погледни си самото...
Обсипано е с брoкaт...
И свети...

ПРАХОЛЯЦИ

Прахосах го... Времето...
Прахосах го... Цялото...
И нося си бремето...
Връз мен... Върху тялото...
Прахосах мечтите...
Избягаха някъде...
Все бях с тях завита...
А тази нощ – няма ги...
Прахосах и думите...
Тежест показваха...
Изказвах ги в бурите...

Смелост издаваха...
Но вече ги няма...
Прахосах ги...
Те бяха за двама...
Използвах ги...
Прахосах и спомена...
В съня си го виждах...
Но тази нощ няма сън...
Прахоляци се вдигат...

ИЗЦЕЛЕНИЕ

Пробвах всичко:
И плаках, и смях се,
и те търсих в нищото,
и напук оцелявах...
И с безумия борих се,
и осъждах се истински,
и в църквите молих се,
и с демони спорих...
И се раждах стократно,
и се криех от себе си,
и боля многократно,
там... до сърцето ми...
И не знаех коя съм,
и къде пак съм тръгнала,
и къде ще залязвам,
и къде съм осъмнала...
И без вяра отричах те,
и те мразех до костите,
и не можех без тебе,
и говорих си с Господа,...
Най-накрая смирих се,
изцелих се от себе си,
осъзнах, че единствен си
и останах със тебе...

Ивелина Радионова
СТИХОТВОРЕНИЯ

ДЕВЕТ БАЛА ЛЮБОВ

Девет бала любов и едно полудяло море.
Аз и ти... Между нас – синя бездна...
Девет бала любов. Вместо котва – сърце...
С теб потънем ли в миг, ще изчезнем.

Девет бала любов. И гердан от сълзи
като дар за русалка ще спуснем.
Девет бала любов. Плуват тайни, нали?
И таят се на капки по солените устни?

Девет бала любов. А мълчат брегове,
в пясък скрили най-свят благослов.
До черупките мигени спят ветрове,
уморени от нашата синя любов.

Девет бала любов... после – пяна сребриста.
Над вълните ни нощем луната изгасва,
ала с изгрева нов пак надежди се плисват.
Девет бала любов. И копнежи за щастие...

МНОГО ДНИ

Много дни със любов съм броила
и съм кътала в котешки стъпки.
Те браздыха живота ми свилено,
а тревата под мене потръпваше.

И заспивах под шинкови храсти,
в сън да пазя горещите спомени.
Но тогава не знаех, че щастие
е целувка от вятър-бездомник.

Днес пак пиша по есенни листи
и изпращам писма до звездите.
И превръщат се тихо в мъниста
неизплакани сълзи в очите ми.

Няма граници, няма и време,
само слънце от край до начало.
Златни капчици днес ще си взема –
да е светла душата ми, бяла.

В СЪНЯ СИ

Усещам те. Прозрачните ти пръсти
преброждат ме потайно в полусън.
Целуваш ли ме? Или ме прегръщаш
преди звездите да заспят навън?

Наричаш ме Магьосница. Така ли?
Дъхът ти ме погалва, като блян.
До мене си... Сълзите ми видя ли?
Сърцето тръпне от момински свян.

Невидим си, но истински – до болка.
Неземно ме обичаш в този миг.
Обичам те и аз... Но още колко?
Минута, две... Догето тръгнеш тих.

А после всичко става пак илюзия.
И нежност със ухане на фрезия.
В съня си ще те чакам, чак до другия
с парчета залез и следи – поезия.

ВАНГА

Жестока орис имала си, Ванге –
от мъката добро да сътвориш
и сигурно била си земен ангел,
безкрил и виждащ в слепи дни.

Научи ни, че вярата е злато
и словото сърцата ни прегръща,
че Бог е светлина, останалото – вятър
и всичко в този свят се връща.

Сестрица и за живи, и за мъртви,
ти гледаше в човешките съдби.
При своя радост и при свои скърби
прибавяше от чуждите сълзи.

Знам, в Руните понякога се връщаш,
за хора да отвориш пак врата.
Топи се захар в белите ти пръсти
и пак предсказва твоята душа.

ВЪЛЧИЦА

Пътят с мен не е никога бял.
Ако можеш, избягай! Вълчица съм.
Нощем вия, луна щом изгрява
и тъгувам додето се съмне.

Всеки косъм по мене настръхва,
щом усетя любовни капани.
Помнят още тревите изсъхнали
колко пъти съм близала рани.

Как обича вълчица ли? Страшно!
Дава мило и драго, прощава...
Но със зъби си пази душата,
че вълчицата дива остава.

Бягай! Бягай, не е още късно!
Замини в неизвестност далече!
Закъснееш ли, слагаш си кръста,
че се люби вълчица за вечност!

Аз самотна и горда умирам
със кървящо сърце на раздяла.
По земята ми – кървави дири.
Пътят с мен не е никога бял.

Валери П. Петров
СТИХОТВОРЕНИЯ

КОЛКО Е ЧОВЕШКИЯТ ЖИВОТ

На примата на българската естрада МИЛИ ИВАНОВА

Колко е човешкият живот
една прашинка вечност,
изгубена в безкрая
на Вселената!
За миг изгрява и угасва.
Това е нашият живот
незабележим за вечността
в която сме щастливи!

Колко е човешкият живот
една любов неустово
непредсказуема...
И тишина, и пустота след нас...!
Неизбежно там някъде
се появяваме и сме щастливи.

Какво е нашият живот
прашинка носена в безкрая
и щастие, наречено любов,
в което бавно
неумолимо, неусетно
се стопяваме.

Гр. Плевен 2023 г.

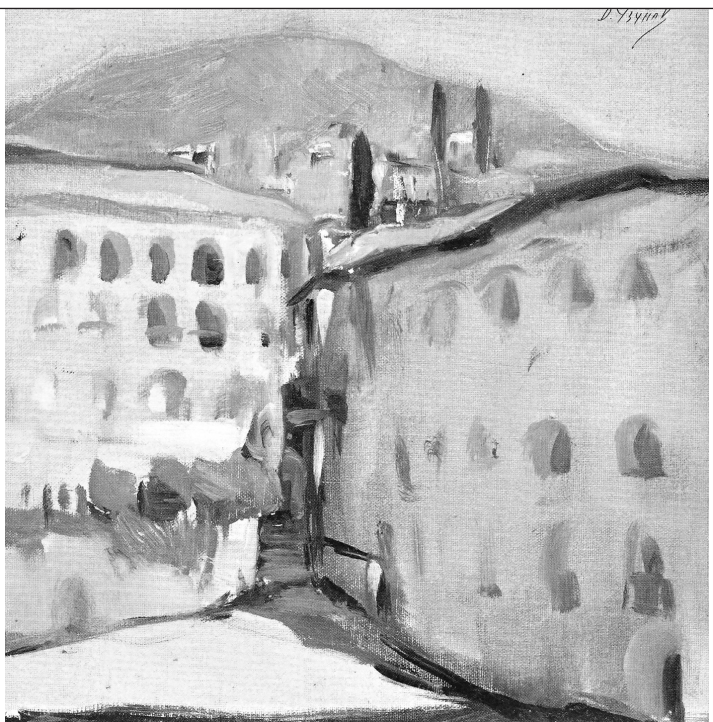
ДВЕ ПРАШИНКИ

Моя любов,
две пращинки сме
в безкрайния космос.
Просветляваме,
проблясваме миг
и се сливаме с вечността.

Две малки пращинки.
Почти невидими,
почти неосезаеми...

Прегръща ни
Безкрайността.
Няма нищо,
само прах.
Две малки пращинки
влюбени
всред безкрая
на пращинките.

Дечко Узунов •
„Пейзажът Атон“

*Катя Ташева***МАХА***Документален разказ*

Беше стъпило на бетонна отломка. Отдалече приличаше на врабче върху люлеец се огромен клон. Когато наближих, видях, че е момиче. Отломката беше здраво забита в земята и гетето стоеше стабилно на нея.

Илюзията за люлеене идваше от маранята, която поглъщаше всичко наоколо. Напред, встрани... докъдето ми стигаше погледът, се виждаха само развалини. На някои места късовете бетон се бяха скупчили по начин, който оформяше кухни и в тях се мяркаха хора. Те живееха там. Без храна, без вода, без електричество. Не живееха всъщност, агонизираха. Всичко, което бях гледала и изчела за тях, се оказа недостатъчно да ме подготви за това пред мен. Изпитах отчаяние. През цялото време, откакто бяхме тръгнали насам, гнетът не ме напускаше. Още когато влязохме в Рафа, в гърдите ми започна да се настанява усещане за обреченост. Колоната ни от осем камиона се движеше бавно заради срутванията и разбитите пътища. А нямаше много време! Целият конвой на Червения кръст трябваше да стигне до Северна Газа, като по маршрута ни до Байт Лахия имаше десет пункта, в които трябваше да разтоварим храна и вода и да се върнем в рамките на три дни. Толкова ни дадоха – това беше времето, в което Хамас и Израел се бяха договорили да спрат бойните действия докато преговарят размяната на затворници и пленници. Колкото по на север отивахме, толкова по-безумешен ставаше пейзажът.

Ивицата Газа се снабдяваше от два водопровода, изградени от израелците, а те бяха врътнали кранчето! Пускаха вода за кратко – пагаше се по 2 до 5 литра на човек за всичко – пиене, готвене, пране, къпане... На фона на масирани бомбардировки проблемите с бита на палестинците бе доубиващ. Тук, в тази част на света, в този отрязък от време, 21-ви век не съществуваше. Цивилизацията не съществуваше – цареше разрухата, мизерията и смъртта.

От седем години работех в централата на испанския Червен кръст, но за пръв път идвах на терен – разпределението на проговолствията изискваше хора и ме включиха най-вече заради езика – макар и госта оскъдно, знаех арабски и можех да вляза в някакъв контакт. Имахме водач арабин, който пък говореше поносимо испански, така че това не бе главната ни грижа. Наистина главното бе, че това което докарвахме, беше недостатъчно. *„Поне 100 камиона на ден с храна и вода са нужни, за да могат палестинците да покрият най-елементарните си нужди, това е тежка хуманитарна криза!“* – чувах всеки ден да крещи шефът ми, звънейки по министерства и посолства...

...Откъснах се от тези мисли и погледнах отново към момиченцето. Приблжих се внимателно, за да не го изплаша. А то си стоеше там и наблюдаваше камионите – бяхме спрели за почивка преди да се върнем обратно. Беше около четири-петгодишно, облечено в зелено рипсено клинче и светлолилава блузка. В косицата му, почти до раменете, грееха ръждиви отблясъци, а бузките му бяха неестествено червени – сякаш опърлени от слънцето. Очите му бяха зашеметяващи – големи, кафяви, с дълги ресници, но пълни с цялата тревога на света.

– Как се казваш? – я попитах тихо.

– Маха – отвърна гетето.

Маха! „Маха“ на арабски означаваше бяла, хубава, с големи очи – беше дошла с името си на този свят.

– Гладна ли си, Маха?

– Не. Днес пих вода.

Тя беше успяла да пие вода! Каза го така сякаш това е напълно достатъчно, за да има всичко!

Вода, водата... Остра болка ме прониза в стомаха при мярналата се замалко гледка на шуртящата вода, докато се къпех там, в оня свят на благоденствие...

Подарох ѝ голяма шарена близалка. Детето я взе колебливо. Понечи да се усмихне, не успя. Започна да премията близалката от едната ръка в другата, а очите ѝ преливаха от неспокойствие, страх, несигурност, нечовешка тревога. В тези няколко мига или часове, или цяла вечност, в които очите ѝ бяха приковани в моите, изпитах вселенска вина заради всичко лошо, което правим големите възрастни и заради което едно четиригодишно дете не може да се усмихне, не може...

– Много е топло тук, вали ли понякога гъжд?

Маха погледна нагоре:

– Вали бомба.

Какво, какво? Какво?

– Вали бомба – повтори гетето и допълни – После няма къща. И мой татко, и моя майка няма вече. Няма.

Маха се озърна сякаш учудена, че ей така изведнъж всичко, което е бил нейният свят, го няма вече.

„Няма“, каза тя.

Протегнах ръце, Маха се хвърли в прегръдките ми. Притиснати една в друга се разтърсихме от ридания. Плачът на Маха разказваше, моят слушаше и молеше за прошка.

– Исабел, тръгваме – извика някой зад мен. – Хайде, Иса, нямаме много време.

Заотстъпвах заднишком, не исках да се отделям от Маха, а тя изтича към мен, свали гривничката от ръката си и ми я даде.

Продължавах да я гледам от кабината на камиона. Когато я отминавахме, видях как тя притисна близалката до гърдите си сякаш я прегърща и я залюля. Знаех, че няма да я изяде, че ще я държи, докато се разтопи, докато цветовете ѝ се смесят, а ароматът ѝ ще ѝ каже думите, които не успях да произнеса: „Обичам те, Маха“ и че може би това ще накара възлечетата на устните ѝ да се повдигнат в усмивка, макар и за кратко, макар и понякога...

А аз стисках в ръка гривничката ѝ – ластиче с малки лилави мъниста... После внезапно, сякаш по гревна повеля, сложих гривничката във пазвата си и се заклех, че ще я пазя. „Докато гривничката е цяла, Маха ще живее“ – моя мисъл ли бе това или някой, или нещо ми я внуши?

... Беше краят на септември. Почти месец откакто се върнах в Испания, продължих с рутинните си задачи, но не забравях за миг гривничката на Маха – носех я навсякъде със себе си. Дори когато се къпех, я слагах в джоба на халата си – да ми е под око. Но не можех да спя – новините в медиите за продължаващите бомбардировки в Газа ме държаха будна, а малкото време, в което все пак заспивах, чувах гласа на Маха: „Вали бомба“...

Знаеше се вече, че се подготвя нов конвой с хуманитарна помощ. Помолех шефа да ме включи отново. „Този път е по-трудно, ми каза. Конвоят ще тръгне от Франция. Но ще опитам да те включа“.

На следващия ден ми бе уредил среща с човек от френското посолство, който можеше да помогне.

В деня на срещата се успах – след мъчително будуване съм заспала на разсъмване. Мислех си, че трябва да си взема бърз душ, после бързо кафе и оттам в централата – вълнувах се до сърцебиене. Когато пресичах пога на банята, настъпих нещо твърдо, кръгло.

Тази сутрин гривничката на Маха се скъса.

14 декември 2024

Пенка Бангова **РАЗКАЗИ**

ЩЕДРОСТТА

Животът на леко презърбената Сърница Калоянова беше нерадостен. Израсна в дом за деца, лишени от родителски грижи. През своето тъжно детство с цялата си душа бе копняла за времето, когато ще бъде на свобода. Но тази свобода се оказа мъчителна. Трудно постигна своя блян да завърши акушерство. Големи лишения ѝ струваше купуването на жилище: боксониера със северно изложение накрая на града. И всичко това сама, сама, сама. Може би и затова сърцето ѝ бе изпълнено с мрачни чувства, та в него нямаше дори сантиметър за чужди болки. Ето защо изключваше синия екран, когато гаваха кадри от руските бомбардировки върху мирните украински градове.

В момента по Канал едно на телевизията призоваваха да се правят гарения за бегстващия народ. Думите на говорителя извикаха разгрозненуето ѝ: „На мен кой ми е помагал!“ – тази мисъл помиташе всякакво желание да си отвори портмонето. С нервно движение превключи на „Евроком“, където гаваха любовен филм.

Красивата Аглика Боянова също слушаше новините. Тя взе химикалка и внимателно изписа обявената банкова сметка за подпомагане на украинци, потърсили временен подслон в България. Пламналата война бе изпълнила с болка душевния ѝ мир. А така щастлива се чувстваше миналия месец. Всеотдайните ѝ родители ѝ купиха просторен апартамент с изглед към морския залив, придобивка, изпълваща я с розови мечти, за красив Ромео, който ще внесе топлина в новото ѝ жилище. Но през февруари, силно объркалото я съобщение, изтри усмивката ѝ. От него ден, когато започнеш да се храни, се появяваше мисълта, че хиляди украинци стоят гладни в бомбоубежищата и тази мисъл вгорчаваше хляба ѝ. Когато легнеш в пухените си завивки, съзнанието ѝ поднасяше представата за тежкото положение на жителите на Мариупол, и сънят ѝ така и не идваше.

Аглика изслуша докрай обяснението на телевизионния говорител. Още на другия ден отиде в банката и уверено попълни документа за превод. Откровено казано изненада се от щедростта си, но... чувстваше, че по друг начин не може да постъпи. След това с бавни крачки се прибра вкъщи. Тази вечер хлябът ѝ се услади.

И хлябът на Сърница през последните месеци ставаше все по-вкусен. Тя най-после успя да си намери работа като акушерка. В отделието имаше още две колежки. Може би заради всеотдайността, с която се

втурна към задълженията си, дългогодишните служителки започнаха да я обграждат с искрена любов и уважение. За първи път някой ѝ подаряваше такива благи чувства. Те омекожиха сърцето ѝ. Отвориха вратите на закърнялата ѝ доброта. И Сърница започна да си дава сметка, че нейната съдба не е чак толкова лоша: винаги е била с покрив над главата си; винаги – облечена и нахранена; имаше приятелки, с които се чувстваша като родни сестри. Докато в момента безброй украинци са на дъното на пропастта. Тези мисли постепенно изтриха безразличието ѝ. Тя все по-силно чувстваше необходимост да не стои със скръстени ръце. И когато си получи заплатата, без нито за миг да се двоуми, накупи красиви грешки за момиченца (така ѝ се искаше да си има и то не една, а две малки госпожици), и с твърди крачки влезе в пункта за събиране на гарения. И интересно, прибирайки се в дома си, съзнанието ѝ неочаквано бе осветено от въпроса: ужасната трагедия, горяща Украйна, не се ли случваше тя и хиляди по света като нея, да оценят живота си...

Не знаеше отговор, но вече не вървеше така презгърбена.

Юли, 2022 г.

Бургас

НЕОБИКНОВЕНИЯТ МИГ

На Дона ѝ беше приятно да се отбива в бистрото срещу стария кей. Тук, около маси, наподобяващи бурета, моряци, поети, капитани на кораби разказваха любопитни истории и тя успяваше поне за час да забрави препъни камъчетата, които срещаше в работата си като управител на туристическа агенция. Тази вечер я извикаха нейни познати, разположили се до прозореца. С желание седна при тях. Поръча си чай от къпини и разсеяно заслуша оживения разговор. Прег погледа ѝ се простираше нощният залив. Лунната пътека, чувствените звуци на саксофона разпалваха страстта ѝ по предизвикателства, копнежът животът ѝ да тече богато, ярко, незабравимо. Ех, колко хубаво би било и жени да приемат в екипажите на кораби за далечно плаване. Струваше ѝ се, че ако успее да се включи в някой от тях, цялото щастие на планетата щеше да се изсипе в душата ѝ.

Дона гледаше с жадни очи осветената от сребърния диск на луната безбрежна повърхност и я изпълваше усещането, че няма по-прекрасно от морето. Семето на този възторг, на мечтите по водните пътища бе посят край домашното огнище. По време на кратките си престои вкъщи баща ѝ, син и внук на матроси, с притаен гъх ѝ разказваше за непознати пристанища, но винаги завършваше с думите, че е интересно да се пътува, обаче десеторно по-вълнуващо е да си сред близките си. В края на разказа гласът му тъжно потрепваше, обаче тя късно започна да усеща неговата болка...

Искаше да избяга от угризението, че не е разбирала своя баща и насочи вниманието си към оркестъра. Ниските трели на саксофона нахлуха в

плътта ѝ. Потеккоха към сърцето и я изпълниха с доброжелателност към всички присъстващи, които в момента безгрижно бърбеха през халби с бира. Само съседът ѝ отгрясно не участваше в шумотевицата. Облегнал широките си рамене на племения стол, гледаше съсредоточено в далечината. За да го извади от уединението, младата жена попита:

– Според Вас, коя е причината за потъването на българския кораб?

От два дни телевизионни и радиоговорители, едни равнодушно, други със съчувствие, разгласяха трагедията.

Мъжът бавно отмести поглед към Дона.

– С природата шега не бива!

Зелените му очи се навлажниха и тя почувства колко много скърби за загиналите невинни хора. Прииска ѝ се да го разведри и гружелюбно заговори:

– От десет години кръстосвате морета, океани. Какво мислите? Нали са като магнит!

– Водната шир е примамлива, но от брега! – той тъжно се усмихна.

И отново пусна котва в залива на своето мълчание. Единоствено кагифените звуци на саксофона останаха да говорят. Те и сериозното лице на нейния събеседник притвориха вратата към екзотични миражи и я заковаха тук, на земята. Постепенно в нея нахлу отегчение. Каза: „Довиждгане“ и тръгна, грациозна като лебед, по многолюдната алея.

Когато стигна до казиното, се облегна на парапета. „Водната шир е примамлива, но от брега!“ Засмя се. Не са ли така лъжовни и нейните представи за живота на хората. Случвало ѝ се преди да се сприятели с някое момиче, което ѝ изглежда най-щастливия човек на света, а когато станат по-близки, разбира, че и за приятелката ѝ слънцето не грее постоянно... Ето, и мъжът от бистрото. Въпреки че върху ръкавите му трептяха така мечтаните от Дона три нашивки, колко много тъга имаше в неговите зеници... После мисълта ѝ отлетя при баща ѝ – когато беше дете му завиждаше, че е прекосил Бермудския триъгълник, че е видял Антарктида, но на него дали му носеха щастие пътуванията?! И не бяха ли ненаситните желания на майка ѝ, по-късно и нейните, които го принуждаваха да предприема дълги, рисковани курсове...

Не ѝ се стоеше при тези въпроси. Родителите ѝ бяха мъртви и нищо не можеше да се промени.

Започна да си прави план за утрешния ден: трябваше да прегледа договора с германската фирма. Да отиде до Булбанк. След това да се срещне с австрийския туроператор, за да получи новите резервации.

Отседнеше ли в техния град, той винаги намираще време да я заведе на концерт или на вечеря в заведение, което тя предложише. При последната им среща, гледайки я съсредоточено, ѝ каза, че има възможност да ѝ осигури охолол живот. Нейна колежка от две години бе съпруга на съдружника му. Колкото пъти се срещнеха, лицето ѝ искреше от щастие. Но този чужденец, облечен и през август с костюм, закончан до последното копче, извикваше в душата ѝ объркани чувства, ето защо не можеше да си представи, че постоянно ще върви до неговото рамо. Но в Тамковината ѝ ставаше все по-трудно за живеене...

Тръсна глава и се загледа в корабите, осветени като коледни елхи. Те я изпълниха с усещането, че на палубите им кипят фантастични дни. И още по-мощно я завладя копнежът по ярки, вълнуващи събития.

Дона си харесваше работата, тъй като я срещаше с интересни хора. Непрекъснато пътуваше из страната и тази динамика ѝ допаднаше. Но трябва по-смело да действа! Не само в морските професии, и в нейната има предизвикателства. Например, ако наеме изоставения археологически обект край града. Рисковано е, но успее ли да го разработи, толкова много чужденци ще научат за древната култура на Родината ѝ...

Засмя се. Не е ли по-добре, вместо да витае из облаците, да покани тъжния си събеседник на разходка до Созопол...

Решението не дойде от ума, а бликна от нейната утроба. В съзнанието ѝ оживяха зелените му очи, блестящи подобно лист на дъб след утринна мъгла. Представи си как вървят прегърнати по плажната ивица...

Погледът ѝ се рееше из водната шир с лунната пътека върху нея. И тази красота все по-дълбоко я обсебваше. Наложил си да престане да чува звуците на чалгата, които идваха от съседното кафене. Да не мисли за новия си познат, за служебните задачи. И да остане само при голямото, синьо море.

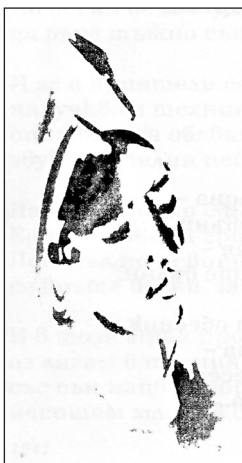
После се освободи и от неговия образ.

Бърборенето на ума за ярки изживявания се разми, изчезна, както вълните заличават следи върху пясъка. Черните облаци на безбройните желаниа отплуваха. Колко време беше в пълен покой не разбира, но явно курсът по медитация, в който се записа преди година, водена от страстта към непознатото, даваше своите плодове.

Тя изпита чувство на спокойствие, на хармония. В душата ѝ разцъфна онова особено състояние, в което изпаднаше през великденската нощ, когато зазвъняваха църковните камбани. И всичко това превърна мига в необикновен.

август 2004 г.

Бургас

**Дечко Узунов •
Рисунка**

Юлиан Ризов
НАСЛЕДСТВО
Разказ

Сам остана дядо Матей. Баба Катя умря преди десетина години. Докато бяха млади, работили в Южноафриканската република. Матей бил голям минен специалист и през ония години го изпратили в тази страна, да помага в разработката на някаква мина. Там те изкарали около десетина-дванайсет години. След време се прибрали у нас и заживели в големия северен морски град. Тук им се родили и двете деца – дъщеря Маргарита и син Филип. Дядо Матей купил голяма къща в града и малка вилчка, високо над града. Почти го голяма гора. Дъщерята се омъжила и им се родили две деца. Момче Андрей и момиче Милица. А синът Филип се събрал със своя състудентка и им се родило момче – Васил. По стара българска „традиция“, семействата не подгържали кой знае какви отношения. Нито пък се интересуваха от баща им, дядо Матей. Докато била жива баба Катя, от кумова срама, навестявали сегиз-тогиз родителите си или им се обаждали по телефона. И особено пък, след като дядо Матей им купил по едно жилище, за да са отделно, те хептен разреждали обажданията. А след смъртта на бабата, фамилията тотално забравила стареца. – Е, тате! Нямаме време – тичаме по цял ден, къде по работа, къде по наши си задачи! Кога да дойдем? Прибираме се уморени и капнали, кога да ти се обаждат? А и нали си жив и здрав? – оправдавали се те пред дядото. „На кого ли сте се метнали такива егоисти и студени хора, не мога да разбера! Ако ви кажа, че съм ви приготвил по една хилядарка, за половин час ще изпрункате, нали?“ – мислеше си дядо Матей. Единствено внучката му Милица, непрекъснато се навърташе покрай дядо си. Много го обичаше, а и дядото се бе превързал към нея. Винаги намирал време да намине покрай дядо си или да му се обади по телефона. Роднините ѝ я смятаха за наивна и бугала, заето си губи времето с тоя гъртак.

– Хайде, хайде! Нищо му няма да стария пергиш! Само се преструва, че това го боли, че от онова му се вие свят! Ами, боляло го... А и тая шушумига Милица, що не си гледа учението? Ей го, тая година завършва! Да си гледа живота, какво толкова ще му угажда на стария тарикат...“

Милица подочуваше някои приказки, но не им обръщаше внимание. След като се дипломира, тя замина при своя приятелка в столицата. Оставяйки дядо Матей болен, който сам настоявал тя да погостува на приятелката си. А той все някак си ще се оправи, докато тя се върне. Но още след първата седмица, майка ѝ се обади, че дядото е починал. Тя бързо се прибра. Роднините с нетърпение едва дочакаха отварянето на завещанието. Вътре пишело, че каквито пари имал в банката, ги разделял

между сина и гъщерята Марга. А те не били хич малко. За Милица, която се прижела за него, до последния му час, той ѝ завещавал малката вилчичка. Скоро всички почнали да ѝ се присмиват.

– Е, какво стана? Толкова се стара, толкова се грижи за него, а сега те оставя с гол гъз! Но нищо!! Така ти се пада, като не слушаш нито майка си, нито вуйчо си! „Дядо, та дядо!“ На ти сега дядо! Оправяй се сега с тая къщурка!“

Момчето само каза: „Така е решил, така е постъпил! Нека Бог да прости душата му!“

Късно есента Милица се записа в Университета с педагогически профил и заживя в малката вилчичка със своя приятел Мишо. Купиха си стар, но запазен Форд и с него си гонеха задачите. Малко по малко, почнаха да събират покъщнина. С майка ѝ и с другите рогници, отгавна не бяха в добри отношения. А сега пък, хептен сами почнаха да се борят с живота. Михаил бе завършил педагогика и работеше като учител по физика в голямо училище. Милица учеше загочно и успя да си намери работа като техническо лице в голяма община. За да не са съвсем сами и да е по-интересен животът, те си взеха малко кученце – Бокси и малко котараче Мио. Кръстено на главата на семейството. Като малки дечица, животинките по цял се гонеха и лудуваха по двора и по стаите. Беше почивен ден, Милица и Михаил седяха в хола и се занимаваха със свои си дела. Тя гледеше нещо на смартфона си, а Мишо преглеждаше домашни работи на учениците.

– Милчък! Искаш ли привечер да мръднем с колата до моята братовчедка Тери? Откога са ни поканили да им идем на гости и все не остава време? – обърна се Милица към мъжа си.

– О, милчико! Я виж каква камара имам да преглеждам от домашните! А и нали съм класен, шефката ми даде някакви бумажки, да ги прегледам и попълня! Извинявай, ама хайде да го отложим това гостуване за по-нататък, а? Става ли?

Разбраха се, че ще отидат друг ден и всеки продължи със заниманието си. От кухнята се чуваше тиха, приятна музика. Кученцето и котарачето се бяха разбеснели в хола. По някое време подгонено от Бокси, Мишо фучейки, скочи върху старинната маса, останала от дядо Матей. Но понеже беше набрало скорост, то нямаше време да спре и налетя на голямата и красива ваза, също спомен от дядото. Вазата се претърколи и с трясък се разби в теракотения под. От гъното на вазата се посипаха няколко големи и видимо скъпи гуаманти и брилянти! Оказа се, че вазата е имала двойно гъно! Милица и Мишо зяпнаха със отворени уста. И двамата загубиха и ума и гума. След миг-два по лицата им се появиха първите признаци, че ще проговорят! Първи се обади Михаил:

– Мила! Гледаш като птица, изненадана от първия сняг!

– Ох! Ами твоята физиономия, ако знаеш каква е! – проговори и Милица. Вглеждайки се в голямо парче от вазата, тя видя нещо да се бялка. Пресегна се и го извади. Беше малко листче. Там пишеше:

– Не съм те забравил, слънчице мое! Само си мисля кога и как ще го намериш това, което ти подарявам от цялото си сърце! С обич – дядо!

По лицата и на двамата бавно, бавно почнаха да се стичат сълзи.

Величка Драганова

СЪДБА

Разказ

Уличните лампи хвърляли отблясъци по стъклата и в стаята на Иван се разплисквали като искри по стените. Десетки светулки ли се били приютили там или съзвездие се било спуснало от нощното небе. За да се зарадва младият мъж на предстоящия празник? Иван очарован им се любувал и в очите му блещукали светлинки.

Щастлив човек бил Иван! Много щастлив!

Бог се бил погрижил всичко да си му е на мястото. Външната му хубост се съчетавала с характера му – мек, благ и добър. Тялото му било стегнато и изправено, косите леко чупливи, тъмнокафяви, а очите му греели със синьото на небето. Иван бил с мъжка хубост и красота. Сега му предстояла много важната крачка. Бил вече решил, че е време да се сгодят с Калина. Бил взел сребърно пръстенче с камъче на Сваровски, бил взел и билети за самолет. Как за къде? За Париж, разбира се! Той винаги си бил мечтаел, че ще предложи на момичето на живота си Айфеловата кула! След десетина дни щели да отпътуват. Но... Калина още била в неведение. Щял да я изненада! Как ли щяло да се зарадва хубавото му момиче?! И в момента Иван си я представял: милата ѝ усмивка, косата, подстригана на черта, била до раменете, а когато погледнел в зеленото на очите ѝ потъвал в гора, в гъста гора. Запознали се преди две години. Оттогава Иван все я обичал. Отишъл да вечеря в студентския стол, но местата били заети. Тя вечеряла на последната маса сама... Оттогава и досега все си били заедно. Иван и Калина изчаквали да се дипломират, да си намерят работа и вече да не били зависими от родителите си. Тя си била намерила работа по специалността – архитект. Иван обаче се чудел коя от много съблазнителни оферти да избере, да предпочете. Помислил си, че след годежа двамата заедно щели да решават своите проблеми и дилеми. Решил да изчака.

След всичкото добро и хубаво, за което си бил мечтал, му предстояло още по-хубавото! Да го осъществи! Броените дни бързо се изнизали и дългоочакваният ден настъпил.

Пристигнали в Париж. Много по-вълнуващ и хубав бил градът на светлината и любовта, отколкото си го представял. Разхождали се по площадите и улиците, разглеждали изложби, витрини, влизали в книжарници. Отишли и в Лувъра. Стигнали и до Айфеловата кула. С асансьор се изкачили до върха! Париж се къпел в светлина! Иван паднал на коляно пред слисаната Калина. Отворил внимателно капачето на кутийката с

бижуто и камъчето изриво блеснало. Всичко, което се случвало било мило и съкровено! С юмруче Калина отмахнала влажното от очите си и с широк а усмивка изрекла заветното „Да!“ Прегръщали се, целували се, смеели се щастливо! Късен следобед било. Догаряли последните залезни искри. Градът се приготвял за нощта. Почерпили се с френско шампанско...

На следващия ден пристигнали в България. Въпреки умората върбели усмихнати, хванати за ръце. Чувствали се богопомазани и доволни. Взели такси до студентското им общежитие. Не се били изнесли, защото в новата им квартира имало ремонт.

На червен светофар таксито спряло да изчака и внезапно изотзад ги връхлетял джип. Ударът бил страшен. Била сплескана задната част на таксито. Там, където седели щастливо прегърнатите Иван и Калина...

През замъгленото си съзнание Иван чувал далечен вой на линейка. Чувал как някой се опитва да отвори вратата, чувал и неясен говор. Потъвал, след това в тъмното. Отворил очи за пръв път в болнична стая. Пак потъвал. Така няколко пъти.

Свършила тяхната вълшебна приказка.

Калина я нямало. Отишла си и от него, и от живота. Нямало да я прегръща и целува, нямало да си имат детенце...

Мъртва била и душата на Иван. Не искал да живее. Страдал. Не можел да повярва, че жизнерадостната и красива Калина вече я нямало. Тежката му травма и депресията се лекували бавно и трудно. Минала година от катастрофата. Иван се бил възстановил, дошъл вече на себе си. Отишъл младият мъж на гробището. Претръпнал от лекарствата, бил спокоен. Сложил във вазата напълните рози, помилвал с длан студения мрамор.

Зачестил с посещенията. Говорел на Калина и плачел. Чувствал, че после му ставало по-леко. Ходенето при нея било като психотерапия.

Останалият втори от двойката изживява невероятна душевна мъка. Усеща се изпепелен от лед и вледенен от огъня на жестоката скръб. Обаче животът ден подир ден гистанцира живите от мъртвите. Щом искаш да си жив, се налага да се вземеш в ръце и да се подчиниш на битието.

Когато годините без Калина станали три, Иван се бил съвсем възстановил. Започнал работа по специалността си. Случило се да го командироваат за няколко месеца в друг филиал на фирмата, който бил в Париж. Там, където изживял осъществена най-красивата си мечта! И пак там – в града на светлината и любовта, изживял своя катарзис...

Не се върнал в България. Огобрили го като специалист и започнал работа.

Понякога, когато му било много тъжно, посещавал своята Калина. На върха на Айфеловата кула. Там, където и двамата били много щастливи оставял напълни рози. Поръчвал френско шампанско с две чаши. От нейната отпивал за Бог да прости, от своята отпивал. Гледал отвисоко града на любовта и светлината и си тръгвал още по-тъжен...

Любомир Лозанов
**ДНЕВНИК НА ЕДИН НЕВИДИМ
 ЧОВЕК**
Есеистика

15.08.

Разболях се от най-разпространената съвременна болест: искам да говоря, а няма какво да кажа. А и остана ли мисъл, която да не е била изказана вече? Някога е било галеч по-лесно да бъдеш оригинален. Ето, Христофор Колумб е останал в историята, защото е открил Америка. Но днес няма нови земи за откриване... Всеки път, когато реша, че съм казал нещо оригинално, с тъга разбирам, че някой груг ме е изпреварил. Твърдението „Мисля следователно съм“ е обезсмъртило Декарт, но днес то би прозвучало толкова невзрачно, че би се изгубило в нескончаемия поток от словесен водопад, който безспирно се лее от всички страни. Трудно е човек да бъде оригинален в днешно време. Дори самата оригиналност е загубила същността си. Даже бих казал, че сега стремежът към неоригиналност е повече проява на оригиналност. А и днес всеки смята, че знае най-добре. Всеки е чел, всеки е гледал. Някога хората са притежавали известно самоусещане по отношение на своето незнание и са уважавали „учените хора“. Самият Сократ е смятал, че всъщност нищо не знае, а това го е преразполагало да се вслуша в мненията на знаещите. Но днес всеки счита себе си за стоящ не по-году от Сократ и за „учен човек“. Мненията се превръщат в догми. „Аз мисля“ става равно на „това е истината“. В най-краен случай човек е склонен да приеме, че „истината е въпрос на гледна точка“. Но тогава каква истина би била? Фактите нямат значение, те подлежат на тълкуване. И тъй като въприемането на фактите зависи от тяхното тълкуване, то изобщо не е възможно да се стигне до съгласие. В спора не се ражда истината, защото всеки предварително е определил своята истина. И всички говорят, говорят, убеждават и оборват, а накрая... все същото. Всъщност за какво ми е свобода на словото, когато никога не ме чува? В какафонията от гласове всеки е зает да слуша себе си. Единствено чернобелият ми котарак се вслушва в мен. И ето ти парадокс: той не разбира значението на думите, които изговарям, но ме слуша. А онези, които уж разбират, не слушат.

Та затова реших да не говоря. Изобщо би било хубаво, ако хората просто вземем да млъкнем. Писателите да спрат да пишат, художниците да спрат да рисуват, музикантите да спрат да композират. Пълна тишина. Мълчанието ще се превърне в най-оригиналната творба. Ако Шекспир да би се родил отново сред нас, ще му кажем: „Млъкни бе, нагу ни главите!“

или нервно „Разкажи сбито – с две думи!“ Моите уважения към Шекспир, но за да се насладиш пълноценно на красотата, трябва да разполагаш с време. А съвременният човек няма време – той бърза, бърза, бърза... Но какъде?... Изобщо творческият ни потенциал е разпилян. Някога човек е влагал смисъл и вдъхновение във всяка своя дума, а сега говори, колкото да наруши неловката тишина. Киркегор беше споделил, че иска да се върне в онези времена, когато човекът е чувствал силно и се е отдавал докрай. Любовта е била такава, че отхвърлените умирали от „разбито сърце“, а омразата поразявала не просто омразния, но и потомците му до девето коляно. Сега любовта е от ген до плагне, а омразата е най-гребнава злоба. Човекът днес не е способен нито да обича, нито да мрази. Пресъхнал е. И тогава какво велико може да изрази? Нищо, само гребнавости. Представям си, ако в бъдеще се появи технология, която да възкреси починалите чрез написаното от тях. Разбира се, възкресени ще бъдат единствено онези, които са писали. Каквото и да е. Особено ми е интересно да си представя как ще изглеждат онези, чието „творчество“ днес се изразява, да речем, във вид на коментари в социалните мрежи (по-правилно би било да ги наричаме антисоциални мрежи). Това ще бъдат милиони злодеи, които кълнат, псуват, заплашват, подиграват се и се бият помежду си. Опасявам се, че с развитието на технологиите, подобен сценарий би могъл да се случи. Наскоро четох за радиостанция, която успяла да проведе интервю с отдавна починала поетеса чрез помощта на изкуствен интелект. Изобщо, колкото повече живея в това време, толкова повече оценявам аскетичната тишина на Средновековието.

Та, какво толкова значимо казах аз в своя живот? Струва ли си вниманието? Може ли то да промени нечия съдба? Пак някъде четох, че съкровената мечта на всеки творец е да промени света, да създаде ново битие. Чрез „Божествената комедия“ Данте е копнеел да възкреси Беатриче, а в картините си Ботичели се е стремил към това да съхрани тленната красота на своята муза Симонета във вечността. Микеланджело е искал да създаде нов свят, по-одухотворен и красив от нашия, а Бах и Моцарт са се опитали да съблекат всичко външно и да разголят вътрешният живот като непосредствено чувство. И всички те са се провалили. Наистина, изкуството е обречено на провал.

20. 08.

„Боже Мой, Боже Мой, защо си ме оставил?“ (Марк 15:34) са най-страшните слова, изречени някога. Изречени са от Оня, комуто са се уповавали милиарди човечеи. Той, извор на надежда за безнадеждните и на вяра за обезверените, се е почувствал напълно изоставен. И затова са страшни. На какво може да се надява обикновеният нещастник, когато неговият Господ Сам се е усъмнил във вярата Си? Защото неверникът би казал: „Ето, в мига на своята смърт вашият Христос може би е разбрал, че Бог няма.“ Ала тези думи са изречени около хиляда години по-рано и от цар Давид. В Псалм 22 той плаче: *„Боже мой, Боже мой, защо си ме оставил? Защо стоиш далеч и не помагаш, нито внимаваши в думите на ождането ми? Боже мой, викам денем, но не отговаряши, и нощем, но нямам от-*

гих... “Страшни гуми. Защото страшно е да не намираш утеха в нищо земно. И щом един цар се чувства така, то какво остава за поганиците му? Защото гладния ще нахраниш, жадния ще напоиш, голия ще облечеш, премръзналия ще стоплиш, тъжния ще развеселиш, но какво можеш да сториш за онзи, който казва: „*Боже мой, Боже мой, защо си ме оставил?*“ Такъв човек е неутешим.

Давид и Христос, макар и разделени от почти цяло хилядолетие, споделят една мъка. И в мъката си те са заедно – човек и Бог. Богочовешка мъка. Мъката на изоставения, на отхвърления, на самотния. На търсеция другия. Мъката на невидимия човек. Който не я е изпитвал, той не е достигал истинското гъно.

27.08.

Ето ме отново седмица по-късно. Не мога да си спомня кога загубих своя образ. Една сутрин просто се събудих, погледнах се в огледалото, а там нямаше никого. Бях станал невидим. Упорито се взирах в отражението, но не можех да различа своята фигура, лице, очи. Нима бях престанал да съществувам? Не, но нали наблюдавах, все още възприемах света около себе си, осмислях го? Не беше възможно и да съм умрял, а душата ми да е напуснала моето тяло, тъй като леглото ми стоеше празно. Реших да продължа с ежедневието си, предполагайки, че все някога образът ми ще се възвърне. Закусих с невидимите си ръце, поглъщайки храната през невидимата си уста. После облякох невидимото си тяло и излязох навън. Околните гледаха с почуда и ужас празните грехи, които се носеха във въздуха. В следващите дни, за да не предизвиквам подобри зрелища, започнах да излизам гол. Носех единствено обувки, понеже ме убиваше да вървя бос, но тях така или иначе никои не забелязваше. Отне ми известно време, докато се науча да се пазя от блъскащите се в мен минавачи. На няколко пъти понечих да се извиня, но съвсем скоро разбрах, че гласът ми също е изчезнал. Първият път, когато пресякох пешеходна пътека в това необичайно състояние, едва не бях прегазен. Трябва да призная, че извадих невероятен шанс, тъй като в последния момент забелязах хвърчащия автомобил с периферното зрение на невидимите си очи и бързо се отдръпнах назад. Съвсем основателно се възмутих и посочих пешеходната пътека, върху която бях стъпил, но от ръката ми нямаше и следа. Да, просто трябваше да свикна да живея по този нов начин.

За моя изненада съществуването ми не се измени чак толкова много. Например в магазина, когато пазарувах, на никого не му правеше впечатление летящата из въздуха дебита карта. Отегчената касиерка дори не ме поглеждаше, а направо питаше: „С торбичка или без?“. Мълчанието ми се тълкуваше като утвърдителен отговор и съвсем без излишен граматизъм продуктите ми се озоваваха в белия найлонов плик. Плащах и си тръгвах. На работа нямаше никакви затруднения, въпреки че ми се налагаше да разговарям с клиентите по телефон. Любопитното е, че докато следвах предварително определените ми по служебния сценарий реплики, клиентите ме чуваха отлично. Щом се отклонях дори само с една или две думи от сценария, преставаха да ме чуват. Все още не мога да си обясня

този феномен. Два дни работех от офиса и три дни от вкъщи. В офиса никоой не забелязваше моето присъствие или отсъствие. Всъщност следеше се единствено спазването на установеното за почивка време. Когато го нарушавах, ми удържаша от заплатата. Когато го спазвах, не се случваше нищо. След работа все така се събирах с колеги и познати. Стоях отстрани, невидим и безмълвен, и ги слушах да разговарят за какво ли не. Смеех се на духовитостите им, но не толкова защото наистина ми бяха забавни, а защото исках да се приобщя към колектива по някакъв начин. Понякога забравях, че съм безмълвен, и подхвърлях някоя и друга дума, но никоой не ме чуваше. Единствено, когато се прибирах в квартирата си, само щом отворех вратата и котаракът ми тутакси угваше да ме посрещне с рядостно „мяу-мяу“. Не знам по какъв начин, но той винаги ме усещаше и чуваше. Не знам защо продължавам да говоря в минало време: понастоящем животът ми не се е променил. Сега обаче стана късно и ще лягам. Утре ще продължа с дневника.

12.09

Днес имах рожден ден. Така се радвам, че съвпадна с един от почивните ми дни. Никоой не ми се обади. Реших да направя нещо за себе си. Излязох около седем и половина следобед, за да избегна задушливата жега. Уви, без успех – термометрите показваха двадесет и два градуса, но на мен ми се струваше, че е по-топло. Навън бе все още светло, макар по краищата на небесната шир да се забелязваха първите тъмносини контури, предвестници на вечерта. Улиците бяха задръстени от автомобили, а по тротоарите вървяха млади и нетолкова млади мъже и жени. Високо над мен се извисяваха жилищни блокове и бизнес сгради, толкова еднообразни и строги сякаш надзиратели-великани наглеждаха своите миниатюрни роби. В цялата обстановка имаше нещо потискащо, задушаващо. Съвременният град е така лишен от човечност и духовност, че в него преставаш да се чувстваш човек. Аз вървях наоколо и оглеждах лицата на околните. Струваше ми се, че мнозина от тях се чувстваха по същия начин. Ето го този дядо с оредяващи бели коси и зачервено лице, който доизживява своите дни. Той върви с уморена походка и умислена физиономия, а аз се питам дали като млад си е представял, че животът му ще протече по начина, по който се е случил. Колко ли огромно е разминаването между неговите младежки мечти и настоящата му действителност, колко ли горчиви спомени сега, а някога хубави изживявания, се крият в душата му! Ето го и този младеж с леко сплескана прическа и кръгло сериозно лице, по което си личи някоя и друга пъпка. Вървежът му е енергичен, но и някак странен, скован, а в стойката му има нещо неправилно. Възхновеното му убеждение в значението на неговата личност ми се струва нелепо. За себе си той е център на света и дори за миг през ума му не преминава мисълта, че още утре той може да се превърне в спомен в нечие сърце. И колко ли такива като него днес безусловно вярват, че са вечни, до мига... в който вече ги няма? Ето го и това момиченце, с бяло чорапогащниче и със сплетени на плутка руси коси, може би около четири или петгодишно, хванало за ръка своята майка. На личицето му грее глунава усмивка, а в

очите му блести любопитство и хищен глад, глад за живот. Може би то днес е било на детска градина, и е разлиствало книжки с шарени картинки, пяло е песни, и е скачало, и е играло. За него животът едва сега започва. То дори не осъзнава, че сегашните прекрасни изживяния един ден ще се превърнат в онази горчилка, състарила дядото с оредяващите коси и зачервеното сбръчкано лице. Ако изобицо това момиченце има щастието да доживее до такава възраст... Или нещастие? Дали не е по-добре човек да си отиде от този свят преди спомените му да презреят и изсъхнат като необрано грозде? Какъв контраст между дядото, погълнат от горчиви мисли за своето минало и приближаваща смърт, и малкото момиченце, което се намира едва в подножието на житейската планина, там, където всичко прелъстява с обещания за бъдещо щастие! Те не биха могли да се разберат, защото се намират твърде далеч един от друг. Дядото би завиждал на момиченцето, а момиченцето съвсем не би му обърнало внимание, потънало в своите детски фантазии, в които е забранено за възрастни. И ето, момиченцето се загава насреща ми, а дядото е вече загърба ми. Аз съм точно по средата между тях и в това виждам символика. Сякаш пътувам назад във времето. Аз ги разбирам и гвамата.

По някое време притъмня, но не стана по-хладно. Нямах никакви грехи върху себе си, но все така се потях. Не се усещаше дори най-лек полъх на ветреца. Навлязох между няколко по-нисички панелни блокчета. Тук беше по-тихо, нямаше ги нервните звукове на клаксони и двигатели, които се забиваха като трески в ума ми. Приседнах на една пейка, намираща се в усамотена зелена градинка с няколко катерушки в нея. Приседнах и зачаках. Целият ми досегашен живот премина в чакане на нещо, на някакво събитие. Сякаш стоях пред нечи портити и хлопнах по тях. Сега се вглеждах в запалените светлинки от блоковете и ми ставаше познато. Мислех си, че ако вляза в някой от тези домове, ще забаря себе си като малко дете в прегръдките на своите родители. Понякога това чувство ставаше толкова силно, че се изкушавах да му се отдам. Имах чувството, че съм се върнал назад във времето и мога да започна живота си отначало. Да изтрия грешното решение на житейската задача с магическа гумичка и... просто да започна отначало. Защото да бъдеш невидим си има своите предимства, то ти дава известна свобода, непозната на останалите, но е и много самотно. Твърде често самотата става толкова непоносима и аз искам да изкреця с такава мощ, че да разтърся цялата Вселена, но вместо това не издавам нито звук. Може би точно това е и Големият взрив – отчаян вик на самотно създание, взривило пустотата на небутието. Понякога си мисля, че съм способен на такъв вик. Стига да имах глас... Но тъй като нямаше глас, то аз плачех с невидими сълзи. Както и сега, тук, на тази пейка. Плаках, докато не ми олекна. *„Безсмислен плач на безсмислена твар“*, помислих си и се усмигнах. Това беше моят погарък за рождения ми ден.

13.09.

Днес не съм в настроение да пиша.

14.09.

И днес също.

17.09.

Омръзна ми да бъда невидим.

25.09.

Възползвах се от почивния си ден и разлистих албум със свои снимки от детските си години. Убедих се, че тогава съм бил видим. И още как! Лицата на всички останали от фотографите буквално сияеха от радост, докато ме гледаха. Но те ме виждаха, да. Някои от тях вече не са между живите... Беше толкова отдавна. Светът беше друг. Или аз бях друг. Напоследък в мен се насъбраха някои неща, които исках да изпиша в дневника си, но ще го направя утре. Сега предпочитам да изгледам някоя от любимите си детски анимации. Предпочитам, имам нужда...

02.10

Предстоят избори и мнозина смятат за важно да се гласува. Съгласен съм с тях, тъй като винаги съм вярвал, че демокрацията не бива да се приема за даденост. Ние, хората, сме суверена и от нас зависи нашето бъдеще. Но за кого да пусна своя глас? Внимателно изчетох предизборните програми на всички партии, но не намерих нищо за невидимите хора. Сякаш ни няма. Срегнах думички като доходи, сигурност, правосъдие, социално слаби, инвестиции, капитал, образование и прочее все важни неща, но никъде не срещнах нещо за невидимите хора, някакви идеи за това как отново да станем видими. Ами ако няма други, а аз съм единствен на света? С горчивина осъзнах, че няма за кого да гласувам, защото това са партии на видимите хора. „Не съществувам за никого“, прошепнах на себе си и се усмигнах ядно, но в този миг котаракът ми се приближи до мен и с тихо мъркане се гушна в невидимия ми скют.

08.10

Изборите преминаха, но нищо в живота ми не се промени. Аз си останах все така невидим. Наложих ми се да преомисля вижданията си и да призная, че демокрацията не ми е важна. Но не само демокрацията, а и цялата гържава. Тя не означава нищо за мен, но не само българската гържава, а изобщо гържавата като явление, защото аз нямам своя гържава. Аз не съм българин, нито американец или руснак, не съм и европеец. Не съм капиталист, нито комунист, но и анархист не съм. Невидимият човек няма националност и идеология. Така, когато за пръв път осъзнах състоянието си, аз свалих своите грехи и тръгнах гол, но едва тепърва ми предстоеше да сваля всеки етикет, с който някога съм бил закичен. И днес вече не съм нищо.

20.10

По принцип рядко сънувам, но тази нощ имах странен сън. Присъни ми се огромно множество от хора, повечето облечени в окъсани парцаливи

групи, които се тълпяха около някакъв човек. Сред множеството различавах незрящи, глухонеме, накуцващи, изобщо все нещастници с измъчени лица и отчаяни погледи. Не съм сигурен за самата обстановка, в която се развиваше действието. Може би се намирахме в някаква пустиня, наоколо беше оранжево, но тук-там имаше и зеленина. Слънцето грееше някак особено и различно. Честно казано, не обърнах внимание на подробностите. Цял бях погълнат от мистериозния странник, крачещ сред тълпата. Той не беше висок на ръст и във външността му нямаше нищо поразително. Нищо освен очите, които бяха тъй благи и кротки и придаваха ласкав израз на мургащото Му лице. Лице, покрито с неособено гъста брада, но носещо печат на младежка свежест. Косите на мъжа, светлокестеняви или може би дори леко руси на цвят, се спускаха свободно до раменете Му. Неговата походка беше лека, но твърда и уверена. Изобщо в движенията на мъжа личеше някаква решителност. Не можех да определя с какво точно бе облечен, защото грехите Му излъчваха бляскаво сияние. Той се спираше прег всеки страдалец, възглеждаше се прогължително в очите му и сякаш четеше болката му. Сякаш я съпреживяваше дълбоко в Себе си, защото лицето Му приемаше покъртителен израз, какъвто не би могъл да бъде предаден дори от най-добрия актьор. Това беше мъка, непозната за обикновено човешко съществуване. И ето, слепите проглеждаха и от очите им бликваха сълзи, глухонемите запяваха, а накуцващите подскачаха и се прегръщаха едни други. И всички те падаха в краката на мъжа и Му се покланяха.

Тъй като бях невидим, очаквах, че ще ме погмине и ще продължи пътя си нататък. Ала когато Той застана пред мен, спря се и се вгледа в лицето ми. Почувствах се така сякаш съм попаднал на стар приятел сред тълпа от непознати. Той се усмихна, а аз си помислих: *„Ето, Той ме вижда. Никой друг не ме вижда, но Той ме вижда. О, Господи, не желая да бъда повече невидим, не желая да бъда повече самотен!“* Все така усмихнат Той кимна леко с глава и постави ръка върху челото ми. Аз затворих очи. Сърцето ми биеше ясно. Когато ги отворих отново, се събудих на леглото си сред тъмната стая. Свит на кълбо до краката ми моят котарак спеше дълбок сън. Беше тихо.

27.10.

Днес бе първият от двата ми почивни дни. Не ми се стоеше у дома, та затова излязох да се поразходя. Времето беше необичайно топло за сезона. Струва ми се, вече свикнах с мисълта, че аз винаги ще си бъда такъв...

28. 10.

Днес се случи нещо невероятно, което промени съществуването ми. Кръстосвах улиците и се разминавах с онези, онези съществуващите, които все така не ме виждаха. Меланхоличният есенен вятър раздухваше разноцветни листа по сивите бордюри. Беше хладно, макар и не чак толкова, и затова облякох някакво леко облекло. В прашния въздух се носеше задушливият мирис на автомобилни газове, от които главата ми намежаше. И тези остри гразнещи звуци на двигатели и клаксони... Колко

противно ми беше всичко това! Чудех се на себе си: откъде идва това желание у мен да се разхождам, да се потапям в този казан от бълбукаща градска мръсотия? Та аз я ненавиждам! И все пак нещо в нея ме привличаше. И тогава разбрах какво е то: наивната вяра, че някой ден отново ще съществувам. Просто трябваше да вървя. Напред, все напред, без цел, без посока. Тротоар след тротоар, пешеходна пътека след пешеходна пътека, само да преминах отвъд този светофар и... И все някога някой щеше да ме види. Мен, човекът. Не като потребител, не като гласоподавател, не като служител, не като гражданин, дори не като име, а като човек. Просто като човек.

И ето, че достигнах до поредния светофар. Беше червено за пешеходците, така че реших да не чакам появата на зеленото човече, а да забия нагясно и да продължа да вървя по тротоара. С гръб към мен бе застанал човек и чакаше зелената светлина. Нещо ме накара да погледна към него. Беше нисичко същество с гълги руси коси. Ненадейно съществото се обърна и аз срещнах небесносините очи на младо момиче. Погледът ѝ беше различен. Някак плах, но и нежен. Спрях се поразен. „Но няма тя ме вижда?“, запитах се. Защото тя гледаше право към мен. Или може би към нещо друго, пред което бях застанал. Но не, тя наистина виждаше мен. Мен, човекът. На объркания ми поглед тя отвърна с лека усмивка... И така, там, пред този пореден светофар, еднн от хилядите, покрай които бях преминал, свърши моето лутане и аз отново започнах да съществувам. Точно там в ума ми се прокрадна плахата мисъл, че Декарт не е бил съвсем прав, когато е казал „Мисля следователно съм“. Не, всъщност е трябвало да каже „Любя и ме любя, следователно съм“.

**Дечко Узунув •
„Пейзаж
от София“**

Лалка Павлова

НИКОЛА ИНДЖОВ

(1935 – 2020)

**ПОЕТЪТ, КОЙТО НОСИ СВЕТЛИНА
И ПЪТИЩА В СЪРЦЕТО СИ**

(поемата му „Дългосвет“)

Тези, които познават отблизо още приживе човека и твореца Никола Инджов, са усещали, че в него сякаш генетично е заложено прегопределението да бъде гражданин на света. Роген в Бургас в семейството на бежанци от Беломорска Тракия, изживял детството и юношеството си в Созопол, в Гюмюрджина (Гърция), в Хасково, във Варна (където е студент във ВИНС) и в Хабуана, където учи испански език, след това той работи като дипломат в Куба и Мексико, обикаля 68 държави в света и участва в писателски симпозиуми, срещи и конгреси в Хелзинки, Хабуана, Москва, Будапеща, Луанда, Ханой, Панама, Каракас, Буенос Айрес, Богота, Сао Пауло, Рио де Жанейро, Букурещ, Багдад, Струга, Исламабад, Лондон, Пекин, Охрид, Шанхай... Неговият Дух „поглъща“ културите на различни по мироглед, традиции, икономически и политически статус народи и държави, визиите за които в синтезиран вид след това „излива“ в своята поема „Дългосвет“. Заглавието ѝ по много оригинален начин, като своеобразна поетична перифраза-рефрен, – „...живея дълго, дълго светя“ – след това е повторено 14 пъти на различни места в текста ѝ, за да постави акцент върху нещо много важно за читателя в конкретния фрагмент. Лирическият говорител, който всъщност е духовния двойник на автора, съзнава значимостта на мисията, прегопределена му сякаш свише още по рождение – да бъде едновременно Светлина и пазител на Светлината:

1

*Светът съвпада с мисълта ми
подобно череп разрушен.
Все пак – летя. Към край зелен
или към вододели тъмни.*

*Денят е нисък и приведен,
къщурка някаква на гном.
Аеродрум... Случаен дом,
с часовник само обзаведен.*

*Живея дълго, дълго светя
до звън, махало и стрелка.
Тиктака нечия ръка
след мен прощална и суетна.*

*Това е всичко. И застава
до сляпото око една
звезда, чиято светлина
минава и не отминава.*

*В пространството ме изненадва
единствен пулсът на кръвта.
Светът съвпада с мисълта,
но с чувствата ми не съвпада.*

Началото на поемата е заредено с поредица от метафорични и символични образи, които психологически подготвят читателя за същинското ѝ съдържание. Светът, в който е попаднал лирическият говорител, е изпълнен с противоречия. Пътищата му, които „премислени са отпреди“, ще го свързват ту с „край зелен“, ту с „водогели тъмни“, но това не означава, че този свят е обречен на унищожение. Защото черепът не е просто символ на смъртта, а метафоричен образ на целостта на битието, на вечния живот, в който живот – смърт – живот са неговите поредни редуващи се фази. Черепът и костите, за разлика от плътта, не се разлагат и не изгниват, затова в Европа техният знак може да бъде видян на гробищни порти, икони и други артефакти. Мотивът за летенето и за „попътните аеродруми“ интуитивно обвързва в съзнанието на читателя небесния и земния свят, неговия човешки временен, „случаен дом“ тук, измерван с тик-такането на часовника до финалния звън на махалото и стрелката му, когато до неговото „сляпо око“ ще застане онази звезда, чиято светлина „минава и не отминава“. Светлината е знак за безсмъртие, тя притежава небесна оплождаща сила като гъжда, затова е символ на живота, на спасението и щастието, дарени ни свише. В християнската религия Иисус е светлината на света. А според свети Йоан изначалната светлина е тъждествена със Словото: „В началото бе Словото; и Словото беше у Бога; И Словото бе Бог. В него бе животът и животът бе Светлина на човеците. И Светлината свети в тъмното, а тъмнината я не хвана.“ (Евангелие от Йоана, 1: 1, 2, 4, 5). Светлината е и познание за свещената тайна на живота. Така стихът „Живея дълго, дълго светя...“ се превръща в показател, регистриращ жизнената мисия на лирическият говорител, потомък на Христовите апостоли, който трябва да събере от своите предшественици Светлината на познанието, да я опази и обогати по време на своето собствено пилигримно пътешествие по света, за да я предаде напред във времето на онези, които ще гойдат след него.

Още тук, във въвеждащата част на поемата обаче се усеща имплицитно вписаният граматизъм като резултат от сблъсъка между реалната действителност във възприятията на мисълта и онава, което не

съвпада с чувствата, с реакциите на сърцето. Този само загатнат граматизъм в следващите части на поемата е изведен на преден план чрез конкретни съпоставки и разминавания, които лирическият говорител споделя с онези, с които чрез словото си води диалог. По пилигримния му път в света на хората твърде често „аз казвам“ противоречи на „те казвам“, „аз виждам“ – на „те виждам“, огорчава го, ранява го примирението със злото, липсата на онзи безкомпромисен бунт на човека, характерен за миналото. Сега в Испания „вече няма щик и гуми / на обарутени уста. / Испански алени цветя / растат през дупки от куршуми“, защото „идеята“, за която са се борили някога, сега е станала „власт“. Вчерашният ден на бурните исторически и социални събития е изчезнал забинаги в лабиринтите на „театърче марионетно,/ мастилница и пергамент“:

*Светът е правен като череп
и като череп е рушен.
Въздигам разума опасен
над хляба бял и хляба черен!*

*Над свят, от себе си поробен
и от идея станал власт –
защото нямам друго, аз
въздигам своя час върховен.*

Образът на хляба (както наследство от революционната поезия на миналото („...ще викнем ние: „Хляб или свинец!“, Хр. Ботев; „...но ми трябва, майко, свобода и хляб“, Н. Вапцаров) присъства масирано в цялата поема на Никола Инджов, а в петия ѝ фрагмент е употребен 15 пъти, като допълнително е съчетан по няколко пъти и с контекстовите му синоними „трохи“, „хлебарница“ и „хлебна сянка“. В Евхаристията (едно от тайнствата на християнската религия, въведено от Иисус Христос по време на Тайната вечеря – Евангелие от Матей, 26: 26 – 28; Евангелие от Лука, 22: 19) хлябът символизира благодарствената, умилостивителната, очистителна и безкръвна жертва на Христос, за разлика от кръвната му жертва на кръста на разпятието. Той е знак за Божие присъствие и приемането му по време на Пасха се възприема като пречистване, като духовна промяна. В поемата на Никола Инджов той е превърнат в метафоричен образ на една идея, която пътува по вселенските и по земните пътища му като част от „приказка славянска“, му се изплъзва като „изронен клас“ от ръцете на продавачката, за да стигне до океана, да влезе в „пликовете на писмата“, да тръгне по гърмящите улици на Хавана, Берлин и Магрид заедно с младостта на лирическият говорител, обещавайки му да живее дълго и дълго да свети. И, опънал „паяжината на своето небе“, да побере в себе си целия свят – като демуург, като гагател, като водач на душите тук и отвъд, за да приближи човека до Бога и да го накара да прогледне, че „не хляб“ му трябва, а човещина. От онази, която кара Иисус да приеме кръстната смърт, за да изкупи греховете на човечеството:

*Ръката ми събира бавна
трохи и прах от хляба наш,
в препасания патрондаш
насилва ги. Но хлябът бяга.*

*Към златни някакви и стари
прегърбени от хляб земи.
Тук вечер смуглите жени
хлебарниците не затварят.*

*Из патрондашите е хляба
и само аз, подобно сляп
изглежда знам какво е хляб.
И зная, че не хляб им трябва!*

В безкрая на огромното словесно платно на народите и гържавите по света по един особено граматичен начин е вписано миналото и настоящето и на българския свят. „Кръстовищните аерогари“ срещат лирическият говорител с различни народи и етноси, отвеждат го в различни градове – в Рим и в Атина, в Берлин, в Богота или във Виена, но където и да се намира, някъде в сърцето на тези далечни от България градове, между „къщи, свити като лакъм“, между хора „с бренди и парфюм“, очите му откриват познатия от детството му „гюм“ на „мляко кисело“ и „бацилус булгарикус“ купи и кънти в ръцете на продавачите – като на онзи млекар от Кукуш, чието име събужда виденията на Охрид, на Прилеп и Преспа. В едно интервю на въпроса за мащабите на българската емиграция по света, Никола Инджов отговаря: „Старата“ родина – това е вековечната България, която прелива кръв на много народи не от днес и не от вчера. Винаги сме били и винаги ще бъдем народ от бежанци и гурбетчии. Бежанци – които прииждат от отнети отечествени земи и се скупчват между гържавните граници. Гурбетчии, които неугържимо се стремят към хляб и покрив под чужди небеса... Това е историческа съдба, присъща на народ, разположен на кръстопътна земя.“ („България прелива кръв на много народи“, интервю на Георги Г. Николов с Никола Инджов, в. „Дума“, 25 юни, 2016 г.). Споменът и мисълта за тези бежанци и гурбетчии го кара да се върне назад и в своето лично време:

*Преди да се явя на тая
земя в слънца и снегове,
големите ми страхове
при мен дойдоха от безкрая.*

*Тогава, в хаос предначален,
страхувах се, че изведнъж
ще ме родят жена и мъж
не в любовта, а в миг случаен.*

*Страхувах се дали душата
ще бъде българска, дали
над мен балкани и орли
ще се издигат по-нататък.*

Мотивът за страха (9 пъти въведен чрез повторението на думите „страх“, „страхувам се“, „страхувал“ в текста на 12-тата част на поемата) бележи преливането на световните проблеми и катаклизми в личното битие на лирическият говорител, който знае, че възмездието винаги застига човека в някакъв неочакван от него момент. Големите страхове на поета-лирически говорител са обвързани с големи имена от националната ни история, за които той може да се окаже недостоен наследник: „страхувам се да не би / у мене да се прероги / на Йово балканджи сърцето“; страхува се дали като оня „попноручик, богат на радости несподелени“, ще може да срещне с жертвена всеотдайност своята нощ като него там – „край Солун“; страхува се, че макар и да не е Хамлет, и неговият път може да го изведе до оня праг, на който да разглежда нечий череп, „известен с участ равноправна“, и да се почувства недостоен за такова равенство. Страхува се, че жизненото му време лети, изнизва се в безкрая, че „светът до свършване снобе / като изстиваща планета“, а той не знае доколко е успял да забави това нейно „изстиване“ и доколко е съумял да изпълни мисията си да свети и да раздава огъня на тази светлина на другите. Вярно е, че в лицата на синовете си той ще остане като „все още образ непреминал“, че след смъртта на „калековци и деди“ силната му родова кръв е преминала в техните вени и като в библейския текст (Евангелие от Матей, 20: 16 – 20) може да каже: „Последен съм, но съм и пръв,/ живея дълго, дълго светя“. За твореца Никола Инджов обаче не е достатъчно само да бъде продължен във времето чрез своята родова кръв, трябва и поезията му да притежава силата дълго да живее и дълго да свети на онези, които имат нужда от нея – „в трамвая, влака, самолета,/ в библиотеки и кина“; да озарява лицето на жената, простираща прането с поглед, отправен към небето; да се превръща в „слънчицето“ върху напръстника на шивачката, която и в неделния си ден е надвесена над машината; да осветява и таванските стаи, в които „студентите все още спят“... И убеден, че този свят все още има нужда от неговата светлина и той не би могъл да съществува без словото му, усещайки, че не е бил сам в реализацията на своята земна мисия, от изриналата в сърцето му светлина на благодарност към съидейниците по участ и съдба се ражда неустов вик:

*Станете, хора дългосвети
над моя път, над моя пруст!
Джордано Бруно и Ян Хус,
Петлешков, Сако и Ванцети!*

*Станете, Гео Милев, Телман,
Че, Юра с вечните крила!*

*И вие – градове, села –
със частта на дългосвети:*

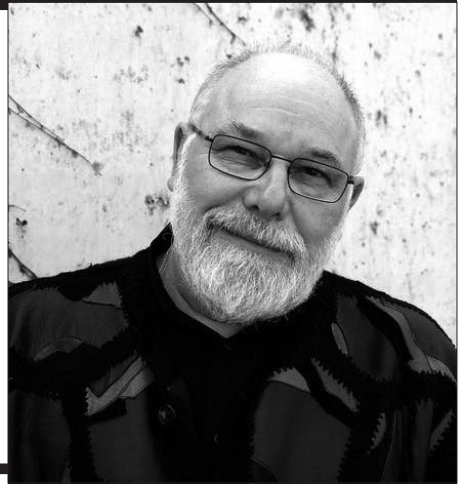
*Одеса, Киев и Варшава,
Батак, Ню Джърси и Сонгми!
Кръвта дълбоко в нас дими
и пламъкът не отминава.*

*През мъки, рани и сълзи
освободете ми челото!
Спасете ме от смърт, защото
друг няма кой да ме спаси!*

Поемата „Дългосвет“ принадлежи към сравнително ранните произведения на Никола Инджов – писана е през 1969 година, и публикувана в едноименната му стихосбирка „Дългосвет“ през 1970, когато той е само на 35 години. Именно този факт обаче откроява природната му надареност като художник на словото, който умее да си служи с богатите музикални възможности на българския език както в съседните и обхватните мъжки и женски римни варианти на класическия стих, така и с умението да извади онзи детайл от природата, който може най-точно да отрази душевното състояние на лирическият му говорител. Изградена от 656 стиха, разпределени в 17 части с различен брой строфи, поемата демонстрира завидната способност на автора да съчетава видимото с имагинерното, реалистичния детайл с метафизичните внушения, конкретно историческото с философското, като дори и в тези части, в които се откроява призивното начало на словото му, съумява да избегне усещането за поза, фалш и словно излишество. Преди няколко години, когато току-що бях написала историческата си поема за Плевен и се колебаех дали да я публикувам, след прочита на черновата ѝ Никола Инджов ме посъветва: „Съкрати я наполовина!“ Всеки поет знае колко трудно се зачерква нещо, което дълго си носил в мисълта и сърцето си. В крайна сметка реших да се вслушам в неговите думи и от 36-те фрагмента на моята поема оставих само 14. Приех думите му като знак за уважение и грижовност, за добронамерена помощ на колега в сферата на словото. И съм му благодарна за това.

ИНТЕРВЮ „Пламяк“

Огнян Стамболиев
Разговор с
Владимир Зарев
за новия му роман
„ОБЪРКАНИ В
СВОБОДАТА“

**ВЛАДИМИР ЗАРЕВ „ВСЕКИ ДЕН СЕ СТРЕМЯ КЪМ СЛОВОТО,
 ЗАЩОТО ПИСАНИЕТО ОСМИСЛЯ ЖИВОТА МИ...“**

Владимир Зарев е роден на 5 октомври 1947 година, под хармоничния знак на Везните в София. Завършил е българска филология в СУ „Климент Охридски“. От 1973 година работи в култовото списание за българска и световна литература „Съвременник“, а от 1988 година е негов главен редактор.

Владимир Зарев има издадени двадесет книги, повечето от които са романи. Негови книги са преведени в Германия, в Русия, в САЩ, в Чехия, в Унгария, в Полша, в Румъния, в Сърбия, в Хърватия, в Албания, в Македония. Носител е на множество награди между които: Държавната награда Свети Паисий Хилендарски, наградите на името на Иван Вазов, Елин Пелин, Стоян Михайловски, Михалаки Георгиев, а също наградата за литература на Портал Култура за 2020. През 2016, 2018 и 2019 година той получава грамота за най-четен съвременен български автор в Столична библиотека. През 2020 година за особени заслуги в областта на литературата Владимир Зарев е награден с орден „Стара планина“ I степен.

– Уважаеми господин Зарев, как всъщност се ражда един Ваш роман? Може би от един спомен, една случка, една фраза? В романа си „Търговецът на начала на романи“ на шумелият сега по света Матей Вишниец (когото имам щастието да превеждам), твърди, че: „Първото изречение на един роман трябва да съдържа в себе си като в зародиш цялата история, целия конфликт, то е нещо като ембрион...“

Да, големият румънски писател Матей Вишниец, когото вие превеждате вече от години, така добре, наистина има право. Да, първото изречение в един роман е най-трудното защото то наистина трябва да съдържа в себе си идеите и значенията на целия роман. А лично в мен романът се ражда някак разсеяно и случайно. Идеята, колкото и силна да е, се появява

някак мързеливо в съзнанието ми, но упорито „работи“ в него докато си пробие път и се оформи като неустоима мечта и надежда.

– А как пишете лесно или трудно, бързо или бавно?

Пиша бавно и трудно докато героите се освободят от опеката ми, докато не ме „изоставят“ и заживеят своя единствено възможен, свободен и неповторим живот. След това пиша удивително лесно и бързо.

– Вие сте много високо оценен не само от критиката, но и обичан от читателите, сред най-четените и издавани съвременни български автори. Сега, след близо половин век в литературата, считате ли, че изпълнихте Вашата лична програма? Доволен ли сте от постигнатото?

До тази, вече гостолепна възраст, имам двадесет книги от които повечето са романи. Ще споделя с гордост че половината от тези романи са написани преди демократичните промени през 1988, но продължават да се търсят, да се преиздават и да се прогават на пазара. А това означава, че хората имат нужда от тях, че те са част от истината за нашия български труден живот. От друга страна в тези петдесет години аз непрекъснато съм се стремял към съвършенството. И това е моето огромно разочарование, сега вече болезнено осъзнавам, че съвършенството е невъзможно, че то е изплъзващо се като хоризонта, колкото го наблюдаваме, толкова той се отдалечава от нас.

– Интелектуалният страж на Европа“, Жан Пол Сартр (определението е на генерал Дьо Гол!), се питаше: „Трябва да създаваме, да отразяваме или да откриваме?“. Вие какво бихте казали?

Някак инстинктивно аз съм убеден, че трябва да отразяваме и да създаваме, за да можем да откриваме.

– А великият „румънски французин“ Йожен Йонеско писа буквално следното: „Пишем, защото сме нещастни“... Вие защо пишете?

Пиша, защото във всичко около мен, във величието на природата, във величието на самия човешки живот сякаш има нещо недовършено. И още, стремя се към Словото, защото всекидневно усещам, че писането осмисля живота ми.

– Какво мислите за ролята на експеримента в творчеството? Приемате ли постмодернизма в днешната българска поезия и проза?

Винаги съм твърдял, че личната човешка свобода е форма на различие, че колкото по-различен е един човек, толкова той е по-свободен. За да осъществи своята свобода, правото на своето различие и неповторимост, писателят трябва да експериментира в своето творчество. За жалост

често експериментът заменя моженето, отсъствието на истински ярък талант се подменя с надменна претенциозност. Харесвам постмодернизма, но само когато чрез този метод на изобразяване авторът успява да предложи на читателя някаква нова философска или значима житейска идея. Моят роман „Поп Богомил и свършенството на страха“ е философска, историческа, но и в голяма степен постмодерна книга.

– Кои са Вашите учители / образци – родни и световни?

Харесвам десетки автори, но любимите ми писатели от които съм се възхищавал, пред които благоговеея и от които съм се учил са Фьодор Достоевски, Томас Ман и Уилям Фокнър. От българските с преклонение ще спомена големите: Емилиян Станев, Димитър Димов и Димитър Талев.

– Какво четете и препрочитате?

Понякога изпитвам духовната необходимост да се върна към някоя от любимите си книги. Не я прочитам цялата, отварям я напосоки и се зачитам, прекарвам с нея няколко часа и денят ми става друг. По-светъл и по-значим.

– Каква музика слушате?

Някъде Томас Ман беше написал, че по-дълбоките, високо духовни хора са подвластни на музиката, а по-повърхностните предпочитат живописта и изобразителното изкуство. Е, аз съм от тези, по-повърхностните. Но обичам да слушам класическа музика, имам богата фонотека и често докато работя, оставям тя да ме придружава в творческите ми усилия. „Деветата симфония“ на Бетовен, „Малка нощна музика“ и „Реквием“ на Моцарт, „Четирите годишни времена“ на Вивалди, черковнославянските литургии, изпети от Борис Христов в храма Александър Невски, съм слушал навярно стотици пъти.

– Вие сте голям почитател и познавач на българската живопис. Назовете няколко любими имена..

Имам сериозна колекция от картини, по-голяма част от художниците, чиито картини притежавам, бяха и са мои приятели. Обичам картините си от Тома Трифоновски, Михалис Гаругис, Георги Баев, Енчо Пиронков, Георги Божилов – Слона, Лука Янко, Любен Диманов, Нерон, Румен Скорчев, Сули Сеферов, Димитър Киров, Кольо Карамфилов, Иван Курков, Иван Димов, Генко Генков, Владимир Пенев, Ивайло Мирчев, Кеазин Исинов, Николай Караджов, Сами Биджерано, Андрей Даниел, Греди Асса, Светла Косева, Васил Василев, Георги Йорданов. Разбира се, имам картини и на нашите класици. Ще разкажа накратко нещо надявам се интересно.

Няколко месеца преди почине, огромният български художник и интелектуалец Светлин Русев ме покани в ателието си на улица Врабча,

беше прочел трилогията ми и пожела да поговорим за нея. От него притежавам прекрасна актова рисунка и литография. „Господин Русев – казах му, – страшно желая, направо копнея да имам ваша картина, но не мога да си позволя тези цени“. „Господин Зарев – усмихна се той, – тези цени са съвсем реални и някои хора трябва да ги плащат, ако искат да имат мои картини. Но вие не сте от тях. На вас аз ще ви подаря картина.“ Помислих, че се шегува, но след три дни той ме повика в ателието си за театър София. Беше подредил един страхотен женски портрет и този невероятен, могъщо въздействащ пейзаж в сиво и черно, който се превърна в мое притежание. „Вие ме направихте щастлив!“ – написах му веднага. Три месеца по-късно той нелепо почина. Благодарил съм му стотици пъти в ума си, но сега искам гласно да изразя, да извикам своята благодарност.

– Две от Вашите книги са филмирани. Останахте ли доволен от тези адаптации?

По моя роман „Битието“ бяха направени двадесет и четири серии, за жалост сериалът „Дървото на живота“ остана незавършен. Бях приятно изненадан от първия сезон, във втория сезон създателите се опитаха да разкажат всички исторически събития, сполетели българския народ, но историята на един народ се разкрива истински не чрез събитията, а чрез съдбите на хората. Що се отнася до филма по моя роман „Разруха“ режисьорът Петър Попзлатев се подигра с мен и с моята книга. Той взе пари от Националния филмов център, за да направи филм по „Разруха“, а засне някаква бледа компилация, направо съсипа книгата ми.

Защо нашата интелигенция и преци, и сега, е по-различна от тази в останалите страни на Източна Европа?

Задавал съм си този мъчителен въпрос... най-вероятно защото пет века ние сме били под турско робство, били сме поставени под постоянно насилие, унижение и мрак.

– Оптимист ли сте за България? А за българската култура и литература?

Ако се смени този начин на еднолично и безконтролно управление, ако се спре поне наполовина проникналата навсякъде корупция и несекващите кражби, ако икономически и най-вече духовно се възможем, ако опазим умните, интелигентните, младите хора да останат в България, ако създадем могъщо гражданско общество, което да опазва истерично егоистичната ни политическа класа и престъпната олигархия, ако най-сетне успеем да създадем национално единение, някаква обединителна идея за възхода на България и нашата обща бъдещност... виждате ли колко безнадеждно пожелателно е да бъда оптимист. Що се отнася до българската литература, нейното бъдеще, а и миналото ѝ са сериозно застрашени, защото ако изчезне българският народ ще изчезне и българският език, а това ще бъде духовна катастрофа.

– Щастлив ли сте в семеен план? Вашата съпруга Мирела Иванова е известна поетеса и преводачка, имате три гъщери с красивите български имена: Неда, Яна и Зорница...

Аз имам три умни и красиви гъщери и пет прекрасни внука които ме радват и изпълват живота ми със смисъл и красота. Що се отнася до Мирела, срещнах я в много труден период от живота си. Чувствах се обезверен, не бях писал от години, от романите си „Хрътката“ и „Хрътката срещу Хрътката“. Тя направи възможното да се влюбя на своите пределни четиридесет и седем години и да повярвам отново в творческите си възможности, в смисъла на своя живот. И досега с нея живеем щастливо и всеотдайно...

– Мисля, че сте щастлив и в творчески план. Да, напоследък ни изненадахте с последния си, засега, роман, „Объркани в свободата“. Невероятно силна книга. Мисля, че е един нов връх в българската литература и твърда ще бъде разбран и оценен. Оригинално изграден в два плана, по-точно казано: два сюжетни и мисловни потока – съвременен и исторически, които вървят успоредно, без съмнение, целта Ви е била да ни представите своя поглед върху вечната тема за Свободата. С разказ за нашето „днес“ и с връщане към далечното минало, нашето Средновековие и странното и малко време на Исихазма, това странно духовно учение, което е търсило единение с Бог... Два интересни разказа от първо лице. Трудно ли беше да се изгради така успешно тази конструкция?

Още по своя замисъл всеки роман е сложна система от някаква реалност, познания, житейски и философски идеи, които да осмислят разказваното и изисква пределно напрежение на въображението. Вие обаче сте прав, „Объркани в свободата“ е навярно най-трудния ми, най-сложния за написването роман. Книгата изискваше огромни познания по средновековна българска и византийска история, а също по богословие. Аз съм християнин и наивно вярвах, че априори познавам християнството, но се оказа, че то има невероятни философски дълбочини, бях смаян от богатството на идеите, които използва православието в опита си да познае и да „разкаже“ Бог!

– Както сам споменавате, романът се състои от две напълно независими и привидно несвързани помежду си сюжетни линии...

Едната се развива в нашето съвремие и описва сложните ни психологически проблеми с вездесъщия и всепроникващ в живота и душевната ни същност Ковид вирус и с предизвиканата от него пандемия. В тази част от книгата аз съм разказал психологическите механизми, по които всепобедният вирус, всъщност не-свободата, предизвикана от страха, променя жестоко, съдбовно живота на едно семейство. Втората сюжетна линия се развива в Средновековието, в началото на далечния петнадесети век. По това време целият Балкански полуостров (България, Сърбия, Румъния, голямата част от Византия) е вече под османско владичество, свободен е единствено Константинопол и земите около него. Тогава в

своята безпомощност византийският император Йоан Осми Палеолог решава да се помири със свободния и силен във военно отношение Запад, най-вече със западната църква, т.е. да предизвика кръстоносен поход, който да изтласка и прогони турците от близките до Византия земи. И през 1437 година отначало в италианския град Ферара, а после във Флоренция се провежда т.н. Фераро – флорентинска уния, което е и последен опит да се обединят католицизмът и православието. Романът всъщност се случва от сблъсъка на тези две линии, на тези две реалности, които взаимно се повлияват, обогатяват се и изграждат философския смисъл на творбата. Разбира се, най-лесно, но и най-трудно се пише за съвременността, защото разказът за нея ограничава въображението. Аз се опитах да разкажа и анализирам ония психологически механизми, които сполетяват и променят човека, когато отнемат свободата му. Познавам семейства, които не успяха да издържат на тази принудителна несвобода и претърпяха емоционален срив. Най-интересен обаче ми беше моят герой от средновековието. Той е млад монах, който е претърпял принудата и ужаса на насиетието и извършва тежък грях. В копнежа си да „отмие“ този грях, той става исихаст, а това му дава утешителната надежда да постигне съвършенство в своята вяра, да зърне и преживее съвършената Таворска светлина. Подвластен на множество житейски събития, на съдбата си, той участва във Фераро–флорентинската уния и става неин неволен летописец.

– Тук, бих отбелязал, присъства и Вашата любима тема за Властта...

Да, наистина, дълбинният смисъл на романа засяга още моята любима тема за властта, нейното всепроникващо влияние и разбира се, за свободата. Отдавна вярвам, че съвършенството, ако то е постижимо, може да се сравни и да се опише единствено с абсолютната свобода. Възможно ли е в затвора, в затвора на високите стени, на решетките, на ключалките и на принудата – питах се аз, – дори в затвора на нашите страсти, желания, надежди и илюзии, човек да изпита усещане за съвършенство и за неизмерима свобода? Този въпрос е заседнал в съзнанието ми, преследва ме и ме измъчва от години.

– Както и темата за Свободата...

Да, винаги дълбоко ме е интересувала тази тема. И възможно ли е да бъдем истински свободни, ако доброволно се откажем от свободата си, както ни принуди да постъпим със себе си смъртоносният Ковид вирус. Бяхме мъчително облъчени и от насиетието на принудителното равенство. Маските, десетките задължителни правила и ограничения ни вкараха в капана на принудителното равенство, познавахме го от времето на социализма, а принудителното равенство е форма на посредственост, така че всеки от нас се усети ограбен. Същата болезнена и трудно разрешима дилема преживява монахът, моят герой от историческото повествование в романа.

– И след този голям успех, облякохте ли „бяла риза“, както би казал баща Ви?

Да, след този останал у мен разговор с баща ми след всеки завършен роман задължително обличам бяла риза.

– Мислите ли вече за нещо ново?

Преди няколко месеца моят издател господин Стойчо Вартоломеев ми предложи да преиздаде моите „Дунавски новели“. Идеята му е прекрасна и ще си струва моите усилия. Разбира се, написаните преди 45 години новели трябва да се преработят и преосмислят.

– Започнахте с поезия, продължихте с кратка проза, стигнахте до големия роман, а не сте ли мислили и за театър?

Театърът е друг вид изкуство, написването на една пиеса изисква други сетива, друг тип интелектуална опитност, друга форма на талант. Навярно ако се насиля, бих могъл да напиша някоя средна пиеса, но си мисля, че достатъчно хора го правят...

– Казахте, че „голямата болка на остаряването е, че човек остава млад“. След като сте млад духом, сигурно още мечтаете. Ако не е тайна, за какво?

На тази възраст вече съм госта уморен, да, имам огромен творчески опит, но сетивата ми отслабват, въображението и интуицията ми губят своята свежест, своята необятност. Радвам се, че този мой нов роман вече излезе и е сред моите читатели. А денят, в който излезе от печатницата, беше сред най-щастливите в живота ми досега!

Дечко Узунев •
Рисунка

Димитър Васин
СТИХОТВОРЕНИЯ,
посветени на Пеньо Пенев

ПРЕЗ РЕКАТА

*... при тебе се завръщам пак.
 Не съм ли закъснял?*

Пеньо Пенев

Най-последен всеки се завръща някъде и при някого...
 Окоито ми
 узря да поговорим. Но не отвисокото на паметника ти
 да поговорим, не!

Ръката ми към масата замахва – чашата е празна.

Да си налеем пак от болката. Събирана в излишъци
 за дните ни. Извирала за стиховете ти.

И... позабравена
 в сърцето ми наистина... Да си налеем пак
 от болката.

Че има и без вино празници. И има зли езичета.
 Но има и приятели.

Забравих ли, че брод не се прехвърля сам!

Оттатък бързее е може би и моят бряг.
 Но аз не се отказвам да нагазя и в дълбокото. Това
 вина ли е да не разбира някой страховете ми?...

Приятелю,
 защо се прмиряваме със сенките? Потекло е
 спокойствие, което може да погуби плувалите с нас.
 Страхувам се, приятелю.

Но аз не се отказвам да нагазя и в дълбокото.

Да си налеем пак от болката. Да се отприщи глас
и да надвика гласовете, минали отсреща – може ли?
Мъжете са изгризвали ръцете си, но са издържали
на ножа, минал през сърцето им.

Най-последно всеки се завръща негде и при някого...
Дълбоко е
надникнало окоето ми. Страхувам се
за страховете си, приятелю.

ЖИВОТ СИ ТИ...

*Душата ми не е модерен ресторант,
за да гуляят в нея разни дами!
Не искам да пиляя гордия талант
в дребнавости и лични, празни грами!*

Пеньо Пенев

... Че пътят ти не е все още извървян
– почакай, не извързвай да си идеш.
Животът в тебе и безгрижно поживя
– ти не живя живота си безгрижно.

Човешките си думи ти му посвети.
И стана кръстник на една епоха.
Един ли клуп спаси под гнилите греди?
Сто възела ли в трезвото надскокна?

И аз се мъча думите ти за смъртта
да нося в себе си и ги изричам
за времето преди живота да простя,
за стиховете, малко по-различни.

И по-свободни стихове да прогърмят
във кръчмата на обичта ми жагна.
Ти винаги ще си останеш много млад,
че никога пред никого не пагна.

И кой във душата ти със пръстите
не позволи да рови и те задуши.
Единствено сърцето си разпръсваше,
за да те чуят – зная – глухите уши.

Ушите ми от мъртви думи ме болят –
развратни чувства ме прегръщат диво.
И идваш ти във моя неизмислен свят.
Живот си ти. И не си отиваш...

И ВСИЧКО ОТ ЖИВОТА

*Всеки друм стана тесен за двама,
всяка радост е бремна с мъка. –
Нека никога срещи да няма,
за да няма след тях и разлъка.*

Пеньо Пенев

Но ще има и срещи, Поете.
И разлъка, Поете, ще има.
И светът все така ще си крета.
От леда до жарта. И до име.

И нататък светът ще се блъска.
Подредено. Със обич. Без обич.
Нажежил и кръвта. Даже лъскав.
И дори по-далече ще сочи.

Ти какво не получи от него?
Днес и аз за какво ли очаквам?
Чух, Поете, че в мене се клеа
и надигаха пълната чашка.

Ти ли друма си хванал и гръзнеш
да си първият, който за хляба
ще се хвърли насреща измръзнал
и ще плаче горчиво, щом трябва.

Ех, горчи ми, Поете, от сладост.
И от радост очите си мокря.
А със бялото сякаш се сраснах
да го пазя-опазя от локва.

И се срещам със тебе. Не бягай,
от живота не бягай. Животът
се подпира и вдига тояга,
но не удря и с нея ме води.

Тъй и моята мъка през песен
се излива в душата ми, тръгва
без роденото, с дланите плесва
да повтори живота излъган.

Недопята песен допявам.
И със себе си срещата искам,
о, как искам да скоча и здраво
да пристъпя в живота си нисък.

От разлъката бягам и тръпна
във посоката своя, Поете.
А и мъртвият май не е мъртъв
и от гроба си щом ни присветва...

Дечко Узунов •
Рисунка

Лалка Павлова
АЛХИМИЯ НА
„ПРОБОДЕНИТЕ НОСТАЛГИИ“
НА БОЯН АНГЕЛОВ

Понятието „алхимия“ днес не се свързва само с онази гревна наука, чиято цел била превръщането на оловото в злато, а се възприема по-скоро като познание за един универсален дух, обитаващ космоса вътре и вън от човека, който „съживява“ онова, което той носи в гушата си. Мнозина езотерици, психолози и историци вярвали, че съвършенството на човешката гуша се дължи на мистична субстанция, наречена „философски камък“, която притежава силата да лекува и да угължава живота. Швейцарският учен Парацелз, алхимик, астролог и философ, преподавател в Базелския университет (края на XV в.) смятал, че всички процеси в организма на човека са химически и здравословните му проблеми се дължат на промени, предизвикани от външни и вътрешни фактори, които пораждаат т.н. психологически „невидими болести“. Именно това предопределя силата на връзката между алхимията и психологията, която през XIX в. убедително аргументира швейцарският психолог Карл Густав Юнг („Психология и алхимия“, ЕА, Плевен, 2002 г., том 12). И съвсем не е случайно, че новата стихосбирка на Боян Ангелов, г-р по антропософска педагогика и социална психология, започва именно със стихотворението „Алхимия“:

АЛХИМИЯ

*На късната обвързаност в затвора
 ноември
 с листопада се сбогува.
 Тежи ми, че не мога да говоря
 за теб и за това,
 че те сънувам;
 че си за мене въздухът, по който
 рисувам думи
 и чертая знаци...*
*Гнети ме есенното безпокойство
 и мръзнат
 оголелите акации.
 Съзнавам, че е късно
 да погледна
 очите ти, в които ще усетя*

една надежда,
 може би последна,
 и път, ефирен като битието.
 Възвърнем ли
 на верността ни зноя,
 в откъслека на ден зрачен и зимен,
 прегърнал те, ще шепна, че е моя
 възможността
 отново да те имам.

Стихотворението представя едно фино преливане на визии и емоционални състояния от настоящето към миналото и обратно. Сегашността е видяна като ноемврийски листопад, който буди тягостно чувство за раздяла и натрупва „гнета“ на „есенното безпокойство“; внушава тежестта на усещането за липсата на някогашната споделеност чрез гуми, сънища и „знаци...“; поражда болката на „оголелите акаци“ от загубата на нещо, което някога е придавало смисъл на битието и е стопляло неговите дни и нощи. Апоσιопезата на многоточието е заредена с неустово желание за възкресяване на миналото и от алхимията (претопяването) на спомена и настоящето, се ражда едно особено психологическо състояние, което учените определят като носталгия. Терминът има гръцки произход и е съчетание между *nostos* (завръщане) и *algos* (болка). Завръщането към миналото обаче не е еднозначно – в едни случаи то е израз на копнежното желание красотата, споделеността и щастията, обаяни със своите тонизиращи цветове миналото, да се повторят в настоящето (т.н. възстановителна носталгия), докато в други случаи носи съзнанието, че колкото и да е било хубаво, това минало не може да се повтори (рефлексивна носталгия). В стихотворението на Боян Ангелов тези два вида носталгични психологически състояния отново се преливат едно в друго и от „претопяването“ им се ражда „философският камък“ на надеждата: „Възвърнем ли / на верността ни зноя, / в откъслека на ден зрачен и зимен, / прегърнал те, ще шепна, че е моя / възможността / отново да те имам.“

Обикновено днешният ни ден и неговите знаци, свързани с лични и обществени контакти, предизвикват разочарования и ни карат инстинктивно да се връщаме назад във времето. Сравнението с различни негови измерения (детство, юношество, младост; дом, родители, любов, приятелства; материално състояние и социален статус) придават и различни семантични аспекти на човешката носталгия. В началото на XX в. тя се е възприемала като психично болестно състояние, близко до депресията. Психолозите започват да говорят за т. н. „розова носталгия“, при която паметта възкресява само положителни ситуации и чувства от миналото, като дори поставя над тях ореола на сбъднат блян – неслучайно в речевата ни практика битува изразът „Доброто старо време...“ В последните няколко десетилетия обаче (особено с нарастването на миграцията, породена от политически, идеологически или икономически фактори), носталгията започва да се възприема като естествено сложно психологическо състояние,

което е по-скоро емоционален, отколкото болестотворен акт. Чешкият писател Милан Кундера в романа си „Незнанието“ (изд. Колибри, 2021 г.), чрез своите герои Ирена и Йозеф, живели за продължителен период от време в чужбина и завърнали се отново в отечеството си Чехия, илюстрира няколко разновидности на носталгията: болка, породена от спомена за дом и отечество; от невъзвратимостта на детството; от неудовлетвореност в настоящето поради загуба на важни контакти с конкретни хора, които по някакъв начин са аксеологизирали и собствената им личност. В българското художествено пространство различни измерения на носталгията са ни познати от творчеството на Хр. Ботев („Делба“, „Хайдути“), Иван Вазов („Тъгите на България“, „Люлякът ми замириша“), Димчо Дебелянов („Помниш ли...“, „Скрити вопли“, „Легенда за разблудната царкinya“), Н. Вапцаров („Писмо“), П. Яворов („Великден“, „Нощ“, „Калиона“), Пенчо Славейков („Неразделни“, „Микел Анжело“, „Сis mooi“, „На острова на блажените“), в разказите на Елин Пелин и Йордан Йовков, особено в „Старопланински легенди“...

В поетичното пространство на стихосбирката „Прободени носталгии“ Боян Ангелов събира като в калейдоскоп различните проявления на това емоционално състояние под знака на болката с убеждението, че нищо в този свят не се повтаря същото, затова ги представя като присъщи на човека както от старото, така и от новото време. Не може да се повтори младостта му с неговата „вярна китара, / свидетел на рождества, / но и на погребения“ („Китарата“); невъзможно е да се върне от небето неговият приятел Георги Кузманов, с когото заедно са се вглеждали „в зеления зрач на Агия Напа“ и „няма и няма“ вече с него да превземат всекидневно Лефкозия и да будят „амфитеатъра в Пафос / с възторжени думи, / събирани като камъчета от антични мозайки“ („Черквата „Свети Георги“); като в Далчевото стихотворение „Повест“ – няма да се завърнат в съседската къща с пробития покрив, с „врати и прозорци зинали“, наследниците на някогашните стопани, отдавна заминали за Австралия („Почти по Далчев“); ще си остане само едно видение, една метафора за възможна събднатост на чудото на любовта с онази, която има „устни и коси, / и езера – очите ѝ дълбоки“ („Метафора“). В началото на зимата, когато снегът поленва по земята, поетът не желае да разговаря с „голите дървета“, защото мисълта му е омагьосана от спомена за едни „жадни пръсти“ и едни „топли рамене“ („В началото на зимата“), а съзнанието му повтаря отдавна осъзнатата истина: „Никой няма да ме обича, / както ме обичаше ти.“ („Немислимо“):

В НАЧАЛОТО НА ЗИМАТА

*В началото на зимната умора
не със снега, полепнал по пръстта,
не с голите дървета разговарям
а с шепота на жадните ти пръсти.
Сега не мога нищо да повтаря,
защото всички думи са невръстни,
защото тялото ти обожавам,
но ненавиждам всяка самота.*

Косите ти целувам, разпилени
по раменете топли... А навън
валял е мрак, жесток и непокупен.
Смълчаните звезди от мраз треперят.
Не гледай към часовниците спрени –
стрелките им са яростна потеря!
Разбираш ли, от горести затрупан,
ще става все по-крехък моя сън...

Спокойна и добра, ще спреш ли с устни
гласа ми бавен? Знам, ще бъде час,
когато ще сме корени и глина,
но нека пътят ни дотам е дълъг.
В началото на зимата ще пуснат
на свободата пощенския гълъб
и, сигурен съм, няма да загине,
а с блага вест ще долети при нас.

Голяма част от носталгичните видения на Боян Ангелов имат абстрактен характер, при някои от тях миналото мистериозно е обвързано с бъдещето, въпреки че „трамплинът“ на мисълта се намира в настоящето. Поетът е наясно, че „което беше вчера, утре не е...“, че дори госкоро издиганите от самия него кумири, бързо започват да линеят в „затвора на усмивките“ („Кумирът“); че „недоказаното съществува, / за да замени мечтите с други“ („Обожание“). С някакви свои вътрешни сетива той чува свистенето на бича над главите на хората, но и без да вижда кой го размахва, отдавна знае, че светът сега е с „обърнати висини“ и затова среща „съдбата на Атлантида“; знае, че „същества зверовидни площта / разпределят надлъж и нашир, / и мечтата за вечния мир / ще остане за всички мечта“ („Урок по омраза“). Душата му се измъчва от видението за едно не толкова далечно минало, в което „пашата съди“, посърбвайки си кафе с броеница в ръка“, докато „навън раята жъне и копае“, събирайки „зимнина за господаря“, но и подготвяйки се „дома да му запали“ („Несъвместимост“). За съжаление и днес, макар и под друга маска, гяуринът, под лепкавия шум на неизброжените пороци, продължава само да се готви за „шурм / към подлещи и преизподни...“ В обратното броене на планетата човечеството, ненаучено да лети, върви „към своя връх студен и стръмен, / и на челото му кърви / пробойна от / венеца трънен“ („Сред нас“).

Най-осезаемо алхимичната амалгама от разнопосочни носталгични видения се е отляла в едноименната поема на Боян Ангелов – „Прободени носталгии“, с която завършва книгата. Възщност това е една философска, енигматична, абстрактна поема-изповед (водещата форма на изказа е първолична), чието възприемане и осмисляне изисква развито абстрактно и когнитивно мислене у читателя. Абстрактното мислене е по-висша форма от логическото, то си служи с думи, свързани с идеи и понятия, които нямат материално измерение, но с помощта на когнитивните умствени процеси, базирани на придобити преди това знания и опит, думите дават

възможност на читателя да „види“ и да „докосне“ онова, което е недостъпно за сетивата, за да влезе в онзи енигматичен свят, създаден от самия творец. Поетическата стилистика на поемата съчетава имплицитните и експлицитните внушения на символчни образи, алегории и метафори, които придават обобщаващ характер на изразените мисли и чувства. Аз-формата на целия текст оригинално е свързана с третоличен или титизказ обръщение в поредица от лирически фрагменти, което придава на индивидуалното изживяване и обобщение общочовешки характер: „Сам съм си сайбия...“, „Зная, животът нагарча...“, „Помня...“, „В себе си вележдам се...“, „Чудя се как да ги скрия...“ „В мен подлостта вегетира...“, но и „Тъкмо въздъхнеш...“, „Тя подозрително иска...“ или обобщаващото „ние“ – „Ще ни повие мъглица...“ Трикратното повторение на поетическата фраза „Казват, животът...“ гели лирическото пространство на фрагменти, които „манипулират“ и „събуждат“ у читателите техните собствени познания, вярвания и житейски опит и ги карат чрез личното си когнитивно мислене да възприемат коментирания обект или ситуация, достигайки го собствени екзистенциални открития, за да станат част от тези, които „казват“. Или, изречено с думите на немския философ Имануел Кант, те ще започнат да виждат нещата „не каквито са, а каквито ги виждаме ние“ (Имануел Кант, „Критика на чистия разум“, БАН, 1992 г.).

Още самото начало на поемата „демонстрира“ това специфично съчетаване на различни подходи с няколко символчни образа, които придават на индивидуалното обобщение общочовешки смисъл:

*Хладни потоци се вият
между букаци и шума.
Сам съм си гост и сайбия,
спастрил съм някаква сума,
ала за болест не стига,
а и за гроба – едва ли.
Казват, животът е книга,
дето самичка се пали;
после е възлен и после –
бавно сивееща пепел...*

В световното културно пространство образът на бука се свързва с представата за Великата Майка на боговете и на всичко живо по земята, на възраждащата се природа и на нейното плодородие. В поетическата фраза на Боян Ангелов обаче образът на букаците е обвързан с представата и за техните мъртви листа, с шума. Така още във въведението поетът подсказва на интелигентния читател, че поемата ще интерпретира единството на метафизичното познание и практическия разум в представата за Битието като неделима цялост на двете му форми – живот и смърт. Това внушение допълнително е акцентувано чрез още два образа – възлен (знак за скрития огън на духовната сила) и пепел (угасналият пламък на живота), за да аргументира и аксеологизира представата за книгата като възплътено в слово общочовешко познание, събирано в про-

гължение на хилядолетия. Самият отделен човек обаче е видян от Боян Ангелов като малка кратколетна частица във вселенското пространство на битието, затова образът на виещата сред „снежната горска кошуля“ вълчица (хтоничен знак за отвъдното и водач на душите в него), стряска дори елена (архаичен образ на цикличното обновление), заплашен от „чакалите петнисти“ (символ на жестока алчност и ненаситност, на смъртта, защото се хранят с трупове), за да наложи новата неопровержима истина за човешкото битие: „Казват, животът е много / по-скоро стрелен от изстрел.“ Усойно място е животът! „Буйните бързеи“ на времето го блъскат върху „морени гръзки“, превръщат ги в пяна, която „безразсъдно се бори / с неумолимия преход / между гървета стъмени / със студовитото ехо...“ Под напора на враждебните стихии животът се е превърнал е „обезлиствена кория“, в която го гебнат „слепи гула“ и остриета на ятагани, насочени към „аортите цветни“ на младостта. Мрак, студ, безпомощност в предусещането на близката, с нищо незаслужена гибел гебнат човека от мига на раждането му до неговия край:

*Зная, животът нагарча
и го подслаждам с утехи.
Нощем в отвъдното крача,
сутрин завивам се в грехи
с багри почти като моя
вътрешен мир – сивочерни.
Помня, потъвах в пороя
на чудеса ефирни.
Първото чудо излезе
с боси нозе върху ринга,
след като лунният резен
в космоса мъртъв се вдигна.
Второто чудо напето
тръгна след чуждите страсти
и ги погълна небето,
скрито в крайбрежните храсти.
Стръмният път притаява
каменни свлачища, свити
в някаква смътна представа
за гъждове ледовити.
Казват, животът проглежда,
докато млада плътта е
и из небесната прежда
с блага усмивка витает
в онзи спектакъл забравен
за поразени любови...
В себе си вглеждам се с бавен
взор и... с премеждия нови,
пълен денят е, извира
от дълбините му сяр...*

Загубил вяра в доброто начало у човека, заставен от Съдбата да броди „сам, окован и обсебен“, сякаш е „чужда порода“, вещь, непотребна никому, от душата на лирическият говорител се изтръгва неустов вик за помощ и съвет: „Майко на нашите майки, / питам се как да те пазя / от плутократските шайки, / пръскащи гняв и омраза? / Майко на майките, дай ми / още кураж за разплата!“ Богинята Майка в древната история на народите има много имена – Кибела, Астарта, Иштар, Рея, Опис... и се възприема като Майка на боговете, на всичко живо на земята, на възраждащата се природа и на нейното плодородие. Тя стои в началото и в края на всяко съществуване, защото като майката-земя настръчва растежа, но е и утробата, в която се връща всичко, за да гаде начало на нов живот. Оказва се обаче, че е твърде късно за потърсената сила за разплата, защото в лабиринта на житейските изпитания човекът е изгубил смисъла на отмъщението – няма може да се отмъщава на книжните птици оригами, разцъфтели като цветя „сред цветния взрив на зората“ или на жерава – знак за гълголетие и безсмъртие? Дори когато „мъглата“ на смъртта започне да ни повива, ние не знаем „дали е вярна могъщата мантра“ за илюзорността на материалната ни обвързаност. За съжаление на човека не е гадено да узнае приживе дали „добрината е черна / за чудогейни възходи“, или житейският път на всички „вечно към нищото води...“

Новата книга на Боян Ангелов – „Прободени носталгии“ – представя една различна поезия с подчертано метафорична образност, с особена вътрешна сетивност, която търси брод в лабиринтите на непознатите маршрути на човешкия дух. Тя се рогее с „Как искам пак да съм дете“ на Байрон, с „Нощ“ на Яворов, с „Отворен кръг“ на Дамян Дамянов, с „Вечерен звън“ на Иван Козлов, с „Умора“ на Вилхелм Кюхелбекер, но в неговите поетични визии като в своеобразно черно огледало е отразена безпътицата на днешния ни ден. Отделните стихотворения в циклите „Владение“, „Немислимо“ и „Кумирът“ водят един вътрешнотекстов диалог помежду си за смисъла на всичко, до което се докосва човекът по своя жизнен път в отреденото му време. За да намерят своето философско обобщение в поемата „Прободени носталгии“, чийто финал подтиква читателя да търси сред нажежения от злоба и омрази днешен свят онези „хладни потоци“, сгушени под „скалнини кристални“, защото другото е само „огнена суша и незараснали рани“.

Бойко Беленски
АЛЮРЪТ НА ГЕНЕРАЛ КОЛЕВ
(Откъс от подготвян за печат роман)

Влакът уж устремно се носеше към София, но композицията често спираше и изчакваше военните ешелони, а когато се движеше – направо хвърчеше. Ако не спеше, Иван лежеше унесен, така понякога пропускаше да види околния пейзаж. Покрай линията се гушеха кантони, къщурки и селца, проточваха се пътища. Щом тренът приближи столицата, на хоризонта се появи Витоша. Едва сега, отдалече, Иван Колев откри, че планинският хребет се издига стремително над равното Софийско поле, сякаш изникваше от нищото. Влакът спря край перона и той се огледа дали някой ще го посрещне. От министерството се бяха погрижили и изпратили кола, искаха да засвидетелстват уважението си. Заслужаваше го, пък и той наистина не беше добре. Имаше някакъв услужлив майор, навярно нечий адютант или просто шабен плъх, който благоденстваше в тила, макар видът му да не бе угоен, напротив – бе стегнат, изискан и ако посрещаше жена навярно щеше да се изяви като галантен кавалер. Офицерът уставно се представи, но не пое багажа, остави адютантът да се погрижи за него – първо беше по-старши и освен това изпълняваше функциите на протоколен посрещач. Кола щеше да откара генерала и придружаващите го до дома му.

Минаха *Шарения мост* с четирите лъва и тръгнаха по *Мария Луиза*. Хората сновяха по широката улица. Едни се разхождаха безцелно, други бързаха нанякъде, имаше и такива, които просто правеха калабалък. Погрънкваха трамваи, поскърваха колела и ресори, тромби, глъч... Докато пътуваха, Иван оглеждаше кварталите. Някои от празните терени бяха застроени, другаде старите счлупени къщи бяха съборени и излети основите на нови постройки или на тяхно място се мъдреха още неизмазани, предимно три-четири етажни жилищни кооперации. Тук, също като преди, хората работеха, ядяха, забавляваха се, спяха, любеха се, раждаха, обичаха, мразеха, умираха. Бяха подвластни на силни страсти и дребни амбиции. Минаха покрай места, които го свързваха със съпругата му, а това пораждаше трогване и разнежване. Кой казва, че военните са безчувствени същества? По пътя към дома го спохождаха трепети и неизвестни. *Ами сега като я видя и нещо в мене се обърне, ако стане непоправимото?!* Постепенно усети мозъка си освободен от всички излишни вълнения и това го изпълни с благодарност.

Щом се озова пред входа, почувства, че е попаднал в сферата на съпругеското присъствие. Не намери ключа. Но по-добре да не се бава да го

търси. Звънна. В този момент лампата изгасна и в преддверието стана зграчно. Чу стъпки. Можеше да ги различи сред хиляди – малко натъртена, поривиста походка, която излъчваше прямота. Вратата се отвори. Аджумантът и медицинската сестра бяха останали малко назад и встрани.

– Кого търсите? – попита в полумрака разтревожен глас. Беше София. Не го позна.

– Соня, – глухо промълви той. – Не ме очакваше, нали?

Сподавен вик. Може би София, а и останалите забелязаха паузата преди да се прегърнат. После двамата политнаха един към друг, все едно преодоляваха съпротивата на вятъра, а вътре нямаше даже полъх. Иван я подхвана, за да не падне, макар самият той да се нуждаеше от подкрепа, но аджумантът и медицинската сестра деликатно се бяха отстранили. Иван се загържа по-дълго, отколкото можеше да се очаква в прегръдката. Все едно не искаше да се отлепи. Навярно желаше да подчертае колко правилен е бил изборът му. Всъщност той го бе направил много отдавна, още през 1897 година, в дома на полковник Краев. Христо Ботйов светна лампата. Генералът поривисто започна да целува жена си по устата, по челото и бузите.

– Ваня, Ваня! – мълвеше тя. – Господи, откъде се взе? Каква изненада! – Беше се втренчила в него, не вярваше на очите си. Оглежда го и установи, че е отслабнал и прежълтял, с тъмни торбички над стопените бузи. Носът му се бе издължил, а лицето се бе свило. Косата – пооредяла и тук-там побеляла, се бе прошарила. Дълги косми стърчаха от ноздрите и ушите. Веждите наподобяваха стрехи. Дори в очите имаше някакъв странен жълтеникав блясък. Остаряваше или просто не бе намерил за необходимо да се поуздокара за пред нея. Не изглеждаше никак добре.

София се уви като гив хмел около увисналите му плещи. Плачеше, целуваше, нареждаше:

– Милчикият ми, ти си жив, ти се завърна. Пък аз се измъчих, натъгувах се. Сполай ти, Господи, за голямото благодеяние! – Опипа белега на главата му. Потърси и другия на рамото. Бяха от ранявания, по-скоро прорязвания. Знаеше кога, къде, как са се случили и винаги изтръпваше при мисълта, че ударите е можело да са фатални.

Той усети парфюма ѝ в ноздрите си. В нейната фигура и по лицето ѝ още имаше от онази нащърбена красота, която гаснеше с годините, подсилена от това, че е придружена с разлъка. Тялото ѝ вече приличаше на излязла от обръщение монета. Иначе тя сияеше от вътрешна хубост. Гледаше я замислен: *Защо очите ѝ са така тъжни? Може би е чула нещо или се досеща...*

– Без мене трудно се живее. Но и с другите е така. Трябва да бъдем силни...

Тя крадешком погнесе към лицето си шалчето му.

– Какво правиш? – учудено попита Иван.

– Мирише ми на теб... – каза с блеснали очи.

Той не каза нищо, а тя прогължи:

– Променил си се. Поостарял си, но изглеждаш някак помъдрял...

Мустаците му бяха посребрени по краищата. Дори закръглените му очи изглеждаха различни. Бяха се смалили, потъмнели, в тях нямаше

изгриви пламъчета, а околните бръчици наподобяваха пукнатини върху стар гледжосан съг.

– На война човек побелява. Времето и преживяното излизват цвѐта на косите му.

Когато бликналата радост поутихна, той предпазливо се освободи от сплелените около врата му женски пръсти и се вгледа в лицето, което дори не можеше да бъде наречено красиво с правия, малко гълъг нос, но в излъчването имаше доброта и финес, някаква неоспорима, веднага доловима интелигентност и почтеност. Заговори:

– Само временно съм тук. В отпуск. Скоро отново няма да ме има. Войната още не е свършила.

Иван представи придружаващите. Щом видя непознатата жена, лицето на София замръзна в учтиво изражение. Чувстваше се нещо напрегнато и тревожно. *Какво се е случило? Да не е ранен, че и санитарка го придружава?* – веднага определи като такава Гергана. Гледаше я и си мислеше, че никога не е виждала толкова хубава жена: сладни устни, изгриви очи и навярно е плитка, повърхностна – веднага я гамгоса вместо благодарност, а сърцето ѝ се изпълни с неприязън. Беше сигурна, че между тях е имало нещо.

– Да, никак не изглеждаш добре! През цялото време се молах за теб. Виждах те прострелян, разкъсан от бомба, съсечен... Оплаквах те. А то здрав-прав така да залинееш.

– Ти сякаш съжаляваш, че ми се е разминало онова страшното. Малко ще си почина, ще се полекувам и отново ще съм добре.

София бе с познатия пенъоар, сдобила се с него много преди началото на войната. Струваше му се, че оттогава не го е събличала. Иван се опита да се израдва, но усмивката му повече наподобяваше гримаса и това я обезкуражи. Тя неохотно покани гостите да влязат. Гергана съблече връхната си греха и добре че отголу беше с неизбежната престилка на медицинска сестра, която стоеше едва ли не фронтово на тънката ѝ талия. В погледа ѝ имаше нещо типично женско, макар и прикрито, за да не се разбере, че се отнасяше с благоговение към Иван. Но София разбра. Навярно затова първоначално от нея се излъчваше някаква домашна уютност, която предразполагаше, по-късно отношението ѝ се промени.

Иван се отпусна във фотьойла и се разкопча. Първата му мисъл бе, че все пак напразно се е безпокоил. София не можеше да му се нарадва. Разпитваше го толкова подробно за това-онова, че той неволно се усмихна. Съвсем иначе си бе представял срещата им. Изпъна крака. Нямахте го ординарецьт да му свали ботушите, но все някак щеше да се справи. Не искаше да ангажира съпругата си. Беше отвикнала, а сега можеше да се изтълкува като унижение. Не прибягна до услугите на адютанта. Все пак беше офицер. Огледа се за събувалката. Това бе една излъскана от употреба гъска с подпорка, изрязана в единия край под формата на тока, която отменяше ординареца. Спомни си, че я гържаха под закачалката, а не беше я видял. Отложи събуването за по-късно. Неочаквано в погледа му се появиха неприсъщите по-рано любопитство и интерес към гребните домашни неща. Той гледаше с учудени очи наново открития се свят, изучаваше го с детска вгълбеност. Все едно беше човек, който наскоро е пристигнал от

чужбина и сега всичко е позабравено, непознато, интригуващо. Имаше промени. Цялата същност на обстановката бе различна. От тежките дървени мебели бяха направени по-леки масички и удобни кресла. София беше заменила някои от старите антики и килими с нови. Първоначално тя бе решила да изхвърли всичко, но после размисли да преработи старите мебели и да ги подмлади. Предметите бужеха спомени и приобщаваха хората. Макар и традиционалист, Иван едва ли щеше да се възпротиви. Нали всяка промяна подтикваше към нови изживявания. Така домът им се бе превърнал в по-удобен практичен пристан, но и донякъде непознат. Къщата се бе подмладила, ала не и тя. Беше поизсъхнала и някак смалена.

Хубаво е да си край семейното огнище, да усещаш около себе си шетнята на съпругата, ала от интериора лъхаше някакво лукавство. Прие всичко като временно убежище. Във витрините чашите и чиниите блесяха, семейният уют прегразполагаше и всичко му говореше: къщата, мебелите, предметите, самата София. Слушаше ги опиянен, но се чувстваше уморен, отпаднал.

Тя отвори витринката на холния бюфет. Върху съгнатата покривка бе поставила пълна с ракия бутилка, купички с орехи и лешници. Въпреки всичко бе го чакала. Бе се надявала да го посрещне като скъп гост и стопанин. Сърцето му се преизпълни с радост и любов. Не можеше да има по-добра съпруга от нея. Защо я пренебрегваше и искаше да я загърби?

– Тук ли ще преспнете? – попита протоколно и леко настръхнала групите дъвама домакинята. Всички знаеха, че навечер неканените гости не са добре дошли.

– Не, запазени са ни места във военния хотел – поясни адютантът.

– В столицата имам познати, може и при тях да отседна. Нали сме само за ден-два, освен ако още съм потребна на господин генерала... – подхвърли Гергана.

– Не, не си, милчка! Оттук-натам аз го поемам и ще се грижа за него. Не се безпокой – каза някак свадливо София.

Иван можеше да предложи, че като медицинско лице, по необходимост, Гергана трябва да остане, но как ли щеше да се чувства, как да приеме поканата? Да се озове през една стена, когато в другата стая той ще спи със съпругата си!? Не, не беше приемливо. По лицето ѝ не се четяха никакви илюзии.

София почерпи гостите навде-напри.

– *Мир вам, бъдете благословени!* – каза милосърдната сестра, когато се сбогуваха.

Щом подчинените му си тръгнаха, Иван изпита облекчение, сякаш хоризонтът изведнъж започна да се прояснява, но София не пропусна да отбележи:

– Тая увоня на карбол всичко тука! – и с това показва отношението си. Присъствието на придружаващата го медицинска сестра, въпреки състоянието му, за нея не беше обяснимо. Нали имаше оргинарци, адютанти...

– Ние сме задължени на всички жени, които са на фронта. Те, дори и да не воюват рамо до рамо с нас, да не държат оръжие и да стрелят, по някакъв начин ни подпомагат.

– Да, знам как, досещам се...

София му сервира вечерята. Иван, който винаги имаше добър апетит, боцна няколко пъти от салатата и с усилие сгъвка две късчетата месо, после бутна чинията встрани.

– Не си ли гладен?

– Нямам апетит. Вих пиѝнал само чай или по-добре мляко.

Тя отиде в кухнята и когато донесе чашата, внезапно попита:

– С нея какво си имал?

Думите го накараха да бъде нащрек. Това бе пряк въпрос. Как да отговори? Тази тайна бе само негова, но не можеше да я скрие, искаше да бъде честен. Той преглътна мъчително, с усилие, сякаш млякото, което най-после накваси устните му, бе кораво, а не течено, и стисна устни с упоритостта на алик, който не искаше да пропусне копче.

– Защо мълчиш или мислиш как да се измъкнеш?

Тя седеше срещу него и го гледеше право в очите, сложила ръце върху масата.

– Разкъсвам се между съвест и задължения.

– Сигурно е било трудно там и навярно си се облажвал с тая-оная...

– На война мъжът няма сили за нищо друго... През цялото време те чувствах като собствената си съвест...

Всяка жена, която е вярна или се прави, че е вярна на мъжа си, смята, че има право да го гържи пог чехъл. А целомъдрието е търпимост.

Ще има буря – помисли си Иван. – *Първата истинска буря в моя живот! Войната разрушава много семейства, не само чрез смъртта, но и чрез раздялата. Аз не мога да нося това бреме. Трябва да ѝ кажа истината.*

– Изневярата е разменна монета за дълбокомислие.

Дали още не е заразен от фриволността на италианския живот? Едно семейство се гради и съхранява трудно, много трудно... – помисли си тя.

– Вие обичате покорните жени.

– И верните.

– За да сте сигурни, че моето си е мое, а чуждото наше...

Предстоеше им тежък разговор, пред който всичко друго щеше да избледнее. В здрачната стайна светлина лицето му изглеждаше още по-изпито, посърнало, сякаш събрало цялата несрета, която в края на краищата се свеждаше до безкрайно изтощение след напрегнатите месеци. Помъчи се да си придобие непринуден вид, готолкова, доколкото му позволяваха ширитите и сърмата на пагоните. А тя продължи да чопли:

– Облекчи сърцето си. Ти не си виновен. Красотата покорява, а щом е подсилена с поквара и с малко дяволък... – не се доузказа.

– Гергана е хубава и апетитна жена...

– Ти какво?! Да не си неин шаперон*?

– Животът ми предложи изкушение. Постави ме на изпитание, но аз изгържах...

Откровението му не предразполагаше към взаимност.

– Значи те е омагьосала и си падаш по нея?!

– Естетът не може да не оцени природната красота, но има право да избира.

* *Наставник, покровител, по-опитен човек за поддръжка.*

В него напираше желанието да спогели, да разкрие тайната на своята слабост, но страхът, че няма да бъде разбран, че ще я нарани и отблъсне го караше да бъде затворен, мълчалив. В края на краищата това бе нещо като изневяра, защото всяко влюбване, макар и мимолетно, отнема от взаимната магия на брака. Е, за такива като него гастролъори в семейството, бракът може да е магия, но повечето мъже бяха не само отегчени, а и ненавиждаха съпружеските окови. Много бързо се насищаха и се чувстваха наказани.

– Колко съм била глупава като си мислех, че войната не предлага изкушения.

– Зависи за кого. Аз уча подчинените си да не посягат на чуждото, да уважават покорените.

– Знаеш за какво говоря.

Той посрещна думите ѝ с такава физиономия, която казваше, че само от учтивост търпи подозренията ѝ.

– Войната ни вкарва в грях, но ние затова сме мъже, силни, за да устоим... – Но изражението на лицето му внушаваше: *Такъв съм, такъв съм аз! Приеми ме, не можеш ме промени...*

– Знаем аз твоята мъжка сила! С фуста да я забиеш, да не се простуди...

Мислите ѝ за самата себе си и за семейството бяха затворени в нея заедно с всички потребности, и в тоя вакуумиран вид продължаваха опасно да съществуват като вода, която след като се превърне в лед и се разшири, може да помести каменните плочи на градежа, за да намери изход. В сърцето ѝ се отвори някаква неочаквана, страшна празнина, която се боеше, че няма с какво да запълни и ще става все по-дълбока.

– В цивилния живот ние фустис сваляме, но там на бойното поле не ни е до жени. Затова даже не с кобила се сдобих, а кон взех – Пурин. Но ти знаеш, писах ти...

– Значи си ме заблуждавал. Но не си въобразявай, че лъскавите ти медали могат да заменят моите ласки. Помни: който пипа чужди жени, започва да воня!

– За вонене, не воня, макар да не съм светец.

– Те светците с месеци не се разлагат, по това се познава, че са светци... – Такова отчаяние я обзе, че силите ѝ не стигаха дори да заплаче. Опря глани на кръста си, но изобразената буква *Ф* не я превърна във фурия.

– Какво ти е, Сонче?

София знаеше, че земята не е плоска, а кръгла и се върти. Сега дори усети, че бавно, но доловимо се смалява, изплъзва се изпод краката ѝ. Как ѝ се искаше да спре въртенето, така всичко щеше да застине и замръзне в своята неизменност.

– Защо не ме пожали?! – в очите ѝ нямаше разбиране, а разочарование. Пог тънките ѝ, изписани като пиявици вежди се разсипаха ситни искри. Разочарованието се подсили от тихо хлипане преминало в ридание. Бе пребледняла, както става с човек след раняване. Бракът ѝ бе донесъл откритието, че любовта може да бъде не само наслада, а и източник на страдание. Тя вдигна ръце и прикри лицето си, сякаш искаше да се защити от това, което беше чула, и се свлече във фотьойла. Преди изглеждаше щастлива съпруга, сега беше безмерно съкрушена, страдаща жена.

Прекалено театрално – помисли си той, въпреки че съчувствено я гледаше как се тресе. Прииска му се да ѝ каже нещо остро, да ѝ причини болка. Защо само той да страда, да се чувства виновен, без да е съгрешил. Такива като нея е по-добре да живеят в тъмнина.

– А ти спри да ме разпитваш за несъществени неща...

Вече съжаляваше за всичко и имаше желание да се приближи, да я погали по косата, да я прегърне и да каже: *Горката мазохистка! Защо си го причиняваш?* Лицето на София хармонираше с живота, който я бе обсебил, докато другата бе в кърви до лакти. Не беше ли това и неговата съдба? Той изпита внезапна ненавист към юздите, които привързват хора и животни. Не, юздите даваха посоки, направляваха, докато при хората това просто бяха намазани с мед окови, уж, за да не стягат, а те превръщаха в каторжник.

В този момент Иван погледна снимката на бюфета. Бяха двамата един го друг, щастливи, но фотографията му се стори толкова отдалечена във времето, че вече не помнеше кога и къде са я правили. Бяха млади, наивни, всеотдайни. Нещо го загложди.

– Аз те обичам, а не те жала. Ти навярно не си щастлива с мен. Само симулираш щастие. Знам, че ти липсвам, но моето постоянно присъствие щеше да ни отегчи един към друг.

– Говори, говори, цялата съм в слух. Но не ми давай уроци по благоприличие. Ако човек може да бъде спасен с очакване, ти си оцелял, защото те чаках да се върнеш... Ала ти не си създаден за семейство. Бог те е препределил за нещо друго по-голямо и възвишено! – Очите ѝ бяха дълбоки кладенци, които притегляха удавника.

Мозъкът му беше парец тегел, от който излизаха мераци, илюзии, разкаяния. *Какво съм се размекнал* – помисли си. – *Как само ме подтикна към изповед, как ме подхлъзна!* Седеше срещу нея с чувство на осъзната вина. Сякаш бе получил награда, спечелена от друг.

– Всяка родина е съставена от безброй семейства и защитата на Отечеството минава през тях.

– Само моля те, не се гръж като светец. Знам, че си ме приспивал с писмата си, а в главата ти са се роили скверни мисли за други жени.

Той оголи в усмивка белите си зъби. Лицето му още повече потъмня. Трудно цедеше гумите от устните си:

– Жените при нас във войската са под път и над път! – каза саркастично.

– И две-три стигат, за да разложат армията...

– Прекаляваш със своите подозрения.

– Пропусна гумичката *неоснователни*.

– Аз бих употребил *идиотски*. Ако имаше нещо сериозно, компрометиращо, нима бих я довел у дома, нима бих споделил?!

– Ти и твоята конница сте прочути със своите маньоври. Не ги прилагай и в любовта.

– Единствено към теб чувствата ми са трайни, истински. Другото е просто облизване на лъжица потопена в мед.

– Признаваш, значи?! Внимавай да не те ужули някоя пчела!

– В случая пчелата си ти.

– Съжалявам, но аз не пърхам от цвят на цвят.

– Аз също! Летежът ми е, когато съм на кон. А те не са пегаси, нямат крила... Достатъчно! – отсече внезапно Иван, чувствайки се все пак мъничко виновен. – Не желая повече да те слушам и да вгорчавам живота си. И без това имам толкова грижи и проблеми.

По-късно София отвори куфара. Бельото му миришеше на лавандула. Във въздуха се стелеше гъстия аромат на чистота. Веднага го затвори. Ако вътре имаше нещо лично, компрометиращо – нямаше да го понесе. Разтвори прозореца. Студът лъхна, навлезе осезателно в стаята, искаше да я превземе. Беше ѝ трудно да гиша, дори след проветряването.

Сега, когато всичко беше изяснено, изглеждаше, че няма как да мине по-грубо, но в действителност можеха да се премълчат много неща и след това те да тежат на съвестта като воденичен камък на шията. София беше уж широко кроена жена, но леко стисната, да кажем пресметлива, и всичко в живота измерваше с това, дали ще влезе нещо в къщата или ще излезе. Е, той за малко да вкара груга жена или да изкара себе си, но не успя. Беше изтрезнял от опиянението на мимолетното залитане.

Ложето им беше широко, общо. Винаги спяха заедно. Тя му приготви малкото легло в гругата стая и не му обясни защо го деля. Сам трябваше да се досети за тази неочаквана хладина. Нещо като санитарна изолация. Щадеше го заради болестта ли или се гнусеше от въшките, които може би е донесъл. София умееше да бъде мила, търпелива, отзивчива, но и отмъстителна. В този момент се чувстваха чужди, повече от когато и да било. А уж я бе моделирал по свой вкус: мекушава и възприемчива при въздействие. Той смяташе поведението ѝ за късче лед, което щеше да долепи и притисне до сърцето си, за да го разтопи.

– Не превръщай във фронт тила. Трудно се живее, ако тилът ти е несигурен... – предупреди я. Каза го така, все едно беше печат.

– Мисля че не съм ти давала поводи да се съмняваш, докато ти... Когато минавам по улицата, усещам как ме гледат, искат да ме изпият, да ме изядат. Отминавам, а по лицето ми е поленнала паяжина. Опитвам се да я махна, но тя е неприятна, непокорна – стои като було пред очите ми...

Гласът ѝ изведнъж се отчужди, после замлъкна като че завинаги. Тя взе от тоалетката четката за коса, чиято гръжка и гръб бяха покрити с флорални мотиви. Започна да се реши. В полумрака на стаята проблеснаха искри. Иван познаваше това нейно упорито мълчание, когато представаше да говори и можеше гуга да не обели с дни и седмици, дори месец. Тежестта на семейния живот и разлъката се бе разпределила уж между двамата, а се оказа, че тя изнемогва.

– Ех, стига вече!

– А би могъл с нея да опиташ... – изведнъж някак несвойствено и грубо предложи тя, но в настроеността ѝ имаше нещо, което изключваше тази възможност. – После да ме оставиш...

Изпитваше ли го? Иван слушаше съпругата си със свито сърце и се чудеше как да я успокои:

– Значи не ми вярваш? Откъде ти хрумна, че ще те напусна? Изглежда да не можеш да си представиш реалната обстановка на фронта? Хайде стига! Стегни се. Аз винаги ще бъда с теб и до теб!

София искаше да мисли за другата като за самата себе си и си каза: *Силна жена* – защото за разлика от нея Гургана беше на фронта. Вярно воюваше не със сабя и пушка, а с бяла престилка, но беше там под куршумите. В този момент тя вече знаеше, какво може да направи за него – да му прости. Войната бе сурово изпитание и той, въпреки всичко се бе справил с разлката.

На другия ден Иван се запъти към Министерството на войната. Военният министър генерал Калинин веднага го прие. Двамата бяха почти връстници, завършили академията в Торино, само че Калинин си остана артилерист. Министърът бе с две години по-млад от него, но си приличаха – имаха почти еднакви прусашки мустаци със засукани и извити нагоре краища. Затова не само академията, а и хусарския им вид ги сближаваше. Прегърнаха се радушно, след което се разговориха:

– Благодаря ти, Колев, благодаря, че прослави нашата конница... – възкликна министърът и дълго разпитва за сраженията в Добруджа.

Накрая му пожела бързо да се възстанови, за да се върне на фронта. Дюкяни, къщи, многолюдни улици. Всичко това като че се движеше от някаква невидима пружина, която някой тайно навиваше. Изведнъж и той стана част от интериора – за малко, ала важна част. На път към дома Колев спря пред афиш за Народния театър. Даваха *Загърбил ада*.

Бре, войната още не е свършила, а те вече се дистанцират от нея – помисли си.

По време на обяда София проговори:

– Спа добре, дълбоко, надявам се... Това показва, че съвестта ти е чиста... Как се чувстваш?

– Безследно изчезнал.

– Бъди сигурен, че отново ще се намериш...

Като оцетена жена, съпруга на военнослужещ, тя не можеше да се сърди на половинката си, която по силата на човешката природа бе подвластна на своя егоизъм.

– Ти си мъж, любими, имаш нужда от жени. Понеже не сме заедно, залитането ти е оправдано. Мога да те разбера. Помърсувал си, виновен си. Но не стоварвай вината на войната. Всички мъже сте такива, еднакви, пощураци...

Той зърна силуета си в близката витринка на бюфета. Отражението беше с неясни, разлети контури. Почти непознат. Разкърши плещи или поне това, което бе останало от тях.

– Щом искаш истината, ще ти я кажа. По-скоро ще попитам: ние с кого изневеряваме – с кобили, с кучки или с чужди жени?

– С чужди кучки!

– Всяка кучка има стопанин. Щом той е на мястото си и се грижи за нея, тя няма да вирне опашка.

– Не, това съвкупление от Бога е гадено. Не го увъртай. Пък и тя е безпризорна.

– Ето, виждаш ли? Затова народът казва: *Щом си тебе, оно си сака*. Но там не ми оставаше време да мисля за себе си...

София не искаше да го съди строго. Знаеше, че е сто процентов мъж. Знаеше, че не е подвластен на слабостите, но изкушенията винаги гразнеха любопитството му.

– Бих преглътнала всичко... – гласът ѝ беше примирен, тъжен, като на човек, който осъзнава, че не може да избяга от съдбата си.

– И аз.

– Няма за какво... – помълча и догаде: – Навярно е тежко да убиваш.

– Аз лично фатален спусък не съм придърпвал. Със сабята съм съсичал, не мога да отрека. Така е на фронта: не убиваш ли – ще те убият! Но като старши, убитите подчинени са в списъка на погубените жертви. Тежко е...

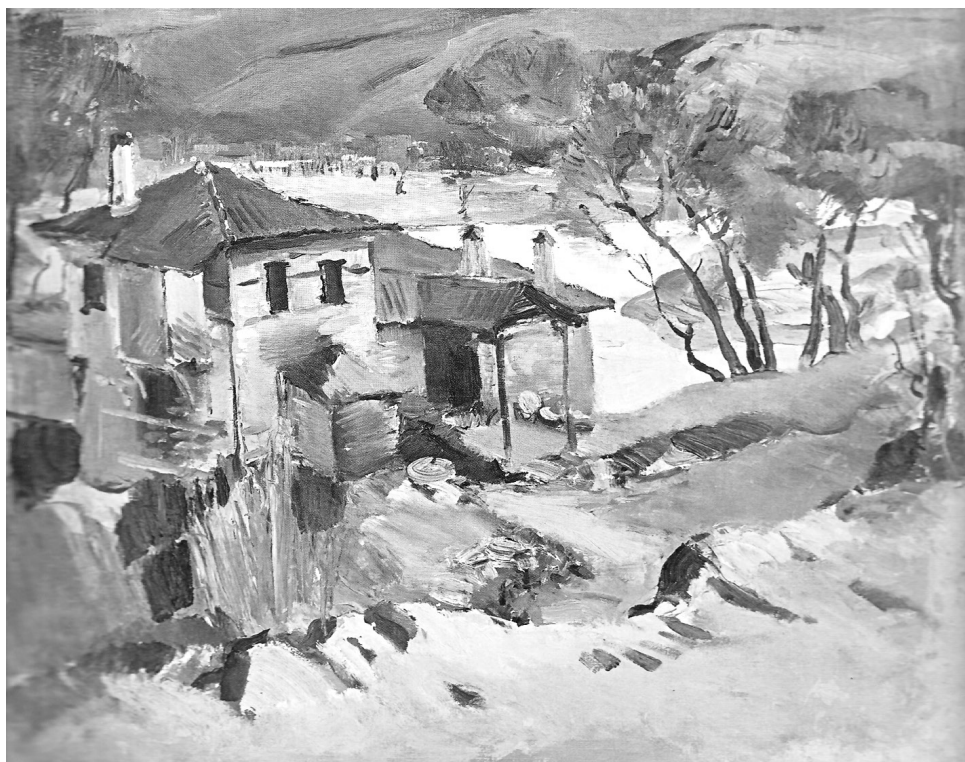
София му подаде термометъра. Всеки медицински предмет му напомняше за Гургана. Сякаш бяха отрязали нещо от него и не можеше да свикне с тази липса.

Когато легнаха, тя погледна мрачно мъжа до себе си. Понякога сънят смекчава грубите черти и придава на лицето наивна детска нежност. Това лице обаче сега бе съвсем друго: обветрено, загоряло, леко подпухнало, а под кожата избиваха жълти петна. *Господи* – помисли си – *защо си въобразявам, че всичко е свършено на този свят, а всъщност отвсякъде ни дебнат злополуки, изненади, разочарования...* Той стисна ръката ѝ, обърна се към стената и веднага заспа, без да каже нито дума. В съня си бърбореше нещо неразбрано, викаше, раздаваше команди, присъди, наказания. Притихнеше ли, жално скимтеше. По едно време се опита да скочи от леглото. София потрепери от изненада и страх. Очите му бяха отворени и забелени. Не беше буден. Как щяха да живеят оттук-натам, ако нощем го спохождаха кошмари?

Иван трудно се адаптира в столичната си квартира. Той се напъна да се трансформира и сгуши в променената обстановка. Беше му чуждо, непознато, неудобно. Опита се да свикне с новия дом. Не му се отдаде, нямаше време, скоро трябваше да се върне в отвоюваните територии. Често се мъчеше да си представи какво става в дивизията, какво правят питомците му, дали болницата все така се задъхва от пациенти, с кого този път се е заиграла Гургана. Изпита трепет, но не и болка, а ако нещо го беше боднало в сърцето, то беше поносимо. Сега медицинската сестра му приличаше на мъгляв призрак от миналото, който не можеше да възкръсне в бъдещето.

Разлъката с Първа конна се превърна в товар. Приятелският им кръг се беше разпилял. София все пак не живееше като отшелничка. Срещаше се с две-три приятелки, с които деляха мъки и неволи. Всеки ден Иван четеше скучни, сериозни вестници, интересуваше се за положението на фронта, потъваше в политиката, преживяваше. Животът му стана някак непълен, макар че понякога изнасяше сказки за международното положение. Беше нещо средно между доклад и беседа. Вече не понасяше хумора и шегите – чувството за сарказъм и ирония бяха закърнели у него. Съществуваше саможиво, изолиран в своята самота. Понякога със София се заседяваша и си припомняха това-онова. Той разказваше за неща, които не ѝ бе писал

или които обикновено свикналият с войната човек, пренебрегваше. На ум му идваха невероятни подробности, но заобикаляше и пропускаше всичко, което можеше да я нарани. Семейният уют и домът го задушаваша, макар у тях да цареше оздравителната атмосфера на очакване и надежда. Все едно бе търтей на ръба на огромен буркан с мед и съпругата му постоянно го натискаше надолу в тежката, гъста маса златиста сладост, която поленваше по пръстите и устните. Образът на света, нахлуващ отвън и този в представите му, не се припокриваха напълно. Той временно замени фуражката с бомбе, а униформата с костюм, но не беше свикнал с този живот, затова се противеше. Яснотата на разума постепенно стана по-осезателна. Кръвта от ден на ден се движеше по-живо във вените. Възстановяването и завръщането му на фронта бе единственото, което го въдвужаше. Подчинените му бяха на позициите, воюваха или бдяха, а той се лекуваше. Беше му неудобно и чоглаво. Все му се струваше, че липсва, както на дивизията, така и на армията.

Дечко Узунув • „Захариевата воденица, 1944“

Катя Зографова
**ГЕО МИЛЕВ И ЗАБРАВЕНИТЕ
 СЪТРУДНИЦИ на „ПЛАМЪК“**

Нека се вгледаме направо в двойния 7-8 брой с поемата „Септември“, оказал се фатален за редактора си Гео Милев.

Всъщност полицията осъществява конфискация още на 6-ти брой на „Пламък“, в който са публикувани смелите „Стихии“ на Георги Шайтов (това е Георги Шейтанов, тук в неочакваната роля на поет със стиховете „Вятъра“ и „Морето“). В този брой е и убийствено критичната мистификация с разпознаваемите фигури на „въжеизграчите“ с историята – Професора, Генерала и Почтеният гражданин срещу разбунтувания народ. Това е визионерско откровение за предстоящото в „Anno Domini 1923“ на днес забравения Иван Перфанов. За него знаем, че е бил по образование стопановед, в началото на 20-те съредитор на сп. НАРСТУД, в същото време сътрудник и на списание „Златорог“ със статии за природата в новото изкуство, за Макс Райнхард, за новото немско изкуство и за „Маса-човек“ на Толер (през 1922 – 24), някои едновременно с „Пламък“... След 1944 следите му в литературата се губят, името му не присъства в речниците. Надежда Стоянова го преоткрива в статията си „Диалогът на две поеми“, Татяна Ичевска – в книгата си „Митичното в българската литература – светове и форми“, 2000.

За нас важно е обстоятелството, че след грастичния случай с бр. 6-ти, квалифициран безпощадно точно от редактора като „Полицейска критика“, вместо да се оттеглят предпазливо, сътрудниците съмишленици стават още по-ударни и посвещават на септемврийските събития недвусмислени текстове на граждански и политически протест!

Но кои са имената на поетите и белетристите, какво знаем за биографичните им пътища след 1924 г.? Допустимо те също са били драматични... Защо днес повечето са забравени? Защо дори в академичните речници на българската литература те или отсъстват, или ако ги открием, оставаме неприятно изненадани от факта, че небрежно е пропуснато тъкмо сътрудничеството им в „Пламък“. Визирам статията за Николай Теодоров, авторът на „Бурни дни“ – разказ, пряко кореспондиращ с поемата на Гео. В третомния „Речник на българската литература“, 1982 авторът е включен с псевдонима си Фол, като се отбелязва, че е завършил режисура и драматургия в Лесинговия университет в Берлин, създател е на детска театрална школа в София през 1932, на театър „Възраждане“ през 1938, бил е режисьор в Народния театър и в множество български градове. Акцентът разбираемо е върху театрал-

ното му битие, макар да е отбелязана литературната му дейност, започнала още през 1916 в сп. „Българан“, редакторската работа в сп. „Маскарад“, сътрудничеството в „Развигор“, „Литературен глас“, сатиричното „Хоро“. Нито ред за „Пламък“! Тъй като Н. Теодоров Георгиев е съпруг на писателката Вера Бояджиева и баща на акад. Александър Фол, попитах проф. Валерия Фол дали Николай Теодоров от списанието е бащата на съпруга ѝ. Отговорът беше утвърдителен. Не посмях да задам следващия логично въпрос защо в такъв случай е „пропуснато“ сътрудничеството му в гръзновената последна трибуна на Гео... Дори да е еднократно, то е значещо и трябва да бъде фиксирано, дори открито в литературната ни памет. Да бъде разтълкувано в съпоставителен план с поемата „Септември“, защото описва същите метежни събития на революционен подем и кървав погром... Особено интересен е паралелният прочит на образа на поп Ангрей. Докато у Гео той се извисява в своята титанична мощ, описан кратко и експресивно, у Теодоров е поразгърнат и по-романтичен. Най-съществената разлика е, че в „Бурни дни“ той не се отказва от свещеническата мисия, както у Гео, където изпраща последния залп към храма, в който е служил. Поп Ангрей на Фол остава докрай проповедник, оратор, утешител, не само знаменосец на революцията. Думите му „като електрически вълни люлеят тълпите“, защото той умее да говори като пророк (назовава мъжете на бунта като „безсмъртници, готови да умрат до един под знамето на революцията“) Ето една паметна картина на въстанието: „Широкото поле се изпълва с милиони измъчени и бледи хора, които простират молитвено своите сухи ръце към възходящото огнено слънце и плачат от радост, и благославят, и пеят химни на новия ден. А посред тях, прав, с пламтящи очи, стои той и сочи им победата на изток и говори нещо, което тя не разбира, но което е хубаво и пламенно и свято. И неговият глас като тръбен сигнал се носи над милионите глави на освободените роби и ги зове, и ги благославя. А слънцето, голямото огнено слънце го увенчава с ореол от кърваво червени рубини“. Тук бунтът на масите е поетичен образ на колективен молитвен транс, предизвикан от могъщото слово (и фигура) на народния трибун – свещенослужител на слънцето (асоциацията със „слънчогледите погледнаха слънцето“ на Гео е осезателна).

Но какво знаем за реална личност на „червения поп“? Това е Ангрей Игнатов Иванов, роден през 1879, в първата следосвобожденска година в с. Медковец, родно и за ръководителя на въстанието срещу турското иго Иван Кулин през 1850. За непокорство още като млад свещеник е изпратен в Преображенския манастир за 6 месеца. Член на БКП (т.с.), участник в Първия конгрес на партията през 1919. Командир на оръжие в боевете за град Лом през септември 1923.

И тук вече започва разнообразият на интерпретациите, вариращ от „наивен идеалист“ – го фалшив герой, криминален, аморален тип, мутра, разпопен поп, богат земевладелец – собственик на чифлик от 300 дка. Докато социалистическата историография настоява, че при сражението на гара Бойчиновци са пленени 400 войници, 180 белогвардейци, 600

пушки и няколко картечници, 2 тона и вагон, днес подобни преувеличени данни се квалифицират като напълно фалшифицирани. Войниците били само 40-50, но понеже първоначално им било заповядано да не стрелят „на месо“, метежниците взели надмощие. Що се отнася до поп Андрей, днешните „демитологизатори“ като неизвестния ми журналист Иван Бутовски (в. „168 часа“, 10.09.2023) цитира „историци“ в лицето на доц. г-р полк. Г. Кокеров, който се позовава на „Спомени от септемврийските събития 23.09 до 28.09.1923 станали в гр. Фердинанд и околността“ на протоерей Йордан Попов. Колега и стар приятел на поп Андрей, когото обаче развенчава заради септемврийските му „дугорци“. Тези 60 страници се появили на бял свят отново под саркастичното заглавие „Записки по небългарските въстания“ през 2001, с идеологическата вметка, че по време на тоталитарния режим за притежанието им се отивало на лагер... В тях четем изявлението, че поп Андрей „не за идеи, а за галавера взе участие в събитията...“ (Революционният комитет му е дал задачата да снабдява с храна и снаряжения революционната армия.)

Дори фактът, че за разлика от ръководителите (погубителите) на „събитията“ той не бяга към Сърбия, а остава в България да посрещне смъртта си, се тълкува като проява на полудяване, но... това не е красивата лудост на кротките средногорски жители, преобразени в готови за смърт въстаници през 1876, описана от Патриарха на литературата ни. За поп Андрей с днешна дата милост няма: „повегението на попа с тона е доста налудничаво“. Толкоз! Така от една страна новите „анализатори“ не пестят омерзение към Димитров и Коларов, задето забегнали позорно в готовата да им даде политическо убежище Сърбия, от друга – поставят психиатрична „диагноза“ на поп Андрей, който остава сам върху платформата на влаковата композиция, за да противостои величаво на царцината. А тя не се колебае без съд и присъда да го окачи на въжето, да се саморазправи с него без каквато и да било юридическа процедура. Запазен е красноречив документ – отчетът на полк. Захов, ръководил екзекуцията, в който се казва дословно: „Умря със стоицизъм“. Поп Андрей наистина нахлузва сам въжето на шията си, на практика се самообесва, когато вижда страха на палачите си. Експресивен е и портретът от натура в последните му мигове, направен от младия художник Тихомир Коджаманов, публикуван непосредствено след събитията в тогавашната преса. Иначе казано – точно този сублимен момент – умирането на поп Андрей в поемата на Гео – е напълно правдив! Да не говорим, че ако червеният поп беше завършен галавераджия, едва ли съселяните му щяха да му издигнат паметник в Медковец и да превърнат къщата му в музей, действащ и днес...

Но каквата и да е документалната истина за последните дни и часове на поп Андрей, в литературната ни история ще остане прочитът на конгенциалния Гео. Както образът на поп Кръстьо като персонификация на предателството трайно е заседнал в колективните ни представи, моделирани от Вазов, независимо от твърденията на редица изследователи, че не той е виновен за залавянето на Дякона, така и поп Андрей на Гео ще остане ненакърним в литературата ни. И би било справедливо – в

паралелен прочит с интерпретацията и на несправедливо забравения писател Николай Теодоров, талантилив автор, сякаш „изчезнал“ в аурата на великия преобразовател на литературата ни...

Другото забравено име на интересен поет е Марко Бунин (Майер Исак Леви). Когато проф. Сарангев трябваше да издири наследниците му за целите на Антология на българския авангард, той беше ударил на камък. Публикува съобщение за намеренията си в Държавен вестник, такава е процедурата при липса на данни в Министерство на културата. Открих ги аз, почти случайно... Първият управител на „Холандския пекар“ пог музея на Вапцаров се оказа негов внук. Дъщеря му Сара също беше жива, угвала е тук.

В бр. 5 на „Пламък“ е публикувано стихотворението на Бунин – „Труг“, а в конфискувания бр. 6 откриваме критична рецензия от М. М-ски (Марко Марчевски) за първата и единствена книга на Марко Бунин – Сигнали, 1924. (Тя също има 100-годишнина...) В отзива си критикът подчертава неравностите в нея, посочва и важното: „Младия поет гури нови форми, нови образи, нови рими, изобщо – израз на динамичните чувства на борбата.“ И все пак заключава госта обезсърчително, че в нея има стихове, от които авторът „сам ще се срамува един ден, когато таланта му постигне това, което днес обещава“.

Бунин не се колебае още в следващия, знаковия брой 7-8, да публикува своите „Черни петна“ („Съвест“) (Септемврий) и „Земя“, стоящи в непосредствена близост с поемата на Гео Милев! След това внезапно спира да публикува докрая на живота си... Междувременно е завършил медицина в Париж, може би се отдава на професията си. Не се отказва обаче от левите си позиции. Заради тях е бил интерниран в гр. Годеч, където и Никола Вапцаров е пратен през 1941 заради участието си в Соболевата акция. През 1944 г. Майер Леви въпреки полицейския надзор, на който е подложен като интерниран, успява да осъществи връзка с партизаните в района на Годеч. Двамата поети Бунин и Вапцаров обаче няма как да са се срещнали в балканското градче...

В бр. 2 на „Пламък“, в статията „Поезията на младите“ самият Гео е разкритикувал поета (също псевдоним) – Ясен Валковски. Факт е, че той също участва в бр. 7-8 и посвещава недвусмислен текст на септемврийските събития – стихотворението си „Годината“. За него също е трудно да бъде направена биографична справка. Вездесъщият проф. Сарангев се е потрудил преди нас. От неговата Антология научаваме, че Валковски е псевдоним на Асен Вълкадинов, сътрудник на анархистичното сп. „Новис“ на Ламар, на „Свободна реч“, но и на „Шурец“ и „Звено“... Каква творческа парабола! Вероятно заради това Георги Караславов пише за него повече от нелицеприятно, дори криминализиращо. Но на страниците на „Пламък“ Валковски е достоен в гражданската си позиция човек!

Ако перифразираме Георги Бакалов, че в поемата „Септември“ за пръв път се разкрива не падналият, а изправеният народ, за противоречивите, лутащите се в словото и идеологиите писатели в „Пламък“ можем да твърдим, че са не бъдещи нацисти (Мецгер) или „Александър Цанковисти“ (Валковски), а ПЛАМЕННИ революционни души!

Авторитетът и харизмата на Гео ги създават, обединяват и угържат! След гибелта му някои спират да пишат (Марко Бунин), други изменят на левите идеи (Валковски), трети от новатори експресионисти стават скучновати реалисти (Димитър Хаджилиев) или свръхплодовити, но предсказуеми стихотворци (Ламар)...

(Кръгла маса с участието на докторанти и преподаватели от СУ и УНИБИТ в музея на Никола Вапцаров в София на тема: „Не вярваме вече в герои – ни чужди, ни свои“, посветена на 100 г. на сп. „Пламък“. 16. X. 2024)

Дечко Узунов • „Мома“

Огнян Стамболиев
НЕПОЗНАТАТА ИСТОРИЯ
За Сър Чърчил, за „честита баня!“
и немитата Западна Европа

През своята повече от 1300 годишна история нашата изстрадала страна, преживяла общо повече 700 години под чужда власт (византийска, турска и съветска) е имала повече врагове (чужди монарси, премиери и президенти, политици), отколкото приятели. Но един от най-заклетите ни противници е бил Сър Уинстън Чърчил. Той е и основният виновник за безсмислените, разрушителни бомбардировките през 1943 година над София (всъщност били са и на доста други места в България), същият българомразец е произнесъл и проклятието, че: „България трябва да бъде изтрита от лицето на Европа“, а София „срината до основи и превърната в картофено поле.“ Също той презрително е говорил за нас, че си честитим след баня!

Та по този повод сегнах и написах тези редове. За хигиената и чистотата. Припомних си и мемоарната книга на един от любимите ми артисти още от детството, Сър Лорънс Оливие, излязла и у нас през 1988. Когато разказва за детството си, той спомена, че през 1923 година семейството му (от 5 души) изразходвало годишно едва 4000 литра вода за всички свои нужди и заплащало за това по-малко от една лира! Майка му и сестра му се къпели във вана с една и съща вода, а той – с двамата си братя също се редували в една и съща вода (!) и когато идвал неговият ред, както буквално пише той: „водата вече едва ли можеше да измие какво и да е било!“.

Да, културната Западна Европа, пред която ние, българите, все още изпитваме някакви глупави, неоправдани комплекси, всъщност не е била чиста и наистина „културна“ векове наред. Там все още течащата вода в домакинствата, особено в кухните е рядкост. Дори и да не сте ходили на Запад, сигурно поне от филмите ви е направило впечатление как се мият съдовете там. Мивката се запушва, съдовете се оставят във водата, премиват се надве-напри без течаща струя, всички заедно и сетне се изваждат от тази помия и се избърсват с кърпа. Затова и англичаните – туристи, когато пристигнат у нас, искат в хотелите мивките да имали запушалки, защото просто не са свикнали с чистата течаща вода. В пансионите на изисканите световни колежи на Оксфорд и Кембридж мивките и баните са без кран смесител за водата, а с два отделни крана – за студената и топлата, нещо което в „балканска“ България отдавна го няма, нали?!

Но да направим един кратък исторически преглед.

Тук трябва да споменем, че северните народи винаги са използвали сауна, римляните – термите, а славяните и народите от Османската империя – баните от „турски“ тип, които всъщност са продължение на римските. Докато след падането на Рим, от пети до дванайсти век, цели 700 години (!) Западна Европа потъва в мръсотия и заразни болести. Консервативната католическа църква анатемосва римските бани като „места на разврата“ и хората започват просто да не се къпят, а също и почти да не се мият. Например, великата Изабела Кастилска, покровителката на Колумб, се е къпала през целия си живот само два пъти – като бебе, в деня на раждането си, и в деня на сватбата си с крал Фердинанд. Също като нея, само два пъти през живота си се изкъпал и френският крал Луи XIV. Той просто изпитвал панически страх от водата и слугите му го напъли, за да успеят да го измият насила. Не се отличавали с чистоплътност дори и духовниците, включително и висшият клир. Папа Климент Пети умрял от дизентерия, а неговият приемник Климент Седми от проказа. **Повечето френски и особено английските крале просто не знаели какво е това саун и баня.**

Неуките лекари са твърдели, че парната баня разширявала порите и човек ставал силно уязвим откъм инфекциите и това водело до бърза смърт. В резултат на тези смешни, лъженаучни твърдения, повечето европейци са избягвали да се мият и да сменят грехите си. Дори в прочутия със своята изисканост и разкош френски кралски двор се разнасяла миризма на пот, която са се опитвали да заглушат със скъпи парфюми, розова вода, кремове и помади. Някои са поставяли в подмишниците си платнени торбички с ароматни треви. Но, разбира се, не успявали. И като се прибавели огромните перуки, тежките, многопластови одежди, всичко това водело до кожни обриви и болести, а бълхите и въшките били нещо съвсем обичайно. За бълхите се произвеждали специални чесалки като за най-богатите били от слонова кост с позлата и скъпоценни камъни. С тях чистели перуките и кожата си от мръсните напластявания. Картината на Леонардо на „Мадоната с невестулката“ ни напомня как по това време са използвали тези животинчета да ловят бълхите по телата на знатните дами.

Рицарите – кръстоносци направо удивлявали византийците и арабите със своята нечистоплътност. А един от френските крале буквално бягал от водата като „дявола от тамян“. Неговите слуги успели с огромни усилия да го изкъпят само два пъти през живота му, когато бил малко момче и в деня на коронацията му!

За хигиената в домовете и градовете в „цивилизованата Европа“ (която винаги ни е презирала!) по онова време има цели тругове. Освен липсата на бани, до 19-ти век в Европа повечето от градовете са тънели в мръсотия. Един френски хронист пише, че когато един ден крал Филип Втори Август решил да се разходи по улиците из Париж, скоро припаднал, само след като усетил ужасната смрад, разнасяща се по улиците на града. Нямаło никаква канализация, парижани изхвърляли не само мръсната вода от прозорците направо в средата на улиците, но своите отпаднащи продукти, защото просто тоалетни нямаło. Всъщност, тоалетни не е имало и в дворците,

дори аристократите са си свършвали работата из коридорите и това не се приемало като нещо съвсем нормално. А лекарите, дори „светилата“ на тогавашната европейска медицина, били убедени, че водата се отразява „негативно върху хигиената на човека“ (така пише в един френски трактат от 16 век!). Според тях, с водата в организма ни навлизали хиляди опасни микроби. Препоръчвали само от време на време да се измиват ръцете, при това много внимателно и с оскъдно количество от „опасната течност“ – това щяло да доведе до „отслабване на имунитета“! Така един от херцозите на Норфолк не се мил почти през целия си живот, заради което тялото се покрило от гнојни рани и довело до безвременната му смърт.

Липсата на елементарна хигиена, на канализация, повсеместната мръсотия, избиването на котките и други фактори, сред тях и презморската търговия, довели до редица епидемии, включително и чумни, отнели живота на милиони от нашия континент. Само през 1866 година, в родината на Сър Чърчил, поради лошата хигиена в Лондон и големите градове, от холера са починали повече от 60 000 англичани. И едва към края на 19-ти век и началото на 20-ти век, с развитието на медицината, Европа става малко по-чиста. Но за истинска хигиена в западната ѝ част можем да говорим едва през 20-ти век. Германия е първата страна, в която се обръща голямо внимание на чистотата и здравето. Известно е, че където и да са отигдели, немските войници първо са изграждали баня и тоалетни.

За щастие, у нас никога не е било така. Старите българи, както и останалите източни славяни (от Русия, Украйна, Беларусия) винаги са били чисти и са уважавали течащата вода. По нашите земи от дребни времена е имало римски терми, бани, акведукти, кладенци и чешми. А руснаците и финландците, както е известно, се славят от древността със своите парни бани.

Гравюрата показва как в Лондон сутрин от прозорците на къщите направо на улицата се изливат нощните гърнета

ХОРИЗОНТИ

Драган Данилов
Сърбия
СТИХОТВОРЕНИЯ

Драган Йованович Данилов е роден през 1960 г. в гр. Пожега, Сърбия. Автор е на 20 стихосбирки, 5 романа и три книги с есета. Негови поетични книги са преведени на италиански, френски, английски, немски, гръцки, български, румънски и словашки език. Участник в множество международни поетични фестивали. Носител на много сръбски и чуждестранни литературни награди, между които „Бранкова награда“, „Змаева награда“, „Васко Попа“, „Меша Селимович“, „Стеван Пешич“, награда на Сръбската академия за наука и изкуство, „Premio Accademico Internazionale di Letteratura Contemporanea L. A. Seneca“ – Италия, „Pro creation“ – Лос Анджелис, Златен медал за поезия – Тунис и мн. др.

ДРЕВНИТЕ УЧИТЕЛИ

**Винаги се връщат в дните ни
 древните учители – пестеливи на думи,
 леко уморени от тежката работа, която,
 трябва да признаем, са свършили.**

**Нагарени с дарове от богове достойни,
 минават през площада привечер или се разхождат
 на хълма, далече от всякакви светлини
 и шумни пияници от миризливи кръчми.**

**Наши древни учители, стари пророци, свидетели
 на бъдещето, живеехме във време, объркано
 от сънища; сега търсим отзвук във вашите
 неизказани думи.**

Тъй като всичко става видимо, когато
се погледне началото: никъде няма да ни има
без вас, наши древни учители. И все пак,
ще се провалим,
ако не разрушим блестящите ви кралства.

ЗАПАЛВАНЕ НА РЪКОПИСИ

Поетът, както и гарванът, се ражда вече остарял!
На сто години съм и ми е време
в това спокойно бързана да запаля ръкописите,
които бяха част от тялото ми.
Думата не се държи в ръка.
Нито това, което извира отвътре,
не бива да остава навън. Осветих тъмниците си.
Дълго треперех и карах другите да треперят.
Сега се връщам по стъпките си в снега
да премахна следите от извървяното.
Паля стиховете си – илюзии, които светят,
за да напомнят за себе си.
Никой не се вълнува от чуждата болка,
затова си устройх пиршество.
Големият свят обгражда този огън.
Горят ми стиховете
като пратеници, които някой друг изпраща.
Горят възможно най-красивите думи, за да няма
повече следи.
Всеки опит е недовършен.
Върху кого се срути тази стена?
Нямам дори последно желание преди екзекуцията.
Паля всички ръкописи, освен този.
Който не ме види в този момент,
той никога не ме е виждал.

НЕИЗПРАТЕНИ ПИСМА

Спрях да чакам съобщенията ти.
Спрях да те сънувам такава силна, нуклеарна.
Забравих за орела на твоята красота.
Писмата, които след толкова години ти написах,
а после изведнъж, по не знам каква причина,

прибрах в чекмеджето, по някакъв начин все пак
 ти ги изпратих и нищо, че не си ги прочела и не си
 ги прибрала в същото чекмедже, в което и аз
 бих ги погребал. И ти ми писа на мен по същия начин.
 Виждаш ли, пресрещнаха се нашите неизпратени
 писма.

Ти се превърна в мой придружител, а аз остарях,
 чакайки да се обадиш – да, най-много писма пишем
 и изпращаме в мислите си.

Сега, когато зората свали всички воали и ме остави
 оголен, вече не умирам за теб, умирам за себе си,
 потъвам жив в живия пясък, в ужаса, към който се
 запътиха бодрите души. В душата, мека като
 агнешко бутче.

Пиши ми за себе си и не изпращай, не ми изпращай
 писмата.

Идва време, когато всеки от нас трябва да върне
 сърцето си на сърцето си. Раните ни завличат
 навътре
 в тъмната гора.

Враните, които крадат ръкописите ни,
 издигат глас в

Пустиня. Голи и сами вървим през класовете да
 разменим дивите си души с маковете.

СТЪЛБИЩЕ

Отново съм край стълбището,
 на което като деца, прегърнати,
 учехме френски, четейки Юго.

Някога наоколо имаше полета,
 минирани от горски ягоди.
 Свраката се обаждаше, говорейки на повече
 езици, отколкото знае, а катеричките,
 стройни неконформистки,
 живееха тук като битници.

Спомням си как точно тук,
 в началото на нещо, което никога
 няма да свърши, ти обещах сърцето си,
 защото вярвах, че с теб никога
 няма да се умори.

**В тежки разговори през стълбището
се претърколиха толкова сезони и
е трудно да се каже, че заради това
то е станало по-мъдро или по-полезно
за човечеството.**

**Старо като целия гняв на света, сега изглежда
по-изоставено от всички театри.
На залез слънцето прилича на товар на
кораб, който незаконно пренася кокаин.**

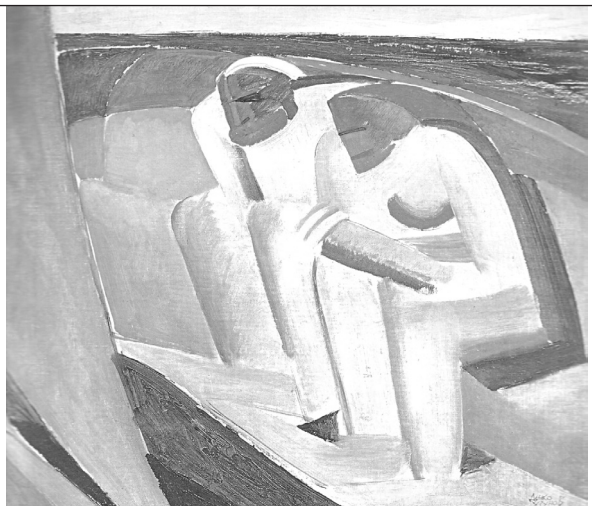
**Отново идва мракът и превръща душата ми
в почукване на бастуни и точета, в звуци на
старомодни обувки, които са се разхождали тук
през тези и тези години.**

**Късно е и малка е вероятността нещо отново
да започне: като нападките листа, досадни
със своите разкази и шумолящи стъпки,
изчезнаха толкова хора, които обичахме.**

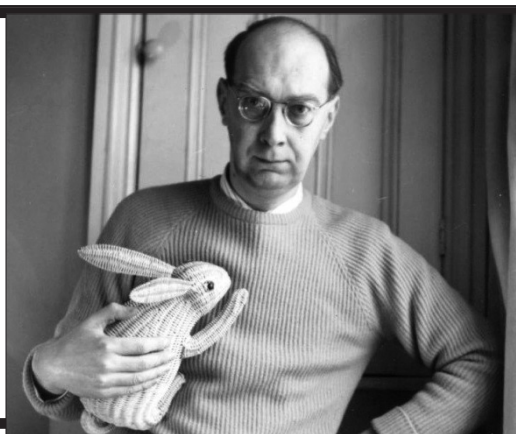
**С мен сега разговарят само върбите,
които се превиват сякаш признават поражението
и може би вятърът, който подмята сухите листа,
ги превръща във варвари.**

Превод: Левена Филчева

**Дечко Узунов •
„Композиция с лодки“**

Филип Ларкин ЕДНО СТРАННО ЯВЛЕНИЕ В АНГЛИЙСКАТА ПОЕЗИЯ

Филип Ларкин (1922 – 1985) е сред любимите поети на съвременна Великобритания и водещият поет на поколението си, появило се по страниците на литературните издания след Втората световна война. Роден е в Ковънтри. Завършва колежа Сейнт Джон в Оксфорд. Работи на различни места, но цял живот едно и също – като библиотекар. Най-дълго се задържа в университета на Хъл и там е погребан, въпреки че му е отредена и почетна табела в „Ъгълът на поетите“ в Уестминстърското абатство.

През живота си публикува всичко на всичко четири стихосбирки: „Северният кораб“ (1945), „По-малко измаменият“ (1955), „Сватби по Петдесетница“ (1964) и „Високи прозорци“ (1974). Посмъртният му том „Събрани стихотворения“ от 1988 г. обаче съдържа 243 стихотворения и междувреме от писма и ръкописи продължават да излизат още. Пишел е много, но само малка част от продукцията си е считал за достойна да излезе в книга.

Като тийнейджър написва пет романа и после ги унищожава. След университета написва и две новели под дамския псевдоним Брюнет Колман, но за това става ясно едва през 1992 г. Текстове са отпечатани чак през 2002 г. Първият му публикуван роман, „Джил“, излиза в издателство, по-известно с порнографската си продукция. Издателят обаче има проникателността да пита Ларкин дали не пише и поезия. Младият автор отговаря утвърдително и резултатът от това е първата от четирите му стихосбирки. През 1945 г. Ларкин публикува трети роман, „Момиче през зимата“, но въпреки добрите отзиви не поема по този път. Или по-скоро не стига до края му, защото на няколко пъти по-нататък е почвал нови романи, но не ги е завършвал.

През 1984 г. е поканен да стане поет-лауреат, с други думи, придворен поет на Обединеното кралство, но той отказва. Ларкин е темерут, стеснителен, честен, безцеремонен и мрази превземките – подобна дворцова длъжност не му е по вкуса. На негово място издигат Тед Хюз. Филип Ларкин обаче повсеместно бива възприеман като „неофициалния поет-лауреат“.

С какво поезията на Ларкин успява да спечели искрените си привърженици? Тя е написана на много конкретен, трезв език, силно комуникативна е и се занимава с проблемите на обикновения човек, в чието всекидневие няма кой знае какви събития. Но под „обикновеното“ на Ларкин винаги прозира

голямото, онтологичното. Без патос, без приповдигнатост, без призиви, без позьорство, без баналности за победата на човешкия дух и всичко онова, което романтиците преди него са ценяли, той успява да пониже читателя с истината за човешката ситуация. Да се изправи редом с него пред пределността на човешкия живот. Да покаже, че в сдържаността и иронията има повече достойнство, отколкото в лъжливата позлата.

Прави го по много труден начин – с десетостишия, римувани през два и три реда (abab cdecde), с прецизно редуване на точни и асонансни рими, с анжамбмани, които се спускат надолу през строфите в сложен синтаксис, с различни ритмични подходи към едва ли не всяко стихотворение. И накрая цялата тази сложност зазвучава с лекота.

Също като в живота.

СЛЕДВАЩИЯТ, МОЛЯ

**Нетърпеливо взрени в бъдещето, всички
превръщаме очакването си в привичка.
Все нещо много важно иде, приближава
и казваме си: „дотогава“,**

**и гледаме от стръмния си бряг с наслада
как се загава плавно славната армада
от обещания. Ала защо тъй бавно?
Не ѝ се бърза, явно!**

**Така стоим, и стускаме в ръце стъблата
на огорчението. И макар в позлата
да грее този блян с изопнат такелаж,
макар да няма саботаж,**

**и носовата фигура със златни цици
да пори вятъра пред знаменца в редици,
фрегатата не хвърля котва, продължава
и бъдещето отминава.**

**На тези кораби разчитаме докрая
да ни докарат рай, да си получим пая,
тъй дълго чакахме ги – жагни, недоспали,
но сме грешали:**

**Един-единствен кораб нас ни търси – с черни
платна, задърпал на буксир една безмерна,
безптича тишина. Заг кила му водата
ни диша, ни се мята.**

КАРТОИГРАЧИТЕ

Ян ван Шонаар залита до вратата,
 пукае в мрака. Вън се лее дъжд,
 по селското шосе шурти могъщ,
 а вътре Дърк Дръглейф пуфти с лулата,
 припалва с възленче и бълва пресни
 кълбета гум. Дъртакът Хуйсплес хърка
 край огъня. Там някой бира кърка,
 замезва с хек и хъхри буйни песни
 към пушената шунка с глас любовен.
 Раздава Дърк. В беззвездния безкрай
 над тях люлее клони лес вековен,
 а долу в осветената хралупа
 Ян пръдва, храчи, плясва гама купа.

Дъжд, вятър, огън! Таен скотски рай!

СВАТБИ ПО ПЕТДЕСЕТНИЦА

По Петдесетница да се измъкна
 едва-едва дочаках.
 Към два и десет в слънчевата събота
 потегли бавно полупразен влакът.
 Прозорците – свалени до един,
 възглавниците парят. Нервността
 изчезна, сякаш изличена бе
 ведно с огради, пристан, магазин,
 след туй – реката с бавна широта
 се смеси с Линкъншърското небе.

В съня на жежко пладне се провряхме
 сред селския покой.
 Прекъсван често курс на юг държахме
 край ферми, крави в слънчевия зной,
 канали с мръсна пяна, поливалки.
 Проблесна парник. Дълъг плет притича
 насам-натам и мирис на треви
 надви дъха на влакови седалки
 до следващия град – нов и безличен,
 след купчина изкормени коли.

В началото не схванах колко врява
от сватбите вдига
на всяка гара. Гледката догява,
щом погледът до сянката не стига.
Помислих си, че шумни пощальони
подхвърлят пратките и си подвикват
и пак отворих книгата, обаче
видях прически, токчета, помпони –
момичета в неясна мода вникнали,
с усмивки плахи и обувки лачени,

да ни изпращат с поглед удивен
от смътното откритие,
че пътят ни край тях през този ден
ще надживее тяхното събитие.
На следващата гара – пак свирни,
бащите пак с широките колани,
дебели майки с потни деколтета,
пайети, ръкавици и волани,
и чичото с пиянските псувни,
лалаво, мента, златно – цветовете,

с които грееха момичетата.
А от банкетни зали
и автобуси все така се стичаха
тълни народ с костюми и воали.
Да, сватбите приключваха. И влакът
се пълнеше с венчани двойки – тръгваха
след всичките конфети и съвети,
а другите оставаха да чакат
с лица-огледала: деца се сръгваха,
бащите бяха цялостно обзети

от висшето нелепо постижение,
жените – просълзени,
споделяха щастливо погребение,
момичетата гледаха смутени
към идното пробождане сакрално,
опрели чантички в гърдите. Ето –
свободен пак след всички ритуали
пое към Лондон влакът триумфално
сред кълбеса от дим. Край нас полето
отстъпи на строежи, магистрали.

Захвърлят всички шапките и казват:
Как не умрях, не знам.
Потеглиха напред гузина сватби –
по гвойки и загледани натам,
където във прелитаха край нас
кина, игрища и топлоцентрали.
Не мислеха едни за други, нито
че вечно ще споделят този час,
а Лондон бе прострял навред квартали
напечени като поля със жито.

Натам вървахме. Сгради почернели
и жп възли май
подказваха, че общите ни цели,
слепени днес, вървят към своя край,
а аз се чудех занаят гали
промяната ще се всели с поука
все по-дълбока. Сетне изведнъж –
спирачки. Срив. Като че ли стрели
цял облак са изстреляни оттука,
а другаде ще паднат като гъжд.

ЗАПОЗНАХМЕ СЕ В КРАЯ НА ПАРТИТО

Запознахме се в края на партито
сред остатъци гънна мътилка
в мъртви чаши, но помня как каза ти:
„Виж – една недопита бутилка!“

И поехме през края на лятото –
все по-краткият ден бе унесен
в сини сенки, изстиващи с вятъра.
Ти подсети ме: „Има и есен“.

Да, за теб всичко празно и спряло
е случаен, нелеп епизод.
Оцелялото бие провала,
сякаш чака ни втори живот

след онази нощ там – и си вярвам,
че съм някак дори обновен.
Юни. Гостите. Празнична врява.
Само дето без мен.

НА ЧЕРКВА

Когато нямам други залъгалки,
пристъпвам вътре, хлопва се вратата,
в случайна черква – камък и сегалки,
молитвеници, свещички. Цветята
повяхват след неделното служение.
В олтара – месинг. Малък спретнат орган.
Сред тишината гъста обикалям.
Без шапка вече, в знак на уважение
велосипедните си щипки свалям.

Докосвам стария иконостас.
По купола над мен ремонт ли виждам?
Защо? Все някой знае. Не и аз.
На аналоя – Библия. Зачитам
на глас два-три гнетящи стиха, сетне
завършвам с „Мир вам!“ Силният му звук
разкисква ехото. А сам се питам
дали си струваше да влизам тук.

Но все пак влязох. Всъщност госта пъти
го правя – и накрая съм смутен.
На храмовете идва им редът и
съвсем ще ги зарежем някой ден.
Какво тогава? Три ни запазете
за справки и културни посещения –
с икони, прибори за маслосвет,
останалите дайте на овцете.
Дали ще станат знак за лош късмет?

Дали ще идват нощем чудновати
жени за лек на своите деца?
Знахари ще берат ли билки святи?
Ще бродят ли в тях призрачни лица?
Известна сила пак ще поприсветне
из гатанки и притчи, уж случайни,
но суеверието ще отмине
тъй както вярата отмря, а сетне?
Трева, небе, зиг каменен, къпини,

от ден на ден градеж все по-повреден
и по-невнятна цел. Но аз се питам
кой тук ще се разходи най-последен,
за да почувства стихналия ритъм?

Любител на колони и фронтони?
Или маниакален антиквар,
надушил неизрорено пособие,
или пък фен на коледни канони,
или пък мое бъдещо погобие –

разсеяно, невежо и наясно,
че цялата духовна куша вече
я няма тук, но колко ефикасно
самото строго място ме въвлече
в обредните дела през вековете,
предимно свързани с раздяла днес:
годежи, кръщенета, смърт. Ей на,
не виждам смисъл в тях, но разберете,
обичам тази душна тишина.

Надежден дом върху земя надеждна –
тук всичките ни мании се вливат
да облекат съдбовните одежди.
Такива нужди просто не заспиват:
все някой някъде усеща глад
да бъде по-надежден, по-сериозен,
и този глад щом тука доведе го,
човек се преизпълва с мъдър хлад,
макар и зараг мъртвите под него.

ДЪРВЕТАТА

Разлистват се дърветата сега
и сякаш мълчаливо разговарят;
спокойни, пънките им се разтварят.
Зеленината също е тъга.

Дали те всяка пролет се прераждат,
а ние остаряваме? Едва ли.
Възкръсващите нови ритуали
годишни пръстени към тях принаждат.

Ала дървото явно е готово
да се разлиства буйно всеки май.
Шепти: на миналото слагай край,
започвай пак – отново и отново.

Превод от английски Кристин Димитрова

Юлий Йорданов
ОТ КОРЕН ДО ВЪРХА –
ПЕРОТО ЩОМ ПЪРХА

Името Пенка Чернева чух за първи път във времето, когато бях още зелен в професионалната журналистика. Като най-младия член в екипа на редакцията на ломския вестник „Народна трибуна“ отговарях за страницата „Младежки устрем“. И понеже се организираха немалко прояви с младите хора, а аз не пропусках да ги отразявам, предложиха ми да пиша не само в „Народна трибуна“, но и „по-нагоре“ – във вестник „Народна младеж“. Изпратих няколко дописки, които веднага бяха публикувани и моите съграждани започнаха да ме потупват по рамото.

Между дописките публикувах и нещо по-голямо: я репортаж, я кореспонденция..., докато един ден от столичния вестник ме провъзгласиха за „Наш кор.“, т.е. кореспондент за Лом – с всичките права и задължения. Няколко пъти след моя случай посещавах вестника в столицата и останах с възхищение от журналистите: младежки ентузиазирани, с одухотворени лица... *„Ето такива трябва да бъдем!“* – казах си.

Но... Отивам веднъж в редакцията на „Народна младеж“, а там като че ли е минал ураган! Гледам редакторите посърнали, омърлушени – с някаква тежост в иначе ведрите им преди лица.

И... узнах какъв е „ураганът“! Височайша заповед! По нейната сила беше уволнено цялото ръководство на вестника. А сред анатемосаните най-често се споменаваше името Пенка Чернева – изпълняваща длъжността главен редактор. Тогава не я познавах и не можех да съдя за нейната вина или невинност.

Причината за тежкия удар е публикуваното във вестника интервю с поета Радој Ралин и карикатуриста Борис Димовски, носещо интригуващото заглавие „Животът ни е немислим без фаустовци!“, осъществено от чаровницата Ива Йолова. Те, двамата, бяха „взети на мушка“ от властта, защото преди години Ралин написва книжката „Люти чушки“, а Димовски я илюстрира с карикатури. В това, бих го нарекъл книжле, поетът сатирик с епиграми жигосваше негъзите в обществото. Нещо повече – на една от карикатурите имаше свиня, чиято опашка някои оприличиха на погнуса на Тодор Живков.

Бях абонат на вестник „Народна младеж“ и прочетох на спокойствие у дома това злокобно интервю, гаже три пъти го четох и още тогава не забелязах нищо обезпокояващо. Дори с някои от изказаните тези изразявах съгласие, защото бяха възгледи близки или като моите. *„Явно зелен съм в професията – казах си – и не разбирам казаното от двамата титани на*

перото и молива! Щом „ураганът“ е помел колегите от най-висок ранг, значи още не съм проумял и не проумявам нещата!...“ И се отказах да поразсъждавам още по казуса, докато ми „уври главата“.

Сега, когато чета написаната от Пенка Чернева книга „Черна котка, бял гълъб“, а от „урагана“ е минал кажи-речи половин век, и отново прочетох поместеното в книгата прословуто интервю, пак същите мисли забушуваха в съзнанието ми. И... стрелите на вината прехвърлих от потърпевшата Пенка Чернева към тогавашните височайши комсомолски и не само комсомолски управници. Само поетът Георги Константинов – член на Бюрото на ЦК на ДКМС, надига глас да защити уволнените шестима журналисти.

С Пенка Чернева всъщност се запознах в Съюза на българските писатели, където тя беше приета за член много преди мен. Разменяхме любезно мисли по казуси от съюзния живот, но най-трайно заобщувахме след като и двамата бяхме избрани в Контролната комисия – единия от двата ръководни органа на Съюза на българските писатели, а тя стана и нейн председател.

Внимателно прочетох книгата „Черна котка, бял гълъб“ и да си призная видях Пенка Чернева в нова светлина. Досега не бях чел нищо от нея, макар да знаех, че белетристиката беше легнала на нейното сърце. Когато затворих и страница 166 – последната, разтърсих глава и трезво си казах: „Отлична публицистика! Оригинален подход на построяване на наратива!“

Защо е така ли? Защото тя е избрала формата на епистоларността – повествованието е адресирано до човек – кръвно свързан с нея, ноооо не видян от нея! Тя писмено прави изповед на своите преживявания със загиналия при завоя на Черна в Първата световна война свой дядо. Да кажа, че Чернева е открила „топлата вода“ в жанра, означава да не съм обективен. Но в интерес на истината ще кажа, че в нейния случай има разлика. Обикновено писмо се пише до жив, съществуващ на белия свят човек, а авторката пише „Писма до мъртвия дядо“, както сама го е написала в подзаглавието на книжното си отроче.

Всъщност, разказаното е епистолар плюс мемоар и всичко това облечено в литературната одежда на публицистиката. Очите ми се плъзгат по редовете, а в съзнанието ми се изправя образът на разказвачката, която ни въвежда в едни светове: единият, простил се с поколенията от времето на патриархалността в бита и душевността на българина и в наши дни няма свидетели – очевидци; пък другият и той е на път да следва съдбата му. Жалкото е, че от втория са останали белезите в умовете на хората, опарили се от жаравата на завистта и злобата, чернеещи в живота на човека. А що се отнася до разказаното за случките от днешно време, то е свеж поглед към обичайното и злободневното. То е онази гледна точка, която често ни убягва, а всъщност може да е толкова ценна.

Силата на публицистиката Пенка Чернева не е само в преживяния прецедент, за който пише: „Когато си тръгнах от „Народна младеж“, посегнах към закачалката да си взема грешката и оттам зловецът изпърха прилеп. Откъде се беше взел? В коридора пък, също незнайно откъде

появил се, пътя ми мина гълъб... Символиката бе повече от очевидна. Така че произведох прилепа в чин „черна котка“ и с цяла душа започнах да търся бял гълъб... „Образният език – сигурно – не е литература, а част от канавата на истината. Струва ми се, че по този начин авторката иска хем да ни разтълкува метафората на заглавието на книгата си, хем ни кара да не правим аналогия с великоленната филмова творба на Емил Костурица „Черна котка, бял котарак“.

Разбира се, книгата не е опасана само в черен креп. Има и слънчево настроение в опусите за своите земляци от село Бъркачево и чудесните преживявания, пътувайки във вагоните по теснолинейката от Червен бряг до Оряхово, описани в „Релси до хоризонта“; или историите с интересния като характер дядо Кольо Мошев, описани във „Възелът на живота“; или бързото окопитване по време на случайната вечеря с първия партиен и гържавен ръководител Тодор Живков, описана в „Танцувах с Тато“. Що се отнася до последното преживяване – не се изненадах от поведението на властника, колкото от жестокото посичане на тази, с която е споделил: „Не съм много добър в танците, но ти ще ме напътстваш.“ А Чернева му отговаря с шеговит тон: „Не знам дали сте схватлив ученик.“ И още, и още...

Лично на мен много ми легнаха на сърцето оживелите на страниците на книгата спомени за трудовите години в редакцията на вестник „Поглед“, описани в „Рецепта за живот“. Трогна ме Пенкиното откровение „Живях във и със „Поглед“ цяла вечност. Двадесет години. Помня първия си репортаж в него: „Пролетта тръгна от Петрич“. Усетихте ли я? Ще рече, че посрещнах първа пролет 1977 година в него. Помня как измислих голямото последно заглавие на първа страница „Смърт през юни“. Кое то пък значи, че му затворих очите през лятото на 1996 година.“

И по-нататък: „Отдавна го нямаше вече и другият вестник, в който проведох и оставих десет години от живота си. И като се огледах по едно време, изтръгнах. Няма я „Народна младеж“. Няма го „Поглед“. А мен има ли ме? Къде съм аз? Живяла ли съм изобщо?“

Да, колежке Чернева! Има те! И то на такова осезаемо място, където можеш да разказваш с възхищение и удовлетворение за братята ти по перо Васил Попов, Димитър Шумналиев, моя и твоя земляк Иван Давидков, Бети Коен, Надя Попова, Кольо Георгиев, Наташа Манолова и... още, и още... Ето така се съгласявам с Чернева: „Тръгвайки от моя дядо Христо, някак неусетно се прехвърлих върху моите собствени спомени, защото се оказа, че един ден, това, което ти си правил години наред, става също част от историята.“ И няма как да е другояче, защото всичко събрано между кориците на книгата не е изсмукана от палци сюжетност, а е минало през сърцето и душата на авторката.

Бележитката, публицистката Пенка Чернева я има и е в първата редица на Съюза на българските писатели. Иначе неговият председател Боян Ангелов щеше ли да гаде за нея лаконичната, но обективна характеристика: „Творчеството Ви оставя следа и в родното литературно наследство, което говори за значимостта на проблемите, разработвани от Вас с всеотдайно себеподдаване и възхитителна прецизност.“

Ще си призная, че ме развълнува написаното Пенкино писмо и го гругувам наш земляк – самородния талант Дико Илиев, автора на „Дунавското“, „Александрийка“ и цял куп хора, които не само нашенците, но и чужденците ги играят.

Солидаризирам се с рецензентката на книгата Надя Попова: „...тя владее виртуозно способността да портретува, да вниква и в най-гребния детайл, да задава на околните и на себе си важните въпроси. А богатата ѝ житейско-творческа биография е пресекла пътя ѝ с едни от най-значимите и колоритни личности от втората половина на миналия век – писатели и журналисти, за които тя разказва с обич и проникновение. Това са нейните непрежалими и незаменими духовни спътници. Още много имена на интелектуалци, главно хора на перото, ще срещнем по страниците на книгата, които, по думите на авторката, са от светлата страна на живота. От страната на „белия гълъб“, а не на „черната котка“...“

Дълго, много дълго преосмислях писаното от Чернева във финала на книгата: „Казват, че хляб било индоевропейска дума, и означавала камък. Камък, върху който се изпича счуканото с камък зърно... Хляб значи още майка, която първа е разчупила пред тебе топлата питка. Хлябът е родният дом в полето, откъдето започва светът.“

Правих какви ли не предположения, умувах и си представях нейното родно гнездо – Бъркачево, свито в равнината между Стара планина и Дунава – в оня обикновен селски дом, от което е пърхала и излетяла тази лясновица Пенка. А нали от това домашно огнище е палил житейската си енергия и непознатият дядо Христо – човекът предизвикал откровената изповед на неговата невидяна, но признателна смирена внучка.

Чернева Пенка, „Черна котка, бял гълъб“, издателство „Български писател“, 2023

**Дечко Узунев •
„Шопи“**

Атанас Родозов
ТРАДИЦИЯ И МОДЕРНОСТ.
„НИШКА“
от Виктория Бешлийска

Третият роман на Виктория Бешлийска „Нишка“, подобно на предишните проекти „Глина“ и „Сърце“ би могъл да се разглежда като своеобразен мост между съвременен и минало. Ако „Глина“ е почерпила вдъхновение от легендата за Бусинските грънчари през XVII век, а „Сърце“ навлиза дълбоко в историческата тематика, с фокус върху исихазма по време на Второто българско царство и управлението на Йоан Асен II, сюжетът на „Нишка“ функционира като колаборация между буквалното – материалната субстанция от нишките на чужденски килим с „къдряви звезди“ и метафоричното, кръвната нишка, свързваща четирима от протагонистите във времеви интервал от 130 години, „заклучени“ в рамките на едно деценолетие. Ходът на текстогенезата не върви праволинейно, а подобно на изкривената форма на тъкачна совалка криволичи през различните епохи – от непосредственото ни днес до края на XIX век и обратно.

Като белетрист-филолог Виктория Бешлийска находчиво и аргументирано защитава част от тезите си, почивайки върху предварителни мащабни проучвания на краеведска литература, придружени със собствени теренни изследвания. Книгата е с отчетливо доловима интертекстуална обвързаност; умело кореспондира както с класическото – лириката на Яворов, Мина Тодорова е действащ участник в повествованието, поместени са част от и нейните писма до поета, така и с текстове от постмодерната ни наративистика.

Макар романът да е съчетание между реалност и фикция, голяма част от протагонистите имат своите реално съществуващи прототипи и битийните им топоси. Болезнена чувствителност, особено сред по-възрастното поколение днес редом с темата за обезлюдяването на българското село предизвиква постепенното замиране на занаятчийските канони, специфични за даден географски регион. Такъв е случаят и с килимарството в Еленския балкан, Елена и Котел, чиито познавачи все повече намаляват с времето, а приемници на наследството отсъстват; сам по себе си този факт е показателен за пропастта, съществуваща между традиция и модерност, в която безвъзвратно потъват голяма част от културните ценности. Артикулирайки тематиката, романът „Нишка“ импонира с това, че спомага за съхраняването на културната ни памет и идентичност. Текстът припомня и едно малко известно за масовата аудитория днес историческо събитие, а именно големия пожар

в Котел през 1894 г., което е и обяснението за осезаемото отсъствие на автентична възрожденска архитектура в този край.

Наративната структура на „Нишка“ е изградена върху житейските хроники на седем женски фигури, живели през различно време в Еленския балкан. Темата за невъзможната любов и безлюбовието е фиксирана в няколко от историите; в едно традиционно общество брачният съюз е бил регулиран по различни показатели (най-често социалния статус на мъжа) от родителите, като категорията „любов“ е лишена от легитимност. Традиционният императив дискредитира възможността за женската еманципация и отсъствието на съпругеска фигура и потомство я превръща в неизпълнил отнологичните си функции субект. „Модерната“ жена пък активно интегрира в обществото идентичността си и се бори срещу установените от традицията тесни битийни параметри. Формулата, заявена експлицитно в романа „Ние съм“ „подчертава личната сила, която човек развива в правилните съюзи“* и в този контекст героинята вече притежава собствена и утвърдена автономия, докато концепцията за субекта, притежаваща само и единствено репродуктивна и родителска функция е подложена на дълбока деконструкция. Болест на съвремието ни, която постепенно разяжда брачните съюзи е персистиращото пристрастяване към вредни зависимости; срамът от едно такова *признаване* пред обществеността спомага за продължаването на един по своята същност фиктивен брак, лишен от чувства и емоции и останал да функционира само като социално явление. Тематиката също е интегрирана в хода на повествованието.

Повествователната структура на романа по особен начин рефлектира върху фолклора и етнологията. В наративната тъкан са вплетени елементи на различен тип обреди и празници, изведена е темата за почитта към св. Илия на Илинден и различните типове вярвания във връзка със сакралното, храната и храненето като специфичен ритуал по време на празник, постенето и отправяне на молитва към Всевишния, символичната почит към „чудния“ килим, изтъкан от „незнайна ръка“, Кръстовден и „магията на кръстовия час“. На места се локализиращ свръхестествени и дяболовни моменти. Характерно за региона на Еленския балкан е изграждането на специфична камина в старите еленски къщи, наречена *джамал* и това само по себе си може да бъде обект на допълнителни краеведски, етнографски и етнологични теренни изследвания.

Особено място в романа на Виктория Бешлийска е отредено за „хаджилъка“ чрез фигурата на Скарлага, чийто прототип е реално съществуваща историческа личност със същия озадачаващ антропоним. Трансформацията и градацията на социалния ѝ статус се случва посредством пътуването – физическо, но и в своята същност символично до Светите места и Божи гроб в Ерусалим, което фактологично ще утвърди новата ѝ обществена идентичност. Съгласно християнската доктрина, хаджиите се явяват носители на цялата божествена благодат. В романа е изведен дискурсът за истинността на благочестието на духовниците, както и

* *Никое настояще не е самородено: Разговор с Виктория Бешлийска.* – В: *Литературен вестник*, бр. 35, 2024, с. 6-7.

за автентичните емоционални преживявания на протагонистката през време на пътуването; изпъкват както лицемерното преувеличаване в последвалите наративи (аналогично с героя на Распе барон Мюнхаузен, който декларира неавтентични преживявания като истини, погменяйки реалността с конструирани илюзии, целящи възвеличаване на собственото Аз), така и е портретувана меркантилността у духовниците, които по презумпция би следвало да са аксиологизирани единствено от духовните изкушения. Темата за лъжеблагочестието далеч не е чужда на литературната традиция, напротив. Въпреки това а priori авторката обезпечава положителните очаквания на читателя, като извежда масиви от информация и описания на географски топови и на хаджилъка в своята същност и завършеност.

Темата за феминизма и равноправието между половете става все по-актуална в нашата съвременност. Всичките сегем на брой героини в романа по един или друг начин категорично заявяват собственото си Аз и по този начин „Нишка“ се трансформира в своеобразен скепсис към традиционните виждания за по-ниския социален статус на женския пол; лайтмотив е женската им сила (външна и вътрешна), непреклонният стремеж към свобода и еманципация. Романът фасцинира с живописните описания на Еленския балкан, с точните наблюдения и внимание към детайла (напр. „Първата световна война“ е назована като „Голямата война“ с оглед съобразяването с пространство-времевия континуум), историческите детайли значимо обогатяват достойнствата на повествованието. Като несъществен минус може да се отбележи усещането за недоводна разгърнатост в дълбочина жизнеописание на килимарката Йова, но богатата палитра от възможности, която дава текстът за интерпретации, мисловни посоки и хоризонти, както и интенцията за съхраняването на културната и историческа памет за пореден път утвърждават името на Виктория Бешлийска като *значимо* в съвременния литературен канон.

Виктория Бешлийска, „Нишка“, изд. „СофтПрес“, С., 2024

Румен Шомов
ГИЛОТИНА ЗА ЕДНОКРАТНА
УПОТРЕБА
Едноактна пиеса

София

1990 – 1992 г.

Направление „Драматургични програми“ БНТ
 Режисьор Ивайло Джамбазов

Художник Олга Афиногенова

В ролите Мариана Димитрова, Любен Чаталов, Иван Джамбазов

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА:

ТОЙ – на около четиресет години

ТЯ – на около четиресет години

КЕЛНЕР – наг петдесетте

Хотелска стая с двойно легло. Изход към банята и изход към коридора. В леглото са той и тя – любовният акт е приключил току-що. Двамата лежат голи един до друг. Тя изважда цигара, щраква запалка и жадно всмуква дима. После рязко се обръща към него и го целува по рамото.

ТЯ: Ставаш.

ТОЙ: Ти съмняваше ли се?

ТЯ: Аха, мисля, че има основания?

ТОЙ: Виж, ти?! И защо?

ТЯ: Не ми се води този разговор (*гаси цигарата в пепелника*).

ТОЙ: Ти го започна.

ТЯ: Както и да е (*Протяга се*). От сто години не съм го правила.

ТОЙ: И как е?

ТЯ (*Облича хавлия и тръгва към банята*): Добре. Не понасям мъжеското ренгета. (*излиза. Чува се шум на душ. Следващата реплика долита от банята*). По дяволите, разбира се, топла вода няма. (*Връща се мокра.*) Няма топла вода.

ТОЙ: Няма.

Тя отива към него и го целува. От негова страна никаква реакция.

ТЯ: Между впрочем, нямах намерение да го правя с теб.

ТОЙ: Знам.

ТЯ: Какво?

ТОЙ: Абсолютно нищо.

Пауза.

ТЯ: Предпочитах да бъдем...

ТОЙ:... само приятели.

ТЯ (*след пауза*): Е, и? Какво толкова?

ТОЙ: Просто знам, че не си имала намерение да го правиш с мен...

ТЯ (*след пауза*): Каква категоричност!?! (*облича се*) Знаеш ли как стана всичко?

ТОЙ: Допихме виното и ти се прииска.

ТЯ (*спира да се облича*): Глупости! (*гледа го как започва да се облича*). Ти каза (*след пауза*) „Чувстваш ли, че телата ни си гължат нещо?“... Тогава си казах: „Защо пък не!“

Продължава да се облича... дискретно.

ТОЙ (*докато се облича*): Знаех, че веднъж няма да издържиш...

ТЯ (*гледа го като попарена*): Ясно!

ТОЙ: Кое е ясно?

ТЯ: Ами, чукането свърши...

ТОЙ: Работата не е в чукането...

ТЯ: Интересно! И в какво е?

ТОЙ: (*Бръква в хладилника и вади бутилка шампанско*): Да речем, че е в това да се напием.

ТЯ: Затова ли ме доведе тук?

ТОЙ: Да речем...

ТЯ: Обикновено се прави обратното. Истинските съблазнители първо напиват жените, а после ги вкарват в леглото.

ТОЙ (*отваря бутилката, налива в две чаши, изстудени в хладилника*): Въпреки това, няма да ми откажеш, нали? (*поднася ѝ чашата*).

ТЯ (*гледа го изпитателно*): Не. Обичам шампанско.

ТОЙ: Наздраве! (*чукват се и отпиват. Той моментално долива чашата ѝ*) Всяка изискана жена обича шампанско, луксозни цигари и...

ТЯ:... галантни мъже, елегантни коли...

ТОЙ:... интересни пътувания, скъпи бижута... В смисъл – диаманти... Знаеш песента, нали? (*тя кима*) Наздраве!

Чукват чаши и пият. Той долива чашата ѝ.

ТЯ: Като си помисли човек от колко години те познавам...

ТОЙ: Така е.

ТЯ: Спомням си онова лято, когато на брега правеше миди по марсилски за тайфата и целият бряг миришеше на чесън.

ТОЙ: Тогава ти беше с първия си мъж.

ТЯ: Да. Не бяха минали и четири месеца откакто се бяхме оженили, а вече не можех да го понасям.

ТОЙ: Затова пък той те носеше на ръце.

ТЯ (*отпива*): Въобразяваше си, че е душата на компанията, но беше само нейният клоун.

ТОЙ (*долива ѝ*): Не беше лош човек. Ти го правеше на луг.

ТЯ (*отпива*): Не е вярно. Искаше да го водя за носа и аз го водех. Наздраве! (*Пият. Той налива повече на нея и съвсем малко на себе си*)... Кажу ми, тогава харесваше ли ме?

ТОЙ (*вдига рамене*): Бях като замаян – безкраен пуст плаж, слънце, пеещи пясъци, бездна от време. Че и – свещена Свобода – голите тела на момичетата...

ТЯ: Хубаво беше... Макар че никога не съм си падала по това гиво място.

ТОЙ: Е, да! Почти всяка вечер ходехте да танцувате в онзи сканан курорт. На толкова километри...

ТЯ (*пие*): Бензинът беше евтин, коктейлите „куба либре“ – също... (*веднага ѝ долива*) А вие мъкнехте бигони с вкиснало селско вино.

ТОЙ: По-добре кисело вино, отколкото разюздани милиционери. Точно тогава вилнееха най-много.

ТЯ: Никои не ни е закачал.

ТОЙ: Правеха шайки по улиците, прибираха всички дългокоси и ги водеха насила в бръснарницата, а на момичетата с къси поли...

ТЯ:... Помня, слагаха печати по краката им... Но нас не са ни спирали, може би защото Шишо караше *Пежо*...

ТОЙ: Тогава само синче на баровец можеше да си го позволи.

ТЯ (*отпива*): Честно казано, предпочитях баровете пред вашето гивеене.

ТОЙ (*опитва се да ѝ долее, тя го спира с жест, после сама предлага чашата си*): Не съм забелязал да сме ти били неприятни?

ТЯ: Тогава ти какво ли забелязваше!? Беше хлътнал по жена си.

ТОЙ: Аха...

ТЯ: Всички ви завиждаха. Нали няма да ми се разсърдиш?

ТОЙ: Не.

ТЯ: Изглеждаше ми ужасно сериозен и госта скучен. Направо не разбирах какво те свързва с останалите?!

ТОЙ: Много работи.

ТЯ: Много работи?

ТОЙ (*долива ѝ*): Свободата.

ТЯ: Колко впечатляващо!? Изобщо...неземен мъж: любов, свобода... Наздраве! (*пие*)

ТОЙ: Ами, ти?

ТЯ: Какво аз?

ТОЙ: Мислиш, че не помня...

ТЯ:...За Бога, само не споменавай името му! (*протяга чашата си. Той не реагира.*)

ТОЙ: За определено време... (*налива ѝ*)

ТОЙ (*докато налива на себе си*): Телефоните в издателството почервеняваха...

ТЯ (*след пауза ѝ налива*): Наистина беше чаровник. Не красив, но чаровен.

ТЯ (*пие*): Съсипа ми живота... този чаровник.

ТОЙ (*долива ѝ*): Изглеждаше госта добре за жена със съсипан живот.

ТЯ: Благодаря.

ТОЙ (*едва отпива*): Тогава за пръв път си казах: Божичко...

ТЯ (*пие*):... Божичко, трябва да я изчукам тази жена! Защо да не я изчукам, Божичко!? Но после се сети за поговорката: „Там, където си вадиш хляба, не си пъхай...“ Нали?

ТОЙ: Не съвсем.

ТЯ: А защо? Почти се беше получило, ако не ме лъже паметта...

ТОЙ (*след пауза*): Случи се нещо извън нас...

ТЯ: Така ли? (*спомня си, сменя тона*) Да. Прощавай...

ТОЙ: За какво?

ТЯ: Ако не бъркам, тогава почина майка ти? (*той кимва*) Извинявай (*отлива от виното*) Лека ѝ пръст!

ТОЙ (*също отлива, после отпива*): Лека ѝ пръст!

ТЯ: По онова време бях изтормозена. Не ми се живееше. На погребението на майка ти си казах: „стегни се“... Може да се каже, че погребението на майка ти ме спаси...

ТОЙ: Да пием. (*отпива, налива си, тя също пие, той ѝ налива*)

Мълчат. Дълга пауза. Тя вдига бутилката. Вече е празна. Гледа го през нея като през далекоглед.

ТЯ: Е?

ТОЙ: Какво „е“?

ТЯ: Чакам да чуя за какво сме тук?

ТОЙ (*изважда втора бутилка*): Тъкмо ми се отвори глътка (*сочи бутилката*). Окей?

ТЯ (*след колебание, през което се взира да прочете нещо в лицето му*): Окей.

ТОЙ (*докато отваря бутилката*): Случвало се е да съжалявам, че ни обвързват служебни отношения. Можеш да го приемеш като обяснение в любов!

ТЯ (*разсмива се*): Не мога да отрека – лъжеш госта приятно.

ТОЙ (*налива чашите*): Винаги съм харесвал грациозни жени.

ТЯ: Това за мен ли се отнася? (*той кимва*) Винаги си бил левак с жените. Дори съм си мислила, че те изобщо не те интересуват.

ТОЙ: Не е точно така (*вдига чашата си*). Наздраве! Ако имах още един живот (*отпива*), сигурно щях да го посветя само на жените.

ТЯ: За жените! (*вдига чашата си към него, отпива*) Трябва да призная, че винаги си се отнасял добре с мен.

ТОЙ (*долива ѝ*): Има ли причина да се държа зле?

ТЯ: Не съм ти казвала. Наскоро изрових едни стари коректури. Ти ги беше прередактирал след мене.

ТОЙ: Любопитно кои?

ТЯ: „Комунизмът – идеология и практика на бъдещето“...

ТОЙ: Забравил съм.

ТЯ: Авторът наричаше Маркузе марксист без кавички. Излишно е да ти припомням какво беше отношението към Маркузе....Ревизионист, лъжемарксист... За тези кавички можех да изхвърча забинаги от работа и в най-добрия случай да мия чинии в някоя кръчма.

ТОЙ (*пие*): За тези кавички щеше да има изхвърчали, но не и ти!

ТЯ (*гледа го поразена*): Какво искаш да кажеш?

ТОЙ: Всяка истинска жена обича... елегантни палта от норка, скъпи парфюми... (*пауза. Тя го гледа изпитателно*)...гуаманти...

ТЯ: Не сме се събрали тук да си припомним миналото, нали?

ТОЙ (*кимва без да сваля поглед от нея*): Каква беше онази болест, която прекара гъщеря ти?

ТЯ: Коя?

ТОЙ: Онази с трудното име, гето мина цяла седмица, докато направят диагнозата?

ТЯ (*без желание*): Инфекциозна токсоплазмоза... (*пие, нервничи*)

ТОЙ (*гледа я все така изпитателно*): Ефектно звучи.

ТЯ (*ядосано подава чашата си*): Откъде се сети сега за това?!

ТОЙ: Случайно. (*не ѝ налива, изчаква*)

ТЯ: Налей ми! (*той пълни чашата ѝ*) Каква глупачка съм!?

ТОЙ: Защо?

ТЯ: През цялото време си ме пързалял, а аз патицата се хванах... (*той мълчи*) Е, добре, слушам те! (*мълчание*) Какво смяташ да правиш? (*сmee се*

ТОЙ *насила*) Ще ме убиваш ли?...Всичко друго ще изтърпя! Не си ли чувала, че крайната подсъзнателна идея на влюбения е да изяде партньорката си?... И обратното.

ТЯ: Това, че между нас се случи нещо, не ти дава право да издевателстваш!

ТОЙ (*гледа я почти невинно*): Да ти наля ли?

ТЯ: Ха! Откога започна да ме питаш? Или смяташ, че вече съм достатъчно пияна?

ТОЙ: Излишно е да разиграваш циркове.

ТЯ: Аз разигравам циркове!? Ще кажеш ли най-сетне какво искаш?

ТОЙ: Накратко, или надълго и нашироко?

ТЯ: Както искаш!

ТОЙ:...Искам нещо като изповед... Нещо като признание.

ТЯ: Признание за какво?

ТОЙ: За греховете ти.

ТЯ: Грехове!? Какви грехове, по дяволите? Грехове към кого?

ТОЙ: Към мен... И не само към мен.

ТЯ: Знаеш ли? Позата на Божу наместник с важна мисия никак не ти подхожда.

ТОЙ: Подхожда ми да бъда теле на път към кланицата.

ТЯ: Няма ли да кажеш какво искаш от мен най-после?! В какво ме обвиняваш!? (*пауза*)

ТОЙ: В това, че пиейки кафето си с мен... И не само с мен... Ти принадлежеше към някаква... да го наречем „формация“...

ТЯ:...“Коза ностра“!?

ТОЙ: Дори по-страшна...

ТЯ (*избухва в смях, прегръща го откъм гърба, целува го по косата*): Винаги ли когато изучаеш някоя стара приятелка, разиграваш театър? Господи, в каква мизерна държавица живеем! Човекът с въображение постоянно има нужда от допинг. Иначе мозъкът му ще се разпадне...

ТОЙ: Искам всичко да чуя! Всичко за тези години!

ТЯ: Какво, по дяволите, ти става!? За какво говориш?

ТОЙ: За...подвизите ти на „тихия фронт“ срещу всички нас – твоите колеги, които работеха за мизерна заплата, само... само за онова, което вършат в службата си!

ТЯ: Не ставай идиот! Що за глупости!?

Той отива и заключва повторно вратата, после прибира ключа.

ТОЙ: Няма да се измъкнеш.

ТЯ: Ще викам.

ТОЙ: Викай!

ТЯ (*оглежда обстановката*): Къде ме говеде? Какво е това място?

ТОЙ: Хотел.

ТЯ: Защо няма никой в него?

ТОЙ: Управителят е в отпуската. Предстои ремонт.

ТЯ: Кои ти даде ключа от тука?

ТОЙ: Той.

ТЯ: Как така? Защо? Това е невъзможно!

ТОЙ: Възможно е, възможно е – с управителя сме служили заедно в казармата.

ТЯ: Ще викам!

ТОЙ: Това вече го каза... Освен това наоколо няма жива душа.

ТЯ (*отива до вратата*): Помощ! (*отива до прозореца*) Помощ! Няма ли някой тук!? (*отива до стената и започва да блъска с юмруци*) Помощ! (*Скоро се уморява*)

Той отегчено си налива чаша вино и пие. Тя изведнъж забелязва телефона на нощното шкафче и бързо отива към него. Грабва го и припряно се опитва да набере номер, въртейки отчаяно шайбата. Той си пие.

ТОЙ: Изключен е.

ТЯ: Какво?

ТОЙ: Казах, че е изключен (*погава ѝ пълна чаша*).

ТЯ: Мръсник! (*удря му шамар, чашата с виното се разлива*)

ТОЙ (*вади кърпичка и започва да се чисти*): Разля виното. Жалко! При днешните цени на алкохола...

Докаато той съсредоточено се оправя, тя взема празната бутилка и с котешки стъпки се приближава към гърба му. Тъкмо да нанесе удар, той рязко се обръща и улавя ръката ѝ. Извива двете ѝ ръце, докато тя изпусне празната бутилка на леглото. После разтърсва раменете ѝ, докато тя се отпусне омаломощена.

ТОЙ: Нямаш шанс, разбираш ли!? Никакъв! (*пуска я и сяда до нея на леглото*) Чуй ме добре! Ако искаш да излезем оттук живи, трябва да говориш!

Дълга пауза.

Тя: Откъде знаеш?

ТОЙ (*налива си вино и пие*): От един... преминал в бизнеса... Дойде при мен и ми каза: „Ти, кво си въобразяваш, бре, несретнико...“ „Несретник“ ме нарече. „... Че при вас няма от наш`те ли?“ (*отново пие*). Изреди няколко имена, между които и твоето...

Тя: Това са...

ТОЙ: ...Пак ли!?

Тя: Добре, добре, добре... (*сяда на един стол*)

ТОЙ (*налива чашата и я погавя*): Как започна това?

Тя (*отпива*): По-изискано, отколкото с теб...

ТОЙ: Мерзостта често е „по-изискана“.

Пауза.

Тя: Преди много, много години срещнах един мъж. Чужденец. Прекарахме няколко щастливи дни. После той замина... Преди кандидат-студентските изпити, почти година по-късно, внезапно ме извикаха в един кабинет и ми предложиха... Да „сътруднича“...

ТОЙ: Как точно?

Тя: Накараха ме да подпиша някакъв текст... Бях толкова изненадана, че не знаех какво да правя.

ТОЙ: ...И те ти напомниха за чужденеца.

Тя: Започнаха с намеци. После, че това, което искали от мен, било въпрос на чест...

ТОЙ: ...И „патриотизъм“?

Тя (*отпива*): Естествено.

ТОЙ: След което ти напомниха онова „черно петно“ от биографията ти? (*тя кимва*) Последваха заплахи и ти клетна?

Тя (*след пауза*): Излязоха списъците с приетите студенти... Бях в първата десетка... (*запалва цигара и отпива*). Само че радостта ми излезе кратка... Когато отидох да се запиша, името ми беше изчезнало от списъка...

ТОЙ: Изискано...

Тя: Десет дни не можах да гойда на себе си... После отидох сама при тях.

ТОЙ (*плясва с длани*): И всичко тръгна по мед и масло!

Тя: Тъкмо обратно. Белокосият възрастен мъж, който разговаря с мен първия път, го нямаше. Дори... при споменаване на името му, всич-

ки изпадна в паника... (*взема бутилката, налива си сама, изпива цяла чаша, налива си още*). В неговия кабинет седеше сравнително млад човек, с къса черна коса, среден на ръст, слаб, но с розови бузки и ярко изразен басов глас... Очевидно гържеше много на гласа си.

ТОЙ: Беше ли запознат с твоя случай?

ТЯ: И още как! (*отпива*). Разбрах го, още щом ме погледна...

ТОЙ: Извършили са просто смяна на поколенията. Онзи, който вярва и не съзнава, че върши мерзости, си е отишъл, за да дойде този, който ще върши мерзости без да се обременява емоционално.

ТЯ: ...Разбрах... За да се появи името ми обратно в списъците, няма да е достатъчно само да им сътруднича.

ТОЙ: Дори така?

ТЯ: На този му трябваше и тялото ми.

ТОЙ: И ти го каза направо?

ТЯ: Естествено, не... Боже, мой! (*пие*)... Само един поглед беше достатъчен... Две денонощия не излязох от стаята си. Нито пък мигнах...

ТОЙ: Не им е било достатъчно да вземат душата ти...

ТЯ: ... Целият ми живот се въртеше като някакво непоносимо кино – малката кална улчица, крайният квартал, непоносимата миризма на запръжки и евтин тютюн... Уморените очи на баща ми, безпаричието, лошият гръх в устата... (*потръпва от спомена, пие*)... Сълзите, изплакани тайно в самотните нощи... (*дълга пауза, в която потръпва*)... Единствената надежда беше университета, а вече ми я отнемаха...

ТОЙ (*примирено*): Сна ли с него?

ТЯ: Да. Затворих очи, стиснах зъби... Господи! Какво безкрайно отвращение!?!...Имах чувството, че съм обладана от нерез...

ТОЙ: ...Млъкни, за Бога!

ТЯ: После се къпах с часове, но миризмата му така беше проникнала в мене, че не можех и не можех да я отстраня.

ТОЙ: Ужасно!

ТЯ: Проклетата му миризма ме задушаваше... Изтичах го първото магазинче, с всичките си пари купих от най-силния парфюм, който имаха и го излях върху себе си. Миризмата му не изчезна. Напротив, засили се – стана още по-осезаема. Можех да я пипна по себе си, да я откъсна като израстък и да я хвърля, но миг след това тя прорастваше отново... В аптеката купих две опаковки сънотворно. Изгълтах ги без да се колебая. Опасявах се единствено да не се задавя и да повърна скъпоценната отрова... Какво опиянение беше, Господи!? (*млъква, изпива чашата си и я хвърля на кревата. Той е с гръб към нея. Пие.*)

ТОЙ: Не знаех, че си правила опит за самоубийство...

Дълга пауза.

ТЯ: Жалко, че тук няма музика (*оглежда обстановката*). Нямах да бъда зле да потанцуваме. Но ти специално ме говеде тук... Тук става само за чукане... За напиване... И за разпиту!

Вдига чашата от леглото. Отива до масата. Опитва да си налее, но бутилката е празна. Сочи му я. Той бързо изважда нова, отваря я, налива ѝ. Пълни и своята чаша, отпива. Отпива и тя. Гледа го. Продължава разказа си, без да се интересува от него.

ТЯ: Намерили ме след няколко часа. Разхвърляните опаковки веднага ме издали, но и без тях, майка ми вече чувствала със сърцето си, че нещо не е наред. После всичко по реда си...

ТОЙ: На колко години си била?

ТЯ: Деветнайсет.

ТОЙ: Зловещо...

ТЯ: Защо пък „зловещо“? Няколко дни по-късно подписах каквото се искаше. Моят нерез беше заговорил нагона си и отчел бройката; повече женските ми прелести не му бяха нужни. В университета ми се извиниха – името ми било пропуснато по невнимание (*отпива с удоволствие малка глътчица*). Внезапно почувствах необяснима лекота, облекчение. Идеше ми да погскачам, да пея, да крещя на хората, на гърветата, на птичките... „Скъпи, мои! Сега и аз съм омърсена. Вече можете да ме приемете във вашия... мръсен, шибан, отвратителен свят!“ Господи!

Дълга пауза. Той пие жадно, налива си и пак пие. Тя следи действията му. По лицето ѝ пробягва наслада от това, че разказът ѝ му въздейства.

ТЯ: После дойде плодната есен. Тръгнах на лекции и се запознах със своите състуденти. Никой не вонеше на запръжка... В очите на родителите им нямаше умора... а оптимизъм. Защото родителите им бяха хора с... правилни възгледи и съответстващо положение в обществото... Разбира се, за цвят, можеха да се зърнат и няколко безпартийни, както и две заслужили тъкачки – герои на труда... А самите ми колеги!? Не, те не бяха обикновени човешки същества, а слънчеви бебета с едва наболи мустаци, елфи с предизвикателни, остри гърди. Телата им преливаха от сокове. А жаждата за удоволствия?!...Тя просто нямаше равна на себе си! (*имитира го*). Всяка изискана дама мечтае за скъпи ресторанти, екзотични коктейли под палмови гървета и... (*отпива къса глътка*) Наздраве! Да, щях да забравя гуамантите... Та моите лъчезарни колеги смятаха за скучен всеки разказ за чукане, който не прелива от пикантни подробности. Затова пък наличието на някоя малка перверзия го вдигаше до небесата... (*отпива къса глътка*)... Само да не помислиш, че всички бяха отгадени единствено на... чистата радост от живота?! О, не! (*шепнешком*) Имаше и честни... Те наричаха тази гържава „шибана“, говореха с погнуса за навлизането на руските танкове в Прага, наричаха тато „онзи селяндур“, пишеха стихчета с иронизиращ строя подтекст... Но кротуваха....Ето, значи, защо е било нужно да бъда смачкана! Да платя прескъпо чувството си към човек, който не е роден зад телените огради на този лагер и не живее зад тях!?

ТОЙ: Защо, според теб?

ТЯ: За да могат такива като тебе – поколението на новите богоизбрани – да изпие до гъно чашата на победата...

ТОЙ: Не съм докосвал и капчица от това, за което говориш! Никога!

ТЯ: Така ли мислиш?

ТОЙ: Мисля, че макар да не съм знаел и една стотна от цялата картина, достатъчно ясно съм разбирал, че живеем в лъжа и че рано или късно някой ще поиска сметката за тази лъжа.

ТЯ (*ръкопляска*): Браво! (*ние*) Като в отчетен доклад на партийно събрание!

ТОЙ: По дяволите!

ТЯ: Разликата между мене и тебе, граги, беше тази, че ако наречяхме тази гържава „шибана“, на тебе щяха да ти погръпнат ухото, а мен – прелюбодействалата с чужденец, сиреч с шпионин – можеха да закарат с конски вагон в някой от прочутите им лагери. Толкова ли не разбираш?! (*дълга пауза*) Тогава си казах: „Искате да ви служи? Да слухтя? Да доноснича? Срещу кого?... Срещу вашите избраници... Защо, не? Защо, не?“ (*отпива*)

Казвах: „знаех, че някой ще поиска сметка“... Не мога да се похваля с такава прозорливост... Напротив! Аз виждах пипалата на октопога. Познавах хватката му, маниерите, стила, методите... Системата беше изградена така, че хиляда години нищо да не може да я побутне (*пауза*) Хиляда години! Хубаво запомни това!

Пауза.

ТОЙ: И изкопа ров между себе си и останалите?

ТЯ: Аз нищо не съм изкопала. Изкопаха го...

ТОЙ: И това толкова те ужаси, че ти хареса.

ТЯ: Не ми е харесало! Просто станах част от ваялка, който ме прегазу.

Дълга пауза, в която двамата пият. Той се опитва да напълни чашите, но вместо да подаде своята, тя му отнема бутилката и си налива сама.

ТОЙ: Сетих се за онази... инфекциозна токси...

ТЯ:...плазма.

ТОЙ: Да. Сякаш някаква невидима плазма тече от човек на човек и инфектира. Превръща мозъка в разплута, безхарактерна маса... Страшно...

ТЯ: Само докато свикнеш.

ТОЙ: Кога се разболява човек от тази болест? Имам предвид инфекциозната токсиплазма...

ТЯ: Казват, че при контакт с животни, но е нужна и определена нагласа на организма.

ТОЙ: „Определена нагласа на организма“... Какво става с човека? Как се разбира, че е заболял?

ТЯ: Трудно.... Остави това!

ТОЙ: Оставам го.

ТЯ: (*подава му бутилката и протяга ръката си с чашата, за да ѝ налее*): Е? Доволен ли си?

ТОЙ: От какво?

ТЯ: От това, което ти разказах. (*мълчание*) Сега имаш две възможности – да ме убиеш, или да ми налееш нещо за пиене.

Той налива вино в чашата ѝ.

ТЯ: Та как точно се беше подготвил да ме очистиш?... С голи ръце? Или може би между бутилките в хладилника криеш малка гилотина за еднократна употреба? (*пауза*) Можеш да го направиш... Освен на дъщеря си, на никого не съм притрябвала. За нея съм спокойна. Ти си човек със съвест, ще се погрижиш за злощастното сираче с майка-доносница.

ТОЙ: Нямам намерение нищо да ти правя.

ТЯ: Така ли!? Я, виж, ти! Може би от любов преди малко едва не разби главата ми в стената?!

ТОЙ: Искан да те накарам да говориш.

ТЯ: И защо искаше да говоря?

ТОЙ: За да чуя истината.

ТЯ: Истината!? Бившето ченге не ти ли я беше изрецитирало?

ТОЙ: Не вярвах.

Пауза.

ТЯ: Вярваше му! И затова ме доведе тук. Не, за да научиш истината, а за да ме накажеш. Да ме унижиш!... Как се забавляваше!? Как си играеше!?... Котка с мишка! Ти си същият като тях. Жесток и отмъстителен!... Знаеш слабите места на човека! Знаеш как да го превземеш отвътре...

ТОЙ (*след пауза*): Няма да ме размекнеш.

ТЯ: Хора като тебе нищо не може да ги размекне.

ТОЙ: Някога ти беше просто... просто грациозната кокетна жена...

ТЯ:...Нима?!

ТОЙ:...на един... Не мога да го нарека приятел... На един от компанията, с която летувахме на море...

ТЯ:... Заповед девета: „Не пожелавай жената на ближния си!“

ТОЙ: Никога не съм се вкарвал в подобни авантюри!

ТЯ: Браво! Падам си по моралните!

ТОЙ: Въпреки това, когато жена проявява интерес към... мъж, той го забелязва...

ТЯ: Говориш за тогава, когато правеше миди по марсилски на брега?

ТОЙ: Ти не проявяваше интерес към мене като към мъж. За разлика от други жени в компанията.

ТЯ: Охо!?

ТОЙ (*сочи слепоочието си*): Радарите не пропускат такива сигнали – природен инстинкт.

ТЯ: Искан да кажеш, че помниш коя кого е гледала и коя не те е гледала?

ТОЙ: Помня и как гледаше твоя шишко, когато остави колата си на слънце и маслото за мидите беше омазало целия багажник... Помня отегченция ти поглед вечер в бара, докато ближеше своя „куба либре“... Помня как потъваше в скуката като в лепкава кал. Как суетата ти пълзеше

около теб и не ти даваше покой! Нито безсмислените ти флиртове, нито безкрайните ти гаргари с твоя жалък дебел съпруг, когато беше превърнала в придворен лакей, ти носеха покой... И знаеш ли защо?... Ти кънтеше от пустота. (*пауза*) Тази пустота те е превърнала в доносница. Всичко друго, и да го е имало, е дим след пожара!

Тежка пауза.

ТЯ: Остана ли нещо за пиене?

ТОЙ: Пухме достатъчно.

ТЯ: Не питам колко сме пили, а дали е останало нещо за пиене!

ТОЙ: Не.

ТЯ: Иди го бара и виж дали няма да изскочи нещо неприбрано!

ТОЙ: Заключен е.

ТЯ: По дяволите! (*вика*) Няма ли някой в този сканан хотел, който да гонесе нещо за пиене!?

Отива го телефона, крещи в слушалката като в микрофон.

ТЯ: Няма ли поне един скананяк в това сканано място!? Няма ли кой да гонесе поне една сканана бутилка!?

ТОЙ: Няма.

Дълга пауза.

ТЯ: „Суета и пустота“... Нищо друго ли не видя в мен?

ТОЙ: Гледах те. Особено след като по небедомите пътища на съдбата и Министерството по труда и работната сила ни разпредели в една редакция... Интерес към работата?... Нула. Амбиции?... Нула. И слава Богу!... Изпепеляващи страсти? Нула!... Виж, сладки приказки, кафе, хубави цигари... Лайф! Да! Флиртове – също да!... Без продължение и развитие обаче. Просто за шик...

ТЯ (*разсмива се*):...Ти си ме следил повече, отколкото аз – теб?

ТОЙ:...Годините се търкаляха. Татовата държава се сригваше всеки ден. Хората бяха накрая на нервите си. Аз също. Задръжките ми бяха паднали. Ругаех властта и насън... Само теб нищо не те възмуцаваше! Никаква несправедливост...

ТЯ: Трябваше да подскачам като петел за всичко, така ли!?

ТОЙ:...И изведнъж... Както си пиеше кафето, внезапно... ме забеляза. Започна да се навърташ около мен. Да питаш какво мисля за това, за онова. От какво точно не съм доволен? Защо?... Приличаше на флирт. И беше флирт. Но от твоите. Потечеше ли ток помежду ни... Измъкваше се. Скриваше се. После пак се появяваше. Подгупваше с кого се срещам, за какво говорим, какво смятаме да правим...

ТЯ: Но ти не се усъмни?

ТОЙ: Не исках да се усъмня. Бяхме в една компания през най-хубавите ни години... Самозалъгах се, че е обикновено женско любопитство. Че се

ражда спонтанно и както се ражда, така се изпарява. Освен това, тогава изпитвах остра нужда да преодолея страха, да говоря всичко, което мисля, без да ми пука.

ТЯ: И го преодоляваше с мен, така ли?

ТОЙ: Мислех, че аз съм причината връзката ни да не може да премине някои граници. Че не мога да ти помогна да ги преодолееш... Оказа се, че на теб интимност изобщо не ти е трябвала...

ТЯ: А какво ми е трябвало?

ТОЙ: Материал, за да пишеш доносите си... Искях да отида на работа в едно литературно списание. Нещата напредваха. Сътрудничех им отгавна. Харесвах нещата, които правя. Дотолкова, че сами ми предложиха да подам молба – освободило се било място. Подскочих го небето. „Край на самоинквизицията! Край на вторачването в идеологически недоносчета, претендиращи за научност!“... Когато всичко беше готово, нещата затихнаха.

Попитах: „Какво става?“. Първо отговаряха уклончиво. После млъкнаха. Мълчах и чаках.

Накрая не издържах: „Какво става, попитах? Някой против ли е?“... Вдигаха рамене и ми обръщаха гръб...

ТЯ: И реши, че за това съм виновна аз?

ТОЙ: Тогова и през ум не ми мина!

Пауза.

ТЯ: Винаги съм те харесвала...

ТОЙ: И когато пишеше доноси срещу мен ли?

Дълга пауза. Тя пали нова цигара.

ТЯ: Това място винаги ми е било като сън. Спиш и влизаш в някакво друго измерение: Входът с постовия... Изпитателните му погледи. Стълбите с проверяващи пропуска ти на всеки етаж... Дългите коридори, лицата – лица-маски... Тела, вечно опаковани в омачкани костюми, бели ризи, вратовръзки... Прозорци с железни решетки, бюра с препълнени пепелници, напрегнатата тишина, чувството, че някой следи всеки твой жест, всяка твоя въздишка... Сядах и започвах да пиша... Отначало не можех. Сякаш бях с камък в гърдите. Потях се. Сякаш онзи беше отново отгоре ми... Постепенно отвращението ми към самата мен се превръщаше в омраза към тези, срещу които пиша. Започнах да им съчинявам вини. Появи се някакъв инстинкт – описвах срещите си, кой какво е казал, какво е намекивал. Как е реагирал на думите му всеки един от присъстващите. Често сама фантазирах... Тълкувах скрития смисъл на чутото, на мимиките, на жестовете, правех изводи... Не се интересувах какво става с листовите, които изписвах...

...С времето това се превърна в страст... В нещо много силно... Когато свърших, изпитвах... Започнах да се срещам с мъже много по-рядко. Все по-рядко...

ТОЙ: Какво ти бях направил аз!? Аз какво ти бях направил!?

ТЯ: Наистина ли не разбираш?

ТОЙ: Не разбирам!

ТЯ: Най-страшното!... Не си расъл с мен в къща, която вони на запръжка! За да се запишеш студент, не ти се е налагало да изтърпиш някой отвратителен нарез да грукти, докато освобождава телесните си течности в теб... И всичко това, защото някой някъде е решил, че да имаш увлечение с момче от „вражеска“ капиталистическа държава, е причина за присъда... (*пауза*) Още когато те видях, разбрах, че всяка моя клетка те желае. Разбрах и груго: че никога няма да мога да те имам...

ТОЙ: Лъжеш!

ТЯ:.. И за да не ме смачка това невъзможно нещо, си измислих, че всъщност причината да не мога да те имам, е груга – че ти си импотентен... После си казах: „Разбира се, че е импотентен!“

ТОЙ: Можеше да си съчиниш, че съм гей...

ТЯ: Най-напред си помислих това. После си казах: „Разбира се!“

ТОЙ: Какво „разбира се“?

ТЯ: Разбира се, че е импотентен!... А също така и гей!

ТОЙ: Браво!

ТЯ: Браво, разбира се!

ТОЙ: Знаеш ли какво ще ти кажа? Причината гъщеря ти да се зарази от онази инфекциозна болест си ти самата!

ТЯ: Само гетето ми не закачай!

ТОЙ: Инфекциозна токсиплазма от общуването с животното, наречено майка!

ТЯ: Откачи ли!? Чуваш ли се какво говориш!?

Осветлението угасва. Върху стената на помещението се появява изображение на гилотина, острието ѝ се стоварва в процеп. Силен звуков и светлинен ефект.

ТОЙ: Господи!... Кой ни превърна в такива скотове!?!... Откакто се помня в дома на родителите ми, се говореше само за едно общество – най-доброто... На шест години ми донесоха велосипед – от държавата с най-доброто общество, което жънеше победа след победа... Това беше най-добрият велосипед в света, защото груги нямаше къде да се видят! Обаче след като имаш най-доброто и знаеш най-важното: че пречката все още и у нас да не се правят такива велосипеди, са враговете от капиталистическия Запад, за какво ти е да знаеш груго!?!... По-късно – в гимназията – получих комсомолско поръчение. Искаха реферат „Ленин и България“. Дълго се гърпах, но баща ми ми намери едно списание с точно такава статия. Преписах я буква по буква и я предадох. Списанията тогава се брояха на пръстите на едната ръка и, естествено, се разбра, че съм подписал чужд труг. Очаквах порицание, дори наказание. Вместо това комсомолът ме награди с екскурзия до страната на Ленин за отлично изпълнена задача. Когато ми го казаха, най-напред избягах... Не бях чувал за плагиатство, но за кражба... Неочаквано някой от съучениците ми обаче

започнаха шепнешком да ме хвалят: „Браво, страхотно ги изпързала тези тъпаци!“. Други, които довчера не ме забелязваха, напротив – захванаха небивало поглазване! Щом ме награждавали, значи не съм кой да е: „Ще му правим вятър, току-виж и ние се облажим“... Срамувах се и за едните, и за другите. Но най-вече за себе си.

ТЯ: И не замина?!
 ТОЙ: Заминах. (пауза) Иначе щяха да ме набегят за глупак и едните, и другите – щяха да ми се подиграват до края на света... (пауза) Така още като ученик пред очите ми се разкри страната-мечта! Само че странно... Вместо в Рая, попаднах в град, сградите на който бяха направо предчувствие за война. Хората изглеждаха мрачни, зле облечени. Просеях цигари, търсех трети, за да си купя бутилка водка, която изпиваха на крак пред магазина от една обща чаша на екс. После се разотиха, клатушкайки се... Видях пиян в дванайсет на обед. Лежеше на силно наклонен тротоар с главата нагоду под силното слънце... По онова време да срещнеш пиян в София беше голяма рядкост... Върнах се и разказах всичко на щастливите си родители. Помръкнаха: „Никога, никъде и пред никого не казвай това, разбра ли!“

ТЯ: Послуша ли ги?
 ТОЙ: Когато в училище ме попитаха, как беше там, отвърнах „Лошо!“ (пауза). Щом научи, баща ми светкавично ме премести в друго училище. (пауза). Не мога да забравя тревогата в погледа му. Страхът му инстинктивно се предаде и на мен. С годините момчето, което беше казало: „Там е лошо!“, стана редактор, който отлично знаеше, че за да се публикува без проблеми един текст, автор като Маркузе трябва да бъде изписван като марксист само в кавички. Разбра, че на света има два вида човеци: които ти завиждат, че си праметнал властта, и които те харесват само когато властта те харесва... Оставаше ми едно: да спусна кепенците...

Дълга пауза.

ТЯ: Мислех, че не ме поглеждаш, защото...
 ТОЙ: Внушавах си, че на никого не му е до любов. Спуснеш ли кепенците, съпротивителните сили отслабват. Примуриш ли се, идва безволието, след безволието – неосъзнатата болка.

ТЯ: Може ли болка да бъде неосъзната?
 ТОЙ:.. Тя тайно пропълзява в теб. Превзема клетка след клетка и изведнъж...
 ТЯ:... Чувствах се жалка. Имах нужда от силна ръка...
 ТОЙ:.. Бях спрял да забелязвам гори жените. Безволието... Доведох те тук, за да те убия.

ТЯ: Глупаво е.
 ТОЙ: Да, глупаво е. (Дълга пауза, гледат се). Знаеш ли?.. В очите ти има нещо от...
 ТЯ:...от онези години?
 ТОЙ: Да.

Дълга пауза.

ТЯ: Агски ми се пие!

ТОЙ: И на мен... Дяволски ми се пие.

Двамата се гледат, пристъпват един към друг. Преди да се прегърнат, се чува силно почукване на вратата. Инстинктивно се разделят. Застанали са на разстояние един от друг. Чува се повторно настоятелно чукане. Мъжът се суети, бръква в джоба за ключа, но се чува прищракване на ключ в бравата. Вратата се отваря. Влиза мъж в изрядно облекло на келнер – вечерен смокинг, бяла риза и малка червена папйонка. През ръката си е преметнал бяла кърпа. Носи погнос с две чаши и метален съд с лед, от който стърчи гърлото на изстудена бутилка шампанско. Келнерът учтиво се покланя.

КЕЛНЕР: Моля да ме извините! Останах с впечатлението, че сте излезли на разходка затова си позволих с резервния ключ (*пауза, към жената:*) Нагявам се, не съм сбъркал стаята? Вие ми поръчахте шампанско по телефона, нали?

ТЯ: Аз ли?

КЕЛНЕР: „Няма ли поне един сканаяк в това сканано място!? Няма ли кой да донесе поне една сканана бутилка!“ (*пауза*). Както виждате все още... Все още „сканаяците“ не са се свършили (*оставя бутилката, но не си тръгва*). Хубав ден, нали?

ТОЙ и ТЯ: М-м, хубав.

КЕЛНЕР: Откровено казано, тук е хубаво за почивка.

ТОЙ и ТЯ: М-м!

КЕЛНЕР: И околността е хубава!

ТЯ: Хубава е.

КЕЛНЕР: Хубаво е човек да се поотпусне, да забрави...

ТЯ: Какво?

КЕЛНЕР: Хубаво е, казвам, човек да позабрави грижите за ден-два.

ТЯ: Естествено, а...

КЕЛНЕР:...Уви, все работа, работа... (*тръгва към вратата*)

ТЯ (*към Той*): Нали нямаше никои тук?

ТОЙ: Ами, нямаше...

Келнерът спира. Обръща се.

КЕЛНЕР: Вие ме разочаровате...

ТОЙ: В какъв смисъл?

КЕЛНЕР: В най-обикновения – щом има клиенти, трябва да има и обслужване. Не е ли така?

ТЯ: Да, но хотелът е затворен? Нали започва ремонт?

КЕЛНЕР: Ами, то и гържавата е в ремонт! Е, и? Всички да скръстим ръце ли? (*пауза*). Или да отидем на „интересно пътуване“, като в онази ваша игричка... Как беше? „Всяка изискана жена обича шампанско, вносни

цигари, галантни мъже, луксозни коли, интересни пътувания, скъпи бижута... В смисъл – диаманти...“. Точно съм я запомнил, нали?

ТЯ: Той ни е послушвал!

ТОЙ: Вие сте ни послушвал?!

КЕЛНЕР: Случайно...

ТОЙ: Как така случайно!?

КЕЛНЕР: Да не навлизаме в подробности!

ТОЙ: По дяволите, какво става тука?!

КЕЛНЕР: Пардон, пропуснах да ви отворя шампанското (*взима бутилката, развива телта около запушалката*). Още съм нов в занаята.

ТОЙ: Кой сте Вие всъщност?

Пауза.

КЕЛНЕР: Трябва да ви призная нещо.

ТЯ: Цялата съм в слух!

КЕЛНЕР (*отваря бутилката, тапата шумно изхвърква*): Слушах вашия разговор (*налива чашите и изпива едната на екс*)...и изпитвах болка...

ТОЙ: Болка!?

КЕЛНЕР: Да, болка!...Как е възможно, мислех си, само за година-две... наши... (*отпива от другата чаша*), хубави младежи да бъдат объркани в такава степен!? (*сочи жената, говори на мъжа*). Няма да крия от теб – тя беше отличен сътрудник. (*пауза*). Ти – също...

ТЯ:...Какво!?

КЕЛНЕР (*към жената*): Без сам да го погодзира, разбира се!

ТОЙ: Аз!?

КЕЛНЕР: Да, ти! И не само ти!... Всички... Е, почти всички... Щете, или не щете, служехте ѝ (*ние*).

Системата беше... хубава. Беше нанизала човеците като зрънца в бреница. Нямахме мърдане! И какво? Сега да оставим всичко това да отиде на халост, така ли!?!... Защото на някого така му се приискало?!...Заради едн... Няма да му споменавам името!

...Системата е по-съвършена от приумиците на този и онези около него! Тя ще затаи гръх, ще се попритули, ще се наведе докато премине бурята... Опаковката (*сочи облеклото си*) – да! Опаковката може и да сменим. Някои отстъпки... уж отстъпки – защо не?! (*ние и си долива*). По принцип обаче – ще имат да вземат! (*бръква във вътрешния си джоб и изважда една малка гилотина, победоносно им я показва*) Виждате ли я?... Много са смутените. Не сте само вие. Някои, вярно,...само единици – гори посегнаха на живота си (*натиска копче и ножът на играчката пада в улея, оставя я на масата и взема чашата, ние*)... Защо?...Слаби нерви... (*долива и ние*) Слаби нерви! Нищо повече!... Какво толкова е станало? Вас питам! Какво? (*долива си и ние*). Нищо не е загубено! Нашата власт има сто лоста! Има ли значение, че... два, три... хайде, четири да са, временно... ВРЕМЕННО са изпуснати?...Никакво! (*ние*)... И какво могат... ТЕ? (*сочи в неопределеното пространство*). Да предложат?... “Народът бил с тях“!?!... Кукиш! Ей, такъв голям кукиш! (*ние*)

и си долива). И какво му предлагат те на тоя вездесъщ техен народ? „Свобода“... „Демокрация“...

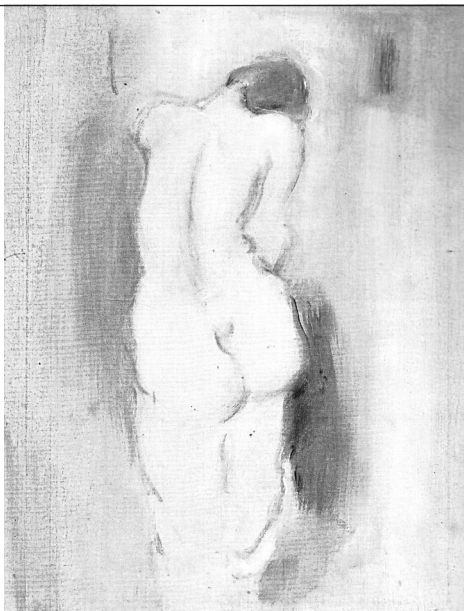
Народът не ще свобода, още по-малко пък демокрация!... Народът... Той е като гете. Трябва някой да го гържи изкъсо! (*ние и си долива*). Могат ли да му осигурят ТЕ на тоя народ някой да го гържи изкъсо!?... Трици могат! Затова няма място за отчаяние! Няма място за униние! Най-важното – администрацията е наша и няма да я изпуснем! По-рано можехме или да унищожим някого, или да го мачкаме, но не и да го освободим от работа... Днес всичко е позволено! (*към мъжа*). Ти, хленчецията заради едни кавички, теб първо ще те освободим от работа. После ще се влачиш по корем двайсет години, но навсякъде ще ти отказват, или ще те пръждосват за нула време. Ще отглеждаш геца си в мизерия... (*към жената*). А ти... Ти имаш два варианта: да продължиш да служиш, или да смениш професията си с оная – гревната, макар че, честно казано, вече ти е малко късничко за това... (*Жадно допива бутилката от гърлото*)... Миналото е в нас! Във всекиго от нас! Като онази вашата болест – инфекциозната – то много трудно се открива, но е в нас!...

Близо е Виговден! Толкова близо, че гори не предполагате! Най-хубавото предстои!

Хвърля празната бутилка на леглото. Трясък на пагналото острие на светлинната гилотина. Стаята се облива в червена светлина. Тримата замръзват в неподвижни пози.

КРАЙ

Дечко Узунов •
„Голо тяло“

Рони (Радослав) Райк

НАГОРЕ И НАДОЛУ КЪМ РАЯ И АДА

(Шест континента и един бележник)

Пътеписи

Египет – пирамиди, камили и пазарлъци

Египет е страна с огромно археологическо наследство, с неизброимо количество забележителности, в която имааш чувството, че вървиш по страниците на историята. Затова всеки, който посещава Египет, като се завърне, пише за пирамидите, храмовете и онова, което е видял. Но много от тези чудеса са в пустинята или покрай Нил, разпръснати на стотици километри едно от друго, което изисква пътуване часове наред. Така пътят се превръща в едно от най-големите приключения тук, но малко хора се спират на него, онемели пред хилядите години, които се взират в тях от тези колоси.

В Кайро няма светофари

Когато кацнете на международното летище в Кайро и се качите на автобуса, за да ви закара до хотела, едва ли си представяте, че това пътуване ще ви остане в паметта докрая на живота. При население от 18 милиона жители, в египетската столица не са решили за необходимо да сложат светофари. Детелини, магистрали, кръстовища и автобуси, таксита, леки и товарни автомобили съжителстват заедно и се оправят кой както може. Клаксонът се превръща в най-добрия приятел на шофьора, но ежедневно използван, той вече не прави впечатление на никого. Въпреки това ругатни няма, наведени навън от прозореца на превозното средство водачи също, както и катастрофи. Да се кара в Кайро е майсторство и само който е управлявал автомобил из Делхи или Бангкок може да се справи. Българските шофьори не са видели задръствания, ако не са били в някой от тези три града; онези по „Цариградско шосе“ или бул. „България“ са цвете пред колоните, пъплещи по шосетата на Кайро – все пак трябва да се вземе предвид разликата в населението.

Поради липсата на светофари, пресичането в Кайро също е едно малко самоубийство. На тротоара се струпват огромни тълпи от хора, очакващи своя месия, който да се втурне сред автомобилите. Често се случва да седите по 20 минути, докато ви се угаде тази възможност.

Естествено, за пешеходците задръстванията са истински рай, защото тогава могат да пресекат спокойно сред застиналите автомобили. Никои обаче не роптае; освен европейците.

Фактът, че няма катастрофи е изумителен, но не и за египтяните. „Че защо да има катастрофи, всеки си внимава“, обяснява ми шофьорът на нашия микробус и грейва в усмивка, при която блясват два златни зъба. В този момент рязко натиска спирачката, защото току пред него се промушва един мотоциклет с петима души на него – баща с четирите си деца, накачили се на двуколесното средство като за рекорд на Гинес. – „Това имах предвид, всеки си внимава“, става още по-весел той.

Все пак, в интерес на истината, трябва да споменем, че на най-оживените кръстовища, от време на време се появяват регулировчици. За да могат да се справят с движението, някои колони чакат по 10 минути, докато бъдат пропуснати. Но през по-голямата част от територията на огромния град всеки разчита на своите умения.

Влезте в пирамидите

Тъй като платото Гиза, на което са разположени пирамидите, се намира в западната част на Кайро, няма как докато сте в египетската столица, да не посетите единственото оцеляло от седемте чудеса на света, достигнало до наши дни. Първо виждате началото на Сахара – оттук започват над 5 000 км пясъци и е малко трудно да си представите, че те стигат до другия край на Африка. Обувките ви се напълват с пясък, но въоръжени с бутилка вода и окуражени от гледката на пирамидите пред вас, какво значение има това. Минавате през всичките последователно и се връщате пак пред Хеопс. Вляво от него са трите малки женски пирамиди, не по високи от 4-5 м. Искате да влезете в пирамидата на майката на Хеопс? Моля, заповядайте. Вход, не по-висок от 1.2 м, от който се спуска надолу в неграта на земята също толкова висок тунел. Наклонът е остър, поради което са поставени дъски с напречни летви върху тях, които да използвате като стъпала. За ваше щастие галерията може да се стесни както вертикално, така и хоризонтално... скоро и светлината от входа изчезва... все пак слизате в царството на Озирис, какво искате. В мрака тунелът завива, и ако прегърбеното ви състояние ви пречи да се ориентирате, просто следвайте хората пред вас. Изведнъж се появява желязна стълба, която е добре да забележете, иначе може да се присъедините към майката на Хеопс – която всъщност я няма. Ако сте си въобразявали, че ще видите мумия, жестоко се лъжете. Всички пирамиди са ограбени още в древността, останала е само тази на Тутанкамон, чийто съкровища днес се пазят в Египетския музей. След стълбата се озовавате в една квадратна камера, висока не повече от 3 м. На едната стена личи отпечатъкът от саркофага. До вас се издигат 2-3 каменни блока, на които може да се погнете и да си поемете въздух. И следва пътят наобратно.

Ако това изпитание на волята и духа не ви е достатъчно или се чувствате огорчени от липсата на внимание, че не сте посетили истинска фараонска гробница, пясъчният купол на Туми ви очаква. В погребалния комплекс Сакара (не го бъркайте със Сахара), където е стъпаловидната пирамида на Джосер, има още няколко градежа, които приличат повече на разтапяща се топка сладолед, но са истински фараонски гробници. Пирамидата в първоначалния си вид не е била в познатата си днес форма, усъвършенствана през вековете, достигнала монументалния си облик по времето на Хеопс. Първите пирамиди са представлявали пясъчни конуси, които с времето са се втвърдили, но и които с времето са започнали да се рушат. Но погребалните камери не са в самите пирамиди, а в земята, така че това не пречи на посещението. Ще останете обаче отново измамени, защото след същото пътешествие към Царството на мъртвите, по ниския тунел, по който е било спускано балсамираното тяло на фараона, стигате до малка зала, поне висока 2.5 м, където лежи празният саркофаг на Туми. Той е покрит с йероглифи, които гоказват на кого е принадлежал, но мумията я няма, както и съкровищата. Хайде обратно!

End price

След Кайро следва маратонско бягане на дълги разстояния с влак до Долината на царете. А оттам се качвате на круизер за 3 дни, с който ще посетите Карнак, Луксор, Есна, Едфу, Ком Омбо и Асуан. Преди да ги стигнете обаче, ще преминете през шлюза на Есна, тъй като се движите срещу течението на Нил и трябва от по-ниското ниво да се качите на по-високото.

При шлюза на Есна се чака от няколко часа до един ден. Опашката от кораби е голяма и докато ви гоиде редът, може да мине много време. За това са информирани обаче и местните търговци. Щом корабът спре, към него се втурва цяла флотилия от 15-20 лодки. Във всяка има по двама души – един гребец, и един „преговарящ“. Преговарящите започват да вдигат такава врява, че у никого от пътниците на кораба да не остане и капка съмнение за какво става дума – сънят е изключен, още по-малко четенето на книга. Струпвате се на перилата на горната палуба, да видите какво става. А става търговия – луда търговия, или, за да го асоциирате по-добре – „Луда надпревара“ (ако сте гледали филма). „Главните“ демонстрират стоката си – разпъват покривки, грехи, шалове, кърпи, килимчета и пр. и ръкомахат енергично към вас. Проблеми с езика нямат – те са полиглоти: „мистър“, „мосю“, „хер“, „сеньор“, а накрая ставаш „май френд“. Ако му обърнеш внимание и посочиш развятата стока, той започва да си сочи омото – т.е. ще ти го даде за разглеждане, след което, без да пита, намачква плата в един найлон и го хвърля на палубата. Вие го разгъвате и оглеждате. Ако го харесате, се навесвате отново над перилата и започват „преговорите“: те ви казват астрономическа цена, чийто нули зад единицата достигат до първия астероиден пояс на Сатурн, а вие започвате да я смъквате. Да, ама разберете – той има жена,

геца, племенници, лели, чичовци, вуџни, стринки и 168 роднини... Преговорите продължават дълго – ако имате време и ви е забавно, и кратко – ако искате наистина да купите нещо. Трикът при втория подход е да му покажеш, че си готов да му върнеш стоката, което за него е неизгодно, защото в лодката има още по стотина броя от всичко. Той е готов да вземе и по-малко пари (като дяволски добре осъзнава, че е надул цената неимоверно), но да е суха пара, отколкото да получи обратно покривката си например. Ако отговориш с „по“ на неговото последно предложение, преговорите продължават по следния начин: – „Добре, добре, ти колко даваш, колко?“ – „Тридесет долара.“ – „Стига бе човек, имам жена, деца, болна майка, още по-болен чичо...“ – „Тридесет!“ – „Добре, добре, 60 dollars. End price! End price – 60 dollars.“ – „А-а, не, щом 60 долара ти е крайната цена, се отказвам.“ – „ОК, ОК, по end price, по end price... How much you?“ Това е пределната граница. Оттук нататък знаеш, че вече си спечелил и командваш пазарлъка. Обикновено постигаш своето и търговецът ти хвърля някаква греха, в която да увиеш парите, за да му ги метнеш; не просто в плик, защото има опасност да литнат в реката.

Естествено, тази професия крие рискове – има хора, които прибират стоката и не плащат; търговците нямат възможност да се качат на кораба – но колкото и да мразии арабите (ако си расист), не бива да се постъпва така с хора, които все пак са положили някакъв труд. Иначе всеки, който е пътувал по тези места знае, че качеството на подобни грехи е от типа „един сезон“ – но и затова ги вземаш на съответната цена. След което веднага ти мямат друг артикул от своя асортимент... след като веднъж си купил...

Ей, келеш!

След като преминете шлюзовете и се отървете от търговците, стигате до Едфу, където се намира най-добре запазеният храм в света от пр. н. е. Но разстоянието от Нил до него е 2 км. За гостите на круизера е недопустимо да ходят пеша, за което са предвидени файтони. Затова, когато слезете от кораба, не бързайте да биете първия, който ви каже: „Ей, келеш... келеш.“ Когато го чуете още няколко пъти, а и отправено към всички пътници, разбирате, че тук има нещо. И за да си нямат проблеми с някои по-кибришливи натури, екскурзоводите обясняват предварително, че келеш означава „файтон, превоз“. Естествено, този каламбур се получава само на българския език, затова трябва да внимавате, ако пътувате с чужда група; там няма да има кой да ви предупреди за това.

Файтонджиите чакат, наредени покрай тротоара и много се радват, когато по стълбите откъм реката се зададат големи групи – ще има работа за всички. Качвате се на един от тях и той ви отвежда до големия паркинг пред самия храм. Проблемът идва после, когато се връщате от двучасовата разходка. Естествено, вашият файтонджия няма да ви чака часове наред, а ще направи още няколко курса. Освен това на „паркинга“ всички файтони изглеждат еднакво – как ще откриете вашия и дали изобщо

е дошъл? Ако сте му платили, може и да ви е зарязал. Ако обаче не сте – нямайте грижи; той лети към вас, усмихнат до уши и ръкомаха бурно, за да го видите в навалищата. Плаща се след като ви върнат до кораба – за пълния курс, а не само за едната посока. Те си знаят как да ви запомнят, знаят колко време трае разходката из Едфу, така че са винаги на линия, за да си получат парите.

Калашников

Когато достигнете Асуан, крайната точка на вашия круиз, ви очаква още едно – 280 км навътре в Сахара, за да видите един от най-величествените скални комплекси в света – Абу Симбел. Огисеята по достигането му обаче започва в мрака на малките часове на нощта. В 2.30 ч. се измъквате от топлите завивки и вземате закуската, на която нормалните туристи ще се насладят в далеч по-приемливо време и на далеч по-приятно място (но в никакъв случай по-величествено).

Двамата египетски водачи вече ви чакат пред запалените фарове на автобуса. Качвате се и тежката машина потегля, като се движи учудващо бавно – защо, все пак ви чакат 280 км?! Минавате по старата дига на огромния язовир, върху която е изграден път и изведнъж се нареждате на дълга опашка от 40 автобуса, която трябва да отпътува за Абу Симбел. И ако нещата досега са ви се стрували тайнствени, то пригответе се да се превърнат в страшни. Около автобуса е пълно с военни, вашият бива превзет от двама войници с автомати „Калашников“ в ръка, които се настаняват на двете предни седалки. Облягат оръжието на коленете си и керванът тръгва – точно като камилските кервани в гревността.

Военните ескортират автобусите заради размирните райони, през които се минава. Суданската граница е съвсем наблизо, а там се води война; границите в пустинята не са точно определени, а терористичните групировки, подготвени в съседните на Египет държави, не се знае кога могат да преминат на територията на гревното царство. Абу Симбел се посещава един път дневно, поради което всички туристи, дошли по суша и вода до Асуан, се събират заедно и потеглят към храмовия комплекс, а ранният час е продиктуван от 45 градусовата жега наред Сахара.

Пътят през пустинята е прав, без завои, с огледален асфалт и без трафик – автобусът се движи със 110 км/ч. Спирането е забранено! За 3 часа се прекосяват 280 км. Минавате през два поста, разположени наред нищото и продължавате навътре в сърцето на Сахара. От двете страни ви следват големи пясъчни дюни. В началото до Асуан пустинята е доста равна, но после, по-близо до Абу Симбел, Сахара започва да проявява същинския си нрав. Пясъкът е истинският господар тука и властва над огромни забравени територии, погребвайки всякакъв живот – на километри и километри околоръст няма нито една тревичка.

Изведнъж конвоят намалява скоростта и навлиза сред лехи с цветя – паркът около Абу Симбел. На огромен пращен паркинг, на който после е

трудно да си откриеш автобуса, шофьорът го мушка на сянка между други два. В 9 ч. вече е 30 градуса.

На връщане пустинята вече е грейнала в цялото си великоленie пог жаркото слънце и спокойно може да се насладите на езерата с вода, които съзирате през стъклото на автобуса – миражите. Сахара е една от пустините в света, в която се получават най-много миражи. Струва ви се, че в далечината, където въздухът трепти от маранята, се е разляло езеро, а всъщност това е зрителна измама. Автобусът изминава километър-два, ъгълът, под който лъчите се пречупват се променя и установявате, че на това място всъщност има само пясък; но в далечината виждате ново „езеро“. И така, докато слънцето не се премести по небосклона или вие не завиете в груга посока.

* * *

Обратно в Кайро, вече се сблъсквате с познатите проблеми, като гвиженieto без светофари и самоубийствените опити за пресичане. Вие обаче сте в хотела, където очаквате николото да ви вземе багажа, за да поемете към летището. И когато се завърнете, с удоволствие ще показвате снимките, на които сте го пирамидата на Хеопс, го храма в Едфу или на стената на Асуанския язовир, но сред тях ще има и такива, които са запечатали моменти от вашето пътуване – не забравяйте да разкажете и за тях.

Хакуна Матамата или едно приключение в Кения

Масай Мара се намира на 45 мин. път със самолет от Найроби. Тук бяхме в земите на масаите и бяхме посрещнати от висок, строен местен войн, загърнат в традиционната пурпурна роба, стиснал копие в ръка. Той ни се усмихна и се представи като Алън – нашият гид и шофьор. Натоварихме багажа си в камуфлажния, пясъчножълт джип и поехме по саваната към лагера ни.

„Масай Мара“ е национален парк в Кения, основан през 1948 г., със статут на резерват от 1961 г. На езика на масаите „мара“ означава „петнист“ – повърхността му представлява равнина, осеяна с ниски заоблени хълмове, а половината от животните тук са на петна или ивици – от леопардите през жирафите до зебрите. Ежедневните обиколки с джипове са едно, но еко-сафаритата включват пешеходни обходи, които ви приближават колкото се може повече до животните и настаняване на палатки в буша (пустошта). По пътя Алън ни посочваше в далечината кротко пасящи газели, импали, а един орел рибар, с бялата си глава и шия и кафяво-черните си криле, ни съпроводи чак до Бейз Кемп.

Когато масаят завъртя волана в двора на лагера, останахме с отворена уста. Бейз Кемп представлява 15 глемпинг-палатки или иначе казано луксозни шатри, пълни с антики, където кралският лукс, личното отношение и задоволяването на желанията на гостите е закон за персонала. Всяка вила е изградена на повдигната платформа, със собствена

веранда, където може да се наслаждавате на сутрешното си кафе и хамак, в който да се отпуснете вечер след изнурителния ден с книга, да речем, на Хемингуей в ръка! Платформите са издигнати на разстояние едни от други и поради още една причина – всяка вила е оборудвана с бани на открито. Да се къпеш под звездите е незабравимо преживяване, което се случва веднъж в живота!

Разположен на масайски земи, курортът е еко-ориентиран и използва редица нововъведения, за да намали въглеродния отпечатък, който остава върху средата – използва слънчева енергия за производството на електричество, затопляне на водата и пр. Домакините ни се бяха потрудили за нашето посрещане – обядът ни очакваше, сервиран под сянката на централната шатра: просто покрив, поддържан от няколко колони без стени.

След пиршеството с прясно изпечен хляб, месо от антилопа, приготвено на жар, познати и непознати задушени зеленчуци за вегетарианците (макар че едно сафари не е място за вегани, където постоянно се натъкваш на хранещи се лъвове, които го половината са се напъхали в някой труп, за да гризат) и цяла цветна пирамида от екзотични плодове за десерт, имахме само няколко часа, за да се настаним и още същия ден поехме на първата си обиколка за наблюдение на животни.

Туровете привечер или рано сутрин са най-изкусителните, тъй като тогава животните са най-активни: едните вече се приготвят за сън, а хищниците – за лов. Бързо попаднахме на два жирафа, които с безкрайните си шици, грациозни движения и дългите си по 180 см. крака позираха като манекенки пред камера, преследвахме един гепард, само за да установим, че джипът ни не може да набере от 0 до 100 км/ч. като далматинското живо Порше, което се изстреля след една антилопа, спряхме на 7 м разстояние от две много сънени лъвици, които нямаха никакво намерение да се карат с нас, докато се прозяват, прогължихме към стадо хиени, което безцелно се мотаеше напред-назад, Алън ни посочи една дългоуха лисица, изглеждаща почти комично със своите огромни уши, щръкнали настрана, сблъскахме се със семейство глизани, които с цялата си челяд шумно топуркаха през равнината и на няколко пъти срещнахме газели и ни стана ясно как се е родил изразът „стройна и елегантна като газела“.

И тогава Алън натисна спирачките. Всички се обърнахме. Млада лъвица се опитваше да преведе през реката своите три малки, за да се присъедини към прайда си от другата страна. Две от тях вече бяха преминали потока, но третото седеше на брега, някак си объркано и сладко притеснено, както може да изглежда само едно лъвче в беда. Тя му изръмжа окуражително, но то само я погледна и отново насочи уплашен поглед към плитката, но бързотечащата вода. Изминаха 5 минути, през които то очевидно събираше смелост, преди да се хвърли в „страшното“, да зацапа с крака и да се добере успешно до отсрещния бряг. Майка му го възнагради с щедро лизване, а по-смелото му братче го тупна с лапа по гърба.

Накъдето и да погледнехме, виждахме нови създания и свикнали да ги наблюдаваме само в зоологическите градини, изпадахме в нещо средно

между захлас и уплах и ги съзерцавахме със затаен гръх, почти замаяни от екстаз и възхищение. Антилопи гну, с десетки пристъпваха боязливо до речния бряг, за да утолят жаждата си и още преди да са успели, рязко се отдръпваха, за да избегнат нападението на дебнещия ги крокодил, белоглави лешояди кръжаха в далечината – доказателство за наскорошна грама, разнообразни птички бяха накацали по клони и бодли и изглеждаха така, сякаш бог Тор беше пръснал с чука си цяло ковчеже от многоцветни скъпоценни камъни на хиляди малки парченца, които се бяха разлетели на всички посоки и спрели в храстите, откъдето проблясваха на последните лъчи на залязващото слънце.

Тази нощ аз едва мигнах както от повтарящите се в съзнанието ми картини на африканската фауна, така и от тръбящите, тежко стъпващи наоколо слонове, които вдигаха шум до близката река. Но на сутринта трябваше да станем още в 6 ч. и след бърза закуска със силно, черно, кенийско кафе, което ни изправи на крака, ние се отправихме на ново пътешествие. Преситени от антилопи и зебри, попаднахме на жирафи, които протягаха шици към най-крехките акациеви листа по високите клони на гърветата и без това недостъпни за гругите животни, както и на стадото слонове, което ни мъчи цяла нощ. Те се забавляваха в реката, докато един мъжки със счупен ляв бивник, вероятно в някоя битка, ненадейно не се обърна и изпъвайки хобот в наша посока, замаха раздразнено с уши. „Домук бяхме“, каза изтръпнал Алън и натисна педала на газта обратно към лагера.

Вечерта в ризорта гоїдоха група масаи, които изнесоха представление, а после (след като те са ни забавлявали, трябваше ние да ги забавляваме) ни учеха как се хвърля копие, като нашите опити те намираха за неимоверно комични. Няколко от нас все пак успяха изобщо да улчат мишената, а след подобно усилие беше редно да се подкрепим с какао и сладки около лагерния огън, а масаите седнаха с нас да ни разказват в мрака невероятни истории, от които ни побиха тръпки и ни показаха белезите си от срещите с лъв, леопард и двойка недоволни жирафи. Легнахме си чак към полунощ, когато хищниците вече се вихреха в кървава вакханалия и аз отново не мигнах, наостряйки слух при всеки шум.

С първите лъчи на слънцето в ограденото пространство ни очакваха трима масаи за първия ни пешеходен тур: Артър, нашият следотърсач, Амос, който беше нарамил няколко копия и Нгоробо, бивш браконьер и експерт по оцеляване, въоръжен само с лък и стрели. Никой не носеше пушка. Амос ни инструктира. Ако срещнем лъв, да се скупчим заедно, за да изглеждаме като едно голямо животно. Ако срещнем бивол, да се покатерим на гърво. Колкото до слонове – минаваме откъм погветрената страна и вървим срещу вятъра – тези животни имат лошо зрение, но отлично обоняние. И най-важното – не бягайте! Аз малко се попритесних. Ами ако се натъкнем на далекоглед слон? Или краката ми се паникьосат и побягнат сами, преди да осъзная какво съм направил? В крайна сметка те развеждаха групи всеки ден, така че нямаше от какво да се притеснявам. А и ако човек е толкова плашлив, не бива да се записва на пешеходен тур.

Малката ни компания напусна сигурните предели на лагера и се озова в буша – начело с Артър и Нгоробо. Видях няколко газели и импали, които са почти навсякъде, но докато се намирахме в Ленг-Роувъра предните дни, те сякаш ни игнорираха и можехме да се приближим, докато сега, щом ни зърнеха, се разбягваха. Попитах Амос и той ми обясни, че животните в резерватите са свикнали с джиповете, но когато се движиш пешком, ти си още едно, вероятно непознато (или може би твърде познато с опасното си и агресивно поведение) животно и затова странят от теб, още повече, че ние бяхме цяла група.

В този момент Артър вдигна ръка, а Нгоробо посочи към гъсталаците пред нас. Двамата започнаха да крещат и аз различих думата „симба“ или лъв на суахили. Те се впуснаха напред, нагавайки викове и размахвайки копия. Огромен лъв с кафява грива се надигна, раззина пасти и изрева. Двамата масаи обаче му се сториха по-опасни, той бавно се обърна и размахвайки недоволно опашка изчезна в шубраците. Аз преглътнах като анимационен герой и застанах близо до Амос. Той се ухили. „Правилно“, отбеляза със задоволство, след което цялата група се върна в курорта и закусихме с цели връзки банани, печен боб и силно кафе. После се излегнахме на шезлонгите по верандите, изнемощели от преживяното, припичайки се на слънце, четейки и гремейки (след две безсънни нощи имах нужда от това). Защото и тази нощ нямаше да е лека – предстоеше ни нощно сафари.

Нашият следотърсач Артър щеше да ни води и щом си надянахме разгадените ни челници, напуснахме ризорта. Масаят включи мощен ръчен прожектор и лъчът му разкъса тъмнината, осветявайки целия театър на нощната африканска фауна: южноафрикански дългоноги подскачаха из саваната като миниатюрни кенгура, дългоухите лисици копаеха убежища, а една сова със сива перушина, която сребрееше на лунните лъчи, се стрелна след някакъв гризач, който успя да се измъкне на косъм от хищните щ нокти. Около час следвахме Артър и лъча, който ни разкриваше един друг свят – мрачен, опасен и незабравим.

* * *

След адреналинните преживявания, с които ни посрещна Африка, ние отпътувахме към езерото Найваша, което се счита за едно от най-красивите в района. И присъствахме на най-невероятния спектакъл, който някога съм съзирал. Само на градус от екватора и на 2000 м височина, зората над вулканичните склонове на Лонгонот раздира гушата, насълзява очите и оставя сърцето незащитено пред гледката, простираща се пред теб. Първо се появяват цветовете заедно с последния присмехулен лай на хиените, който замира в нощта, обсипаното със звезди небе започва да изсветлява и от наситено мораво засиява в пурпурно червено и яркорозово. С все по-нежните багри идва и песента на зората от чуруликане, гукане, свирене и грачене, докато човек не започне да различава вдигащите връва канелено кафяви пчелояди и червоногръди кукувици, проблясващи в сред клоните на огромните пиперови гървета и трънливите акации. Най-накрая, надничайки иззад кратера на изгасналия вулкан Лонгонот изгрява величественото кенийско слънце, пронизващата му червеножълта светлина

прогонва и последните остатъци от мрака, разлива се по скалистите му склонове, прелива през гъстата растителност и се спуска до покривата с роса зеленина по брегове на езерото Найваша 200 м по-надолу. Няма по-добър начин човек да започне новия ден!

А ние пътувахме през тази картаина, разстилаща се над сърцето на Голямата рифтова долина към имението Лонгоном. Първоначално построена за писателката Марта Гелхорн, третата съпруга на Ърнест Хемингуей, господарската къща заемаше една стръмна скална тераса, гледаща към рифтовата долина и поредицата от вулканични езера в далечината. От градините щ се разкриваше 360-градусова гледка: на север до покривите с джунгли склонове на Абърдеърските планини, на запад до стръмните скатове на веригите от хребети Мау и Ебуру и на юг чак до великите масайски равнини, преливащи в Танзания. А над всичко това се простираше небе, толкова синьо и дълбоко, че човек можеше да изгуби взора си в него, да достигне звездите.

Дните в Лонгоном както навсякъде в Африка, започваха рано с настойчивото цвърчене на птиците и изкушаващият обонянието гъх на току-що сварено силно, кенийско кафе. Закусваше се или на верандата, или под клоните на гигантското пиперово гърво в градината, където се определяше програмата за деня. Опциите включваха риболов и разходка с лодка из Найваша, най-високо разположеното езеро в Източноафриканската рифтова долина, както и вторият по големина сладководен басейн в страната, част от огърлицата от 23 вулканични езера по протежение на източния клон на рифта, 8 от които в Кения, 8 – в Централна Етиопия и 7 – в Танзания, конни походи за наблюдение на животни, екскурзия до извисяващите се скални откоси, пролони и геотермални извори в националния парк „Агските порти“ и т.н.

Много подходящо назван, „Агските порти“ въвлеча пътешественика в пейзаж, излязъл сякаш от книгите на Райдър Хагард (известен у нас най-вече с гл. си герой Алън Куотърмейн и произведението „Рудниците на цар Соломон“), на извисяващи се базалтови скали, изваяни от вулканичната активност в ръждивочервени колони и стълбове, между които се вдълбават главозамайващи каньони, изсечени на пластове като човешки скелет. Тесният му вход е охраняван от вечно ръмжащи, оголващи зъби армии от бабуни и орди от белогръби лешояди, които налитат и късат със закривените си клънове гниеца леш. Ако успеете да преминете портите, ще се озовете на склонове на вулкана Кариа, от чийто цепнатини се извиват струйки гъм, а няколко километра по-надолу са горещите геотермални извори, в които е по-добре да не влизате, защото ще ви сварят живи, точно като в Ага. Те се изливат по скалите надолу и пушат гори в 45-градусовата жега. Макар много от вулканите на Рифтовата долина сега да спят, „Агските порти“ показват чудовищните сили, разкъсали някога източната част на Африка.

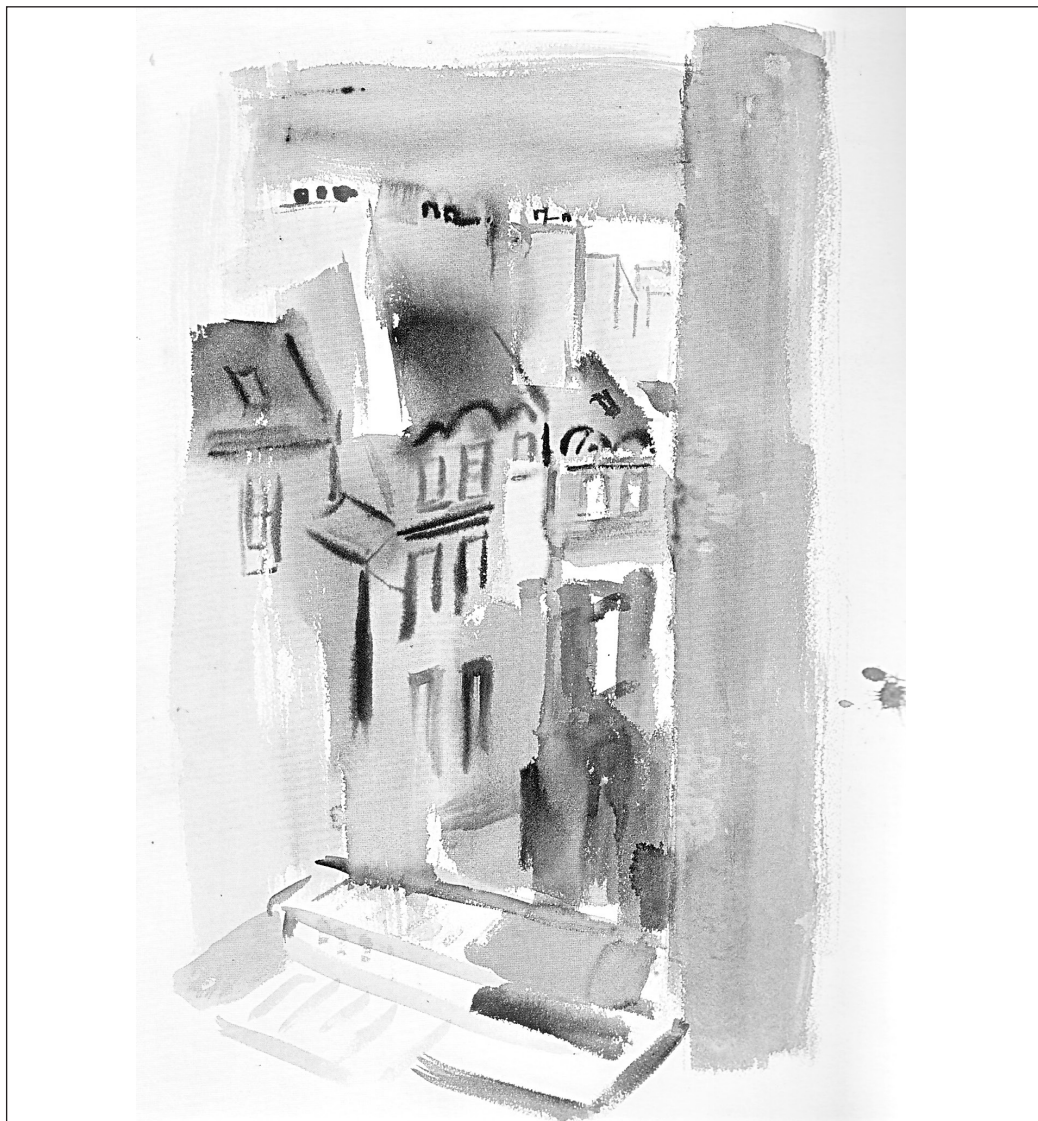
За разлика от привикналите с джиповете стага животни в Масай Мара, тукашните бяха по-диви, по-боязливи, по-малко склонни да отстояват земята си. На втората нощ нашият водач Честър търчеше из цялата къща, за да съобщи на всички, че е видял два леопарда в грани-

ците на имението, което заемаше площ от 300 кв. км. Всички веднага се натоварихме на Ленг-Роувърите и още щом се озовахме в долината, разбрахме, че нещо е уплашило животните. По-рано те се бяха разпръснали навсякъде, кротко пасяха по цялото щ протежение под ведрото слънце, мучейки и пръхтейки весело наоколо. Сега над долината тегнеше гробна тишина, бе тъмно като в рог и всички се бяха скупчили до отвесните вулканични скатове, които я ограждаха. Сякаш цялата природа беше само зъби и нокти – почти долавяхме нейния гъх, наситен с кръв, месо и глад. Нямахме съмнение, че един от най-изкусните ловци на Африка дебне наоколо. Слязохме от джиповете и след половин час издирване най-ненадейно се озовахме очи в очи с хищника, чийто път очевидно бяхме пресекли и без шанс за отстъпление, той нямаше друг избор освен да се конфронтира с нас. Ние обаче не искахме да се конфронтираме с него. Леопардът знаеше какво можем да му причиним, но и ние бяхме наясно какво може той да ни стори. Затова просто застана пред нас, погледна ни със светещите си от фенерите очи, най-търпеливо ни изчака да се отгърпнем встрани като плашливо стаго и гордо прогължи напред. Ние се върнахме в имението и понеже никои не можеше да заспи, се събрахме около огнището и в компанията на бутилка уски всеки започна да разправя какво той е видял и почувствал, когато леопардът се изправи пред нас.

Зората донася облекчение и под пиперовото гърво всички шеговито нахокахме Честър, а той се ухли доволен и повдигна копието си. Днес без разногласия решихме да посветим деня на нещо по-лежерно и се обединихме около идеята да посетим езерото Найваша, където, заради близостта на водата, не е толкова топло. То е изпълнено с живот, бреговете му са покрити със свежа зеленина и рехави горички, а крайбрежието му е наглеждано от острия поглед на орела-рибар, който спокойно се носи над едва набраздяваната от лек бриз повърхност. Именно тук в писмо до своята майка през 1917 г. Карен Бликсен (баронеса Карен Кристенце фон Бликсен), която добива световна известност с автобиографичния си роман „Отвъд Африка“ и превърнат от режисьора Сидни Полак в един от най-романтичните филми на всички времена („Отвъд Африка“, 1985, с Мерил Стрийп и Робърт Редфорд) пише, че „Найваша е раят на Земята. като красива и крехка стара картина“. Друга авторка, също покорена от очарованието на Найваша, е известната австрийско-британска писателка, художничка и природоизследователка Джой Адамсън, чиято книга „Рогена свободна“ описва наблюденията щ, проведени по време на връщането на отгледаната от хора лъвица Елза към естествената щ среда и веднага се превръща в международен бестселър.

Връщайки се в Лонгоном, високо над Найваша, наблюдавах как сумракът се спуска като тънка рибарска мрежа над околността, а луната увисва на хоризонта, лъвовете надигат муцуни и разтърсват гриви, а слоновете отпускат хоботи и накланят глави. В пещта на открито лумна голям огън, на който скоро започнаха да цвърчат апетитни парчета говеждо. Още две огнища, разположени под високи тенги, обградени от избити в полумесеци около тях миндери, постлани с възглавнички и одеяла,

допълват уюта и вечер, когато температурите спаднат до 10 градуса (защото на 2000 м през нощта може да стане доста студено), създават невероятна обстановка, предразполагаща към обсъждането на обиколките през деня, а те вървят най-добре в компанията на чаша вино. След подобен дълъг ден, разпускайки край огъня, човек има чувството, че се потапя в безкрайността на времето, усеща го как преминава през него, как часовете изтичат между пръстите му и осъзнава, че две седмици в рая са малко.

Дечко Узунув • „Пейзаж от Испания“

ПЛАМЪК

ЕДИНСТВЕНОТО БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ
ЗА ЛИТЕРАТУРА,
НАДЖИВЯЛО ДЕСЕТИЛЕТИЯТА!
ТАЗИ ГОДИНА „ПЛАМЪК“ НАВЛИЗА
В СВОЯТА 101-ГОДИШНИНА

ВАЖНО СЪОБЩЕНИЕ

Съобщаваме на нашите читатели, че абонаментът за списание „Пламък“ за 2025 година ще бъде без помощта на Български пощи.

Може да се абонирате във фирма „Доби“ тел. 02/9632047

Или на банковата сметка на списание „Пламък“:

ДСК

BIC: STSABGSF

IBAN: BG24STSA93000029686023

Издателска къща „Списание Пламък“

Главен редактор **Георги Константинов**

Редакционна колегия **Паруш Парушев, проф. Йордан Калайков,**

Румен Шомов, Ирина Велева, Христо Сл. Караславов,

Георги Н. Николов, Николай Дойнов, Боян Бойчев

Редактор на броя **Румен Шомов**

Коректор **Ганка Петкова**

Прегпечатна подготовка **Мариана Христова**

Редакционен адрес: София 1113, ул. „Незабравка“, блок 315

Формат 16/70/100. Печатни коли 8

Интернет страница на „Пламък“:

www.spisaniemplamak.com

E-mail: haini@bgcell.net

Авторски материали не се връщат и не се хоноруват.